

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΒ'

ΜΑΡΤΙΟΣ 1949

ΑΡΙΘ. 90

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Α'

Είχαμε έξετάσει στο προηγούμενο μας άρθρο την ύλιστική θεμελίωσι του καπιταλισμού και τό κατάντημα όπου ώδήγησε ή θεμελίωσις αύτή. Μά τό κατάντημα αύτό δέν σταματά έκει πού είδαμε στο άρθρο μας. Έχει και συνέχεια, συνείχεια όλότελα άπρόοπτη για την μηχανιστική καπιταλιστική οικονομία.

Όταν ό καπιταλισμός άγκάλιαζε τόν ύλισμό και ζητούσε νά τόν επιβάλλη στην παγκόσμια σκέψι, έκανε ένα τεράστιο λάθος. Ένόμιζε, πώς θά ήταν αύτός τό χαϊδεμένο μοναχόπαιδο του ύλισμού στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο. Πώς ό ύλισμός άλλο δέν θά έκανε, παρά νά του έξασφαλίξη, μέσα στην μηχανιστική του οικονομία, τό περίφημο «starvation limits», τό όριο λιμοκτονίας για τόν έργατικό μισθό, όριο πού είδαμε σαν καταστάλαγμα της μηχανιστικής καπιταλιστικής οικονομίας ('). Μά αύτό άκριβώς ήταν τό μοιραίο λάθος του. Γιατί ό ύλισμός δέν έγέννησε μόνο τόν καπιταλισμό. Έγέννησε κι'ένα άλλο παιδί: Τόν κομμουνισμό.

Κι'ό κομμουνισμός, μόλις στάθηκε λίγο στα πόδια του, δέν θέλησε μόνο

νά σπαράξη τόν όμογάλακτο άδελφό του, πήγε παραπέρα. Ένώ ό καπιταλισμός, για νά σταθής, έπήρε την έτικέττα «καθεστώσ», ό κομμουνισμός άρπαξε την άλλην έτικέττα: «έπανάστασις». Με την έτικέττα αύτή, ζήτησε νά ανατρέψη τό πέν, νά βάλλη φωτιά παντού, άπ' άκρη σ' άκρη, με την ύπόσχεσι πώς, ύστερα, θά πάρη κι' αύτός την έτικέττα «καθεστώσ». Όλη την γη έσεισε ό κομμουνισμός στην έξόρμησί του, μά ιδιαίτερα έχτύπησε, στις ήμέρες μας, την χώρα τούτη, την Έλλάδα. Την Έλλάδα πού σπαράζει τώρα από τόν πόνο και δονείται όλόσωμη από τόν άγώνα, για ν' άνακτήση την έλεύθερη άνάσα πού, κι' αύτην άκόμα, την πιέζει ή κομμουνιστική άπειλή.

Έτσι, ή έρευνά μας μάς φέρνει τώρα μπροστά στον άγώνα πού κάνει τό Έθνος για ν' άποτινάξη τό φοβερό άγκάλιασμα του όλέθρου και ν' άνακτήση την έλεύθερη κι' ειρηνική ζωή του. Στόν άγώνα, μ' άλλα λόγια, για ν' άντικρούση τό Έθνος την θανάσιμη άπειλή, πού έφερε ή κομμουνιστική έξόρμησις στη χώρα μας.

Θά μπορούσαμε—άπό συστηματική άποψι θά ήταν ίσως καλύτερο— νά άρχίσωμε την μελέτη μας από την θεωρητική θεμελίωσι του κομμουνισμού, από τις ρίζες του. Προτιμούμε όμως νά ξεκινήσωμε από τούς πικρότατους καρπούς πού γευόμαστε

1. Βλ. τό άρθρο μας: 'Ο καπιταλισμός: Θεμελίωσις και άποτελέσματα.—'Ακτίνες Φεβρουάριος 1949, σ. 51.

σήμερα. Γιά τὴν θεωρητικὴ θεμελίωσι τοῦ κομμουνισμοῦ, ἔχομε ἄλλωστε μιλήσει σὲ προηγούμενο ἄρθρο, δπου μποροῦμε νὰ παραπέμψωμε τὸν ἀναγνώστη (1). Ἄς μᾶς ἀπασχολήσῃ σήμερα ὁ ἀγῶνας ποὺ κάνει τὸ Ἔθνος, γιὰ νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὸν τρομερὸ ἐφιάλτη. Κι' ἄς στρέψωμε τὴν ἔρευνά μας στὸ βασικώτερο: Στὸ νόημα τοῦ ἀγῶνος, τὸ βαθύτερο νόημα, ποὺ ξεχωρίζει τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἀπὸ ἄλλους πολέμους καὶ τοῦ δίνει τὴν μοναδικὴν δραματικὴν φύσιν, μέσα στοὺς τόσους πολέμους ποὺ ἔχει κάμει τὸ Ἔθνος μας. Γιατί μόνο ἅμα συλλάβωμε τὸ νόημα αὐτό, θὰ βροῦμε καὶ πῶς θὰ ἔλθῃ ἡ νίκη, σ' ἓναν ἀγῶνα, ποὺ δὲν σημαίνει τίποτε λιγώτερο, ἀπὸ τὸ ὅτι ἢ θὰ ζήσῃ, ἢ θὰ ἐξαφανισθοῦμε ὁλότελα ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

Β'

Καὶ τὸ πρῶτο ποὺ θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ, εἶναι μιὰ διαπίστωσις, ποὺ πρέπει καλὰ νὰ τὴν προσέξωμε: Αὐτὴ τὴν φορά, ἡ ἐχθρικὴ ἐπίδρομὴ γίνεται βέβαια ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ πρὶν ἀπ' ὅλα γίνεται ἀπὸ μέσα, ἀπὸ τὸν ἐθνικὸν ὀργανισμόν. Ἐκεῖνο ποὺ κάνει τὸ Ἔθνος μας νὰ σπαράξῃ δὲν εἶναι τόσο ὁ ἐχθρὸς-δράκοντας, ὁ ἐχθρὸς-θερίο. Εἶναι. — ἔχει ἐδῶ τὴν θέσιν τῆς μιᾶς γνωστῆς εἰκόνας ποὺ ἐχρησιμοποίησε ὁ Wells γιὰ τὴν πάλιν μετὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Ἄρεως—εἶναι τὸ μικρόβιο, ποὺ ἔχει μῆν μέσα στὸν ὀργανισμόν τοῦ Ἔθνους. Εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς ἐχθρὸς, ποὺ μπαίνει μέσα γιὰ μέσα στὸν ἐθνικὸν ὀργανισμόν, καὶ προσβάλλει τὴν πνευματικὴν μας ὑπόστασι. Εἶναι ὁ ἐχθρὸς ποὺ δὲν γκρεμίζει μόνον σπίτια, ἀλλὰ, πολὺ χειρότερο, μολύνει σπίτια καὶ τὰ κάνει ἐστῖες μολυσμοῦ. Ὁ ἐχθρὸς ποὺ σκορπᾷ, ἀπ' ἄκρην σ' ἄκρην τὴν Ἑλλάδα, τὴν πνευματικὴν ἀρρώσθειαν, μὲ μέσα

πνευματικὰ, κι' εἰσι κάνει ὅλη τὴν ἑλληνικὴν γῆν ἓνα πολεμικὸν μέτωπο χωρὶς «μετόπισθεν».

Ψεύτικη πνευματικότης, βέβαια, αὐτὴ ἡ «πνευματικότης» ποὺ καλεῖται νὰ στηρίξῃ ἓνα σύστημα πέρα γιὰ πέρα ὑλιστικόν! Μὰ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ δράμα! Ὁ ὀλοθρευτὴς εἶχε τὴν ἐξυπνάδα, κι' ἂν θέλετε τὴν ἰκανότητα, νὰ ἀρπάξῃ καὶ νὰ φορέσῃ τὸν πνευματικὸν ὀλισμὸν, ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶναι στὴν διάθεσιν ὅχι τοῦ ὀλέθρου ἀλλὰ τῆς ζωῆς, ὅχι τοῦ κομμουνισμοῦ ἀλλὰ τοῦ Ἔθνους, τοῦ Ἔθνους ἐκείνου, ποὺ τρεῖς χιλιάδες χρόνια τώρα, εἶναι ὁ πρωτοπόρος στὴν πορεία τοῦ πνεύματος! Εἶναι, βλέπετε, τόσο μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος ὥστε ἀκόμη καὶ ὁ ὀλισμὸς, στὴν ὕστατη, καταστρεπτικὴ του συνέπεια, ἀκόμη καὶ τὸ ψέμα, ἀκόμη καὶ ἡ ἄρνησις κάθε πνευματικῆς ἀξίας, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάποιο πνευματικὸν στήριγμα γιὰ νὰ σταθῇ κάπου, γιὰ νὰ κάμῃ τὸ ἔργον του. Βλέπομε τὰ πτώματα τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ μας, φοβερὰ καὶ ἀπαίσια ἀκρωτηριασμένα, νὰ γεμίζουν τίς «πηγάδες» νὰ στρώνωνται στῖς πλατεῖες καὶ στὰ σπίτια. Μὰ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει, ἐπὶ τέλους, νὰ ἴδοῦμε, ἂν θέλωμε νὰ δώσωμε στὸ κακὸν ἓνα τέλος ὀριστικόν, εἶναι τὸ πνευματικὸν στήριγμα, ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τίς ἐκδηλώσεις αὐτῆς τοῦ ὀλέθρου, τοῦ πνευματικοῦ τοῦ βάθρου, ποὺ τοῦ ἐχρησίμευσεν γιὰ νὰ σταθῇ καὶ νὰ προβάλλῃ στὸν κόσμον τὸ ἀπαίσιον ἀνάστημά του.

Διπλὸν εἶναι αὐτὸ τὸ βάθρον. Πρῶτα-πρῶτα ἡ πνευματικὴ ἀβιταμίνωσις τῆς κοινωνίας μας. Τὸ γκρέμισμα τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, ἡ κλωτσιὰ ποὺ ἔδωκε στῖς πνευματικὰς ἀξίας ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνος μας: Ἡ ἄρνησις. Αὐτὴ ἡ ἄρνησις, ποὺ ἀδιάκοπα ἀπασχολεῖ τίς στήλες τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ὁ ὀλισμὸς, ποὺ εἶναι καὶ ἡ βάση τῆς καπιταλιστικῆς θεωρίας, καὶ γίνεται μόλυσμα τῆς «ἡγέτιδος

(1) «Ἀκτίνες» 1946, σ. 209 ἔπ. Βλ. καὶ χωριστὸ τεύχος «Χριστιανισμὸς καὶ Πολιτικὴ» (ἐκδόσεις Ἡ Δαμασκός), σελ. 27 ἔπ.

τάξεως» τῆς κοινωνίας μας. Ὑλισμός συνεπῆς στὴ ζωὴ, ὕλισμός ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ βιβλία καὶ φθάνει στὴν μοντέρνα «ἐπικούρεια» ζωὴ καὶ φθάνει στὸν κυνισμό, ὄχι τοῦ Ἀντισθέ- νους καὶ τοῦ Διογέ- νους κυνισμό, μὰ τὸν κυνισμό τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώ- που. Τὸν κυνισμό ποὺ, βλέποντάς τον κανεῖς, κυριολεκτικῶς χάνει τὰ λο- γικά του, ὅταν μάλιστα ἔχει ἀφορμὴ νὰ θεωρῆ τὸν ἑαυτὸ του ἀπόκληρο τῆς τύχης.

Μ' αὐτὴν τὴν ἄρνησι, κατήντησε νὰ γίνῃ βάθρο τοῦ κομμουνισμοῦ ἢ τρο- μερῆ καὶ βασανιστικῆ, κι' ὅμως μακα- ριστῆ, πείνα καὶ διψα τῆς δικαιοσύ- νης ποὺ βασανίζει τὸν ἄνθρωπο. Τὸν βασανίζει, ἀκριβῶς, γιατί εἶναι εὐγε- νικὴ καὶ πολλές φορές ὀλότελα ἀνιδι- οτελής. Μπροστὰ του, βέβαια, ἔχει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τὴν ἀληθινὴ Πηγὴ τῶν ὕδάτων. Μὰ δὲν τὴν βλέπει τὴν Πηγὴ αὐτῆ, γιατί τὸν ἐμποδίζει τὸ πυκνὸ προπέτασμα τῶν καπνῶν, ποὺ αἰῶνες τώρα ἐσχημάτισε ἡ ἄρνησις, χτυπῶν- τας, μυκτηρίζοντας, ξερρίζωνοντας, στ' ὄνομα τάχα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν νέων ἰδεῶν, τίς πνευματικὲς ἀξίες, ποὺ εἶχαν σταθῆ τροφὴ καὶ ζωῆς νόμα καὶ στήριγμα σ' αὐτὴν εὐγενικό εἶχαν νὰ δείξουν οἱ αἰῶνες καὶ οἱ γενεές.

Αὐτὴ ἡ ἄρνησις ἦταν τὸ ἕνα βάθρο γιὰ τὴν ἐξόρμησι τοῦ ὀλέθρου. Καὶ σ' αὐτό, ὁ Κομμουνισμός ἀκούμπησε τὸ ἄλλο βάθρο. Τὴν θετικὴν προσ- φορὰ, ποὺ μὲ τέχνη, μὲ ἐπιμονὴ καὶ πολλὰς φορές—ἀς τὸ ποῦμε μὲ χρι- στιανικὴ εἰλικρίνεια—μὲ πίστι, ἔκα- με στὸν διψασμένον καὶ βασανισμένον ἄνθρωπο. Στὸν ἄνθρωπο ποὺ ἀποζη- τοῦσε, ἀνάμεσα στὰ «ἄρια λιμοκτο- νίας» τῆς μηχανιστικῆς, ἄψυχης, ἀπ- ἄνθρωπης οἰκονομίας, τὴν δικαιο- σύνη, τὴν ἀγάπη, τὴν ἀνθρωπιά. Ἐ- πῆρε ὁ κομμουνισμός τὸ κενόν, ποὺ ἐδημιούργησε στὴν ψυχῆ τοῦ συγχρό- νου ἀνθρώπου ἡ ἄσυνεχίς τῆς χριστι- ανικῆς κοσμοθεωρίας, καὶ τὸ ἐρησιμο- ποίησε γιὰ νὰ βάλῃ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, σὺν μοναδικῇ

δηθεν ἀπάντησι στὴ σαπίλα καὶ τὴν ἀδικία, μίαν ἄλλη κοσμοθεωρία. Τὴν κομμουνιστικὴ κοσμοθεωρία.

Γ'

Γιατὶ ὁ κομμουνισμός εἶναι κοσμο- θεωρία. Καὶ κοσμοθεωρία ὕλιστικῆ. Ἐκατὸ τὰ ἑκατὸ ὕλιστικῆ. Τάχομε πῆ αὐτὰ ἄλλοτε, δὲν χρειάζεται νὰ τὰ ἐπαναλάβωμε. (*) Ἄς τονίσωμε μόνο, πῶς, τὰ τελευταῖα χρόνια, ἡ κομμουνιστικὴ ἡγεσία ὄλο καὶ περισ- σότερο ξαναγύριζε στὴν ὕλιστικὴ γραμμῆ, ποὺ ἴσως εἶχε κάπως ξεχα- σθῆ στὸν πρῶτο καιρὸ τῆς γερμανι- κῆς ἐπιδρομῆς. Καὶ ὕλιστικῆ ἑκατὸ τὰ ἑκατὸ, θὰ πῆ ἀντιχριστιανικῆ ἑκα- τὸ τὰ ἑκατὸ. Ἀντιχριστιανικῆ, μὲ συ- νέπεια, μὲ πείσμα, μὲ λύσσα.

Τὸ καμουφλόζ μέσα στὴν Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας καὶ κατὰ αἰφνηδιστικὰ σταυροκοπήματα κατὰ διαίτησιν, ξε- γελᾶνε μόνο ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ξεγελοσθοῦν. Θυμᾶται, ἴσως, ὁ ἀνα- γνώστης, τί ἐγίνε, ὅταν ἡ «Χριστι- ανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων» ἐδημο- σίευσε τὴ «Διακήρυξι» τῆς, ἕνα κεί- μενο, ποὺ δὲν εἶχε τὸν παραμικρὸ πο- λιτικὸ ὕπαινωμό, ἤ τ' ἀνδρῶν χριστιανι- κὸ κείμενο. Μὲ τί πείσμα, μὲ τί λύσσα, θὰ ἐλέγαμε, ἐχτόπησε τὴν «Διακήρυξι» αὐτὴ τὸ Κ.Κ.Ε.Ι! Κάθε τόσο, ἄρθρα ὁ «Ριζοσπάστης», ἄρθρα ἡ «Ἐλεύθερη Ἑλλάδα», ἄρθρα ἡ «Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρηση» καὶ τὰ διάφορα ἄλλα κομμουνιστικὰ φύλλα, γιὰ νὰ χτυπη- θῆ ἡ «Διακήρυξις» (4). Καὶ κοντὰ σ' αὐ-

(3) Ἄς παραπέμψωμε ὅμως, καὶ πάλι, στὴν ἔκθεσι ποὺ κάνει ὁ ἴδιος ὁ Στάλιν στὴν «Ἱστορία τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμ- ματος τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως (Μπολ- σεβίκοι)» τόμ. Α' σελ. 112, 1 9.

(4) Β'. «Ριζοσπάστης» 12.12.1946. 7.1. 1947, 8.1.1947, 15.1.1947, 16.1.1947. 22.1.1947. «Ἐλεύθερη Ἑλλάδα» 5.12.1946. 31.1. 1947. «Ἐλεύθερα Γράμματα» 15.12. 1946, 15.2.1947. Ἀπὸ τὰ πολλὰ δημοσιεύ- ματα τοῦ ἐπαρχιακοῦ τόπου, βλ. π. χ., «Ἀναγέννησις» Βόλου 22.5.1945. Γιὰ τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα εἰδι-

τά, ἄλλη ἀδιάκοπη ἐπίθεσις, γιὰ νὰ χτυπηθοῦν τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα. Δὲν ἔκαναν, βεβαία, κανενὸς εἶδους πολιτικὴ τὰ σχολεῖα αὐτά, ἐπὶ τὴν δὲ μάχην τὰ παιδιά μας μὲ τὸ γάλα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ γι' αὐτὸ ἔπρεπε μὲ δλη τὴ δύναμι νὰ χτυπηθοῦν ἀπὸ τὸν κομμουνισμό. Στὸ τέλος, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Κ.Κ.Ε. συγκαλεῖ εἰδικὴ συνέλευσι τῶν στελεχῶν του καὶ κάνει μίαν ἀγόρευσι πού κράτησε σχεδὸν δύο ὧρες καὶ γέμισε σελίδες ὁλόκληρες τοῦ «Ριζοσπάστη», γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὴ «Διακήρυξι», γιὰ νὰ βρῖσῃ τὴν «Χριστιανικὴ Ἐνωση Ἐπιστημόνων», μὰ καὶ γιὰ νὰ ἐπιτιμήσῃ δριμύτατα τὶς «μωρὲς παρθένας», τοὺς διανοουμένους τοῦ Κ.Κ.Ε. πού δὲν ἐπρόλαβαν νὰ ἐμποδίσουν τὶς ἐκδηλώσεις αὐτῆς τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» καὶ γενικώτερα, κάθε ἐλεύθερης πνευματικῆς ζωῆς στὸν τόπο (*). Καὶ ἀπὸ τότε ὡς τώρα, μπορεῖ σ' ὅλα τ' ἄλλα ὁ κομμουνισμὸς νὰ κἀνῃ ἐλιγμούς, τὰ περίφημα «ζιγκ-ζάγκ» του, στὸ ζήτημα ὁμῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἐπομένως στὸ ζήτημα τοῦ ὕλισμοῦ, δὲν ἔχει ἐλιγμούς ἀλλὰ «γραμμὴ» μὲ δλη τὴ συνέπεια.

Γιατὶ αὐτὸ; Μήπως γιὰτὶ ὁ κομμουνισμὸς δὲν ἔχει πολιτικὸ αἰσθητήριον, γιὰ νὰ καταλάβῃ τί τοῦ κοστίζει μιά τέτοια ἀδιάλακτη γραμμὴ, μιά τέτοια πάλῃ μὲ τὸν Χριστιανισμό;

Ὅχι, ἀλλὰ ἀκριβῶς γιὰτὶ ἔχει, καὶ ἔχει θαυμάσιον, πολιτικὸ αἰσθητήριον. Ἀκριβῶς, γιὰτὶ ξέρει τί δύναμις εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς.

Κάνοντας ὄχι φιλολογία ἀλλὰ μάχη

κώτερα, «Νέα Γεῖνη», Μᾶης 1946, σ. 8. «Ἀγωνιστῆς» (Θεσσαλονίκης) 5 καὶ 6-2-1947, «Ἀνεξαρτησία» (Δράμας) 10-2-1947 καὶ 3-3-1947.

(*) «Ριζοσπάστης» 22.1.1947 Ν. Ζαχαριάδης: Τὸ Ἱερολογικὸ Μέτωπον. «Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρηση» 1.2.1947. Χαρακτηριστικὸ ἀκόμα, πὼς στὴν ἀγόρευσι αὐτῆ ἡ «Διακήρυξις» ἐσχετίστηκε μὲ ἄλλες, ὁλότελα ἀσχετες πνευματικῆς ἐκδηλώσεις.

—καὶ τί μάχη!— ὁ κομμουνισμὸς ξέρει διὰ τὴν μάχη αὐτῆ εἶναι πρὶν ἀπὸ ὅλα πνευματικὴ. Ὅτι, μὰ καὶ ἐπῆρε τὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ ὕλισμοῦ, δὲν θὰ κερδίσῃ τὴν μάχη, ἂν δὲν χτυπηθῇ ἡ μοναδική, ἀληθινὰ ζωντανή, πνευματικὴ κοσμοθεωρία, ὁ Χριστιανισμὸς. Καί, ἐπομένως, ἂν δὲν ἐπικρατήσῃ ἡ ἐκ διαμέτρου ἀντιθετὴ κοσμοθεωρία, ἡ ὕλιστικὴ. Κι' ἐνῶ ὁ κομμουνισμὸς δείχνει πόσο ξέρει τὴν σπουδαιότητα τῆς κοσμοθεωρίας του, μερικὸι ἄλλοι... στέλνουν γράμματα στὶς «Ἀκτίνες»: «μὰ δὲν ἐβαρεθήκατε, ἐπὶ τέλους, νὰ χτυπέτε τὸν ὕλισμό;»

Δ'

Τόσο πολὺ ξέρει τὴν δύναμι τοῦ πνεύματος, τὴν δύναμι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ κομμουνισμὸς, ὥστε—καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ καταπληκτικώτερον—δὲν διστάζει, γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸ πνεῦμα, νὰ χρησιμοποιοῦσῃ τὸ πνεῦμα! Νὰ κἀμῃ πνευματικὴ στρατηγικὴ, γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ὕλιστικὴ κοσμοθεωρία. Αὐτῆ ἡ ἀντίθεσις ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον ὄπλον τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ αὐτῆ τὸν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν ἄλλο ὕλισμό, εἰδικώτερα τὸν καπιταλιστικόν.

Ὁ καπιταλισμὸς εἶναι ὕλισμὸς μὲ συνέπεια, πὸν ὀβεὶ κάθε πνευματικὴ ἐκδήλωσι στὴ ζωῆ. Λέει σ' ὅλο τὸν κόσμον, διὰ «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνον πού τρώει», (γιὰ νὰ θυμῶσῃ τὴν φράσιν τοῦ Feuerbach, πού ἐκυβέρνησε τὸν κόσμον τοῦ 19' καὶ τοῦ Κ' αἰῶνος). Καί, μὲ συνέπεια, ὁ ὕλιστῆς αὐτὸς δὲν ἐνδιαφέρεται παρὰ γιὰ τὸ φαί του, γιὰ τὴν καλοζωία του, γιὰ τὸ τομάρι του. Οἱ ὕλισται τοῦ τύπου αὐτοῦ... οἱ ἄνθρωποι «ὦν ὁ Θεὸς ἢ κοιλία!» Ἀντίθετα, ὁ κομμουνισμὸς, ἐνῶ εἶναι ἐκατὸ τὰ ἐκατὸ ὕλισμὸς, ὁμῶς παίρνει τὸ πνεῦμα καὶ — φρίκη νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς!—τὸ κάνει ὄργανον τῆς ὕλιστικῆς κοσμοθεωρίας!

Καί, πρὶν ἀπὸ ὅλα, παίρνει γιὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ τῆς δύναμι πού λέγεται πίστις. Πίστις μὲ ψεύτικον, ἀπατηλόν

περιεχόμενο, ἀλλὰ πίστις, πού εἶναι, παρ' ὄλη της τὴν πλάνη, πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὴν ἀπίστια. Στήριγμα τοῦ κομμουνισμοῦ εἶναι οἱ «πιστοί» του. Ἄν αὐτοὶ οἱ πιστοὶ ἔλειπαν... Ἄν εἶχαμε σήμερα νὰ κάνωμε μόνο με τοὺς πληρωμένους, μόνο μ' ἐκείνους πού πῆγαν στὶς κομμουνιστικὲς τάξεις με ἰδιοτέλεια, τοὺς συμφεροντολόγους, τοὺς καιροσκόπους... Μὰ αὐτοὶ εἶναι τὸ παθητικὸ τοῦ κομμουνισμοῦ! Τὸ ξέρει αὐτὸ ἡ κομμουνιστικὴ ἡγεσία. Τὸ ξέρει πολὺ καλά! Καιρὸς νὰ τὸ μάθωμε κι' ἔμεῖς!

Καιρὸς νὰ τὸ μάθωμε κ' ἔμεῖς! Ἄν μπορῆ σήμερα ὁ κομμουνισμὸς νὰ μάχεται καὶ νὰ βουτᾶ τὴν Ἑλλάδα στὸ αἷμα, εἶναι γιατί μάχεται με δ-πλα πνευματικά. Εἶναι γιατί ἔχει κλέψει τὴν πανοπλία τοῦ πνεύματος καὶ μ' αὐτὴν χτυπάει τὸν πνευματικὸ ὄργανισμὸ τοῦ Ἔθνους. Ἄν δὲν τὸ καταλάβωμε αὐτό, δὲν θὰ καταλάβωμε τὸ μυστικὸ τῆς δυνάμεως τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἄν ἡ πανοπλία τοῦ Πνεύματος δὲν γυρίσῃ στὴ θέσι της, στὸν Ἑλληνικὸ λαό, στὸ ἀγωνιζόμενο Ἔθνος καὶ στὴν ἡγεσία τοῦ Ἔθνους αὐτοῦ, ὁ δοξασμένος, ὑπέροχος ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν θὰ ἔχῃ τὸ τελειωτικὸ ἀποτέλεσμα πού τοῦ ἀξίζει νὰ ἔχῃ.

Ε'

Καὶ μπορεῖ νὰ τὴν πάρῃ πίσω τὸ Ἔθνος, τὴν πνευματικὴ πανοπλία πού τοῦ ἄρπαξε ὁ δλεθρος, γιὰ νὰ τὴν φορέσῃ αὐτός. Γιατί, ὅπως καὶ νὰ τὸ πάρῃ, ἡ πανοπλία αὐτὴ δὲν ἔρχεται στὰ μέτρα τοῦ κομμουνισμοῦ, δὲν τοῦ ταιριάζει. Φορώντας τὴν ὁ κομμουνισμὸς, σὰν ὕλισμὸς πού εἶναι (*), γίνεταί ἀντίφασις πρὸς τὸν ἑαυτὸ του.

(6) Τὸ ὅτι εἶναι «διαλεχτικὸς» ὕλισμὸς ἀναφέρεται στὴ μέθοδο. Τὸ περιεχόμενο τῆς θεωρίας εἶναι ὕλιστικὸ καί, στὸ σημεῖο πού μᾶς ἐνδιαφέρει, δὲν διακρίνεται καθόλου ἀπὸ τὸν κάθε εἰδους ὕλισμὸ, ὡς ποῦμε τὸν ὕλισμὸ τοῦ Feuerbach.

Ὁ ὕλιστῆς - πιστός, ὁ ὕλιστῆς πού θυσιάζεται γιὰ μιὰν ἰδεολογία, εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀντίφασις πού μπορεῖ νὰ φαντασθῆ κανεῖς. Καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ ἀδύνατο σημεῖο τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἡ ἀντίφασις. Ἀντίφασις ἀναπόφευκτη, ὅταν ἓνα σύστημα ὕλιστικὸ καταφεύγει στὶς πνευματικὲς δυνάμεις, στὰ πνευματικὰ δπλα, γιὰ νὰ ἐπιβληθῆ. Ἔτσι, τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ δύναμις μαζὺ καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἡ δύναμις, γιατί τοῦ δίδει ὄπλισμό. Ἡ ἀδυναμία, γιατί τὸν κάνει ἀντιφατικὸ!

Καὶ ἡ ἀντίφασις δὲν μπορεῖ, παρὰ κάποτε νὰ ξεσπάσῃ. Δὲν μπορεῖς ἐπ' ἀπειρον νὰ ἔχῃς τὸν ὕλισμὸ γιὰ θεωρία καὶ ὕστερα, στὸ δνομα τοῦ ὕλισμοῦ, νὰ ζητᾶς πράξεις ὑπέρτατης ἰδεολογικῆς αὐτοθυσίας. Εἰς τὸ τέλος, ἡ λογικὴ θὰ μιλήσῃ κι' αὐτὴ. Ἡ ὁ ὕλισμὸς εἶναι ἀλήθεια, ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνο σάρκα, μόνο κοιλιά— με συγχωρεῖτε γιὰ τίς χονδροκομμένες ἐκφράσεις, ἀλλὰ στὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως αὐτὸ εἶναι ὁ ὕλισμὸς σὰν βιοθεωρία καὶ ἔτσι τὴν διατυπώνουν οἱ εἰλικρινέστεροι ὕλισται— ὅποτε δὲν θὰ θυσιάσω, ἀλλὰ θὰ κυττάξω. Ἰσα-ἴσα πῶς νὰ σώσω καὶ νὰ καλοθρέψω τὸ τομάρι μου, τὴν ὄλη πού με ἀποτελεῖ... Ἡ ὁ ὕλισμὸς εἶναι ψέμα, ὅποτε ὁ κομμουνισμὸς εἶναι πτώμα.

Ἀλήθεια ἀπλούστατη αὐτό! Καὶ ναὶ μὲν, ἀκριβῶς οἱ ἀπλούστερες ἀλήθειες εἶναι οἱ δυσκολώτερες γιὰ νὰ τίς ἀντιληφθῆ κανεῖς, ὁμῶς κάποτε τίς ἀντιλαμβάνεται. Δὲν μπορεῖς ἐπ' ἀπειρον νὰ ἔχῃς τὴν στήριγμά σου, ὅτι ἡ μᾶζα δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῆ τίς ἀπλές ἀλήθειες!

ΣΤ'

Μὰ ἔρχεται καὶ κάτι ἄλλο, πού ἀχρηστεύει τὴν πνευματικὴ πανοπλία, ὅταν τὴν φορᾶ ὁ κομμουνισμὸς.

Ὁ κομμουνισμὸς εἶναι βιαστικὸς. Γι' αὐτό, ἐκτός ἀπὸ τὰ πνευματικὰ

δπλα, ἄρπαξε καὶ κάτι ἄλλο, πού νόμισε πὼς θὰ τὸν ἐξυπηρετήση γρηγορώτερα. Κατέφυγε στὸ ἔγκλημα. Προσοχή! Στὸ ἔγκλημα. Δὲν μιλάμε ἐδῶ γιὰ τὴν ἐπανάστασι, γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ βία, γιὰ τὶς ἐκτροπὲς ἐπὶ τέλους, πού κάνουν οἱ μᾶζες σ' ἓνα ξέσπασμα ὀργῆς, μανίας, ὅπως θέλετε πέστε τὴν (7). Πρόκειται γιὰ τὸ ἔγκλημα τὸ ὠμό, τὸ ψυχρό, τὸ ὑπολογισμένο, τὸ ἐπαγγελματικόν. Τὸ ἔγκλημα αὐτὸ τὸ κάνουν ἄνθρωποι πού ἔχουν ἀκριβῶς τὸ ἔγκλημα γιὰ ἐπάγγελμα. Σ' αὐτὸ τὸ ἔγκλημα κατέφυγε ὁ Κομμουνισμός. Τὶ νὰ πρωτοθυμηθῆ κανεῖς! Δεκέμβρης τοῦ 1944, Καρδίτσα, Νάουσα, Καρπενήσι, οἱ θλιβερὲς σειρὲς τῶν ὀμήρων, οἱ χιλιάδες τῶν παιδιῶν μας, πού τὰ ἀρπάζει ἀπὸ τῆς μάννας τὴν ἀγκαλιά ἓνα παιδομάζωμα ἄγριο, φοβερό... καὶ δὲν εἶναι βέβαια πλουσιόπαιδα τὰ παιδιὰ αὐτὰ οὔτε καπιταλιστρίες οἱ μανάδες πού τὶς σποράζει τώρα ὁ ἀπαισιος ζωντανὸς χωρισμός! Οὔτε καπιταλισταί, βέβαια, εἶναι, οἱ, πληθυσμοὶ ὀλόκληροι, πού σὲ μυριάδες καὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων γυρίζουν στὴν Ἑλληνικὴ γῆ ἀπὸ πόλι σὲ πόλι κί ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό, «τόπον ἐκ τόπου συνεχῶς διαμεμβοντες», γιὰτὶ τοὺς ἔκαψαν τὶς καλύβες, τοὺς ρήμαξαν τὰ γεννήματα, τοὺς ξερρίζωσαν τὶς ἐλῆες, τοὺς ἄρπαξαν τὰ πρόβατα, στ' ὄνομα τῆς «κοινωνικῆς δικαιοσύνης»! Κι' ἄς μὴν ποῦμε τίποτε γιὰ τὴν πεμπτοφαλαγγίτικη προδοσία, πού, μὲ τὴ σημαία τῆς «συναδελφώσεως τῶν λαῶν», ἀνοίγει τὶς πόρτες μας στὸν ἀδηφάγο ἱμπεριαλισμὸ λαῶν, πού πάντα καὶ μ' ἄλλα τὰ πολιτεύματα τὸ ἴδιο δνεῖρο ἔχουν, νὰ μᾶς καταβροχθίσουν γιὰ νὰ παχύνουν... ὅπως θάλεγε Ἰσως ὁ Λασκαρᾶτος.

Ἐγκλημα, πού, ἀλήθεια, δὲν τό-

χαμε ξαναδῆ! Ναι ἀλλά, γιὰ νὰ θυμίσω τὴν μακιαβελλικὴ φράσι τοῦ Ταλεϋράνδου, τέτοιο ἔγκλημα σὲ τὴν ἔκτασι, ἔκτασι πού ξεπερνᾷ ὅχι πιά ὅ,τι ὡς τώρα ἔδειχνε ἡ ἱστορία μὰ καὶ ὅ,τι μπορούσε νὰ συλλάβῃ ἢ φαντασία, ἓνα τέτοιο ἔγκλημα «εἶναι πάρα πάνω ἀπὸ ἔγκλημα, εἶναι λάθος»! Τεράστιο στρατηγικὸ λάθος. Καὶ εἶναι καὶ κάτι ἄλλο! Εἶναι δεῖγμα, πὼς ὁ Κομμουνισμὸς δὲν ἔχει τὴν ὀξυδέρκεια, ὅση νομίζαμε πὼς ἔχει.

Εἶδε ὁ κομμουνισμὸς, πὼς μὲ τὸ ἔγκλημα γκρεμίζει σπίτια καὶ σκοτώνει ἀνθρώπους, δὲν εἶδε ὅμως, πὼς ἔτσι ἀφοπλίζεται, πὼς χάνει τὸν πνευματικὸ του ὀπλισμὸ. Πὼς δὲν μπορεῖ πιά νὰ ξεγελάσῃ ἐκείνους πού πῆγαν στὸν κομμουνισμὸ μὲ πνευματικὲς προϋποθέσεις. Δὲν εἶδε τὴν ἀφύπνισι τῶν πλανεμένων, δὲν εἶδε τὴν κατάρρευσι τῶν χιμαιρῶν. Δὲν εἶδε τὴν ἐνθάρρυνσι, τὴν τόνωσι τοῦ πολεμικοῦ μένους στὸ Ἔθνος πού μάχεται. Καί, πάνω ἀπ' ἄλλα, δὲν εἶδε τὸ φοβερότερο: Τὸν κλωνισμὸ τῶν πιστῶν του. Ὁ κομμουνισμὸς κατάλαβε τὴ δύναμι τῆς πίστεως καὶ ἐδημιούργησε πιστούς. Σὰν ὀλισμὸς ὅμως, εἶναι ξένος πρὸς τὴν πίστι καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἤξερε πὼς νὰ συγκρατήσῃ τοὺς πιστούς. Ἐσπασε τὶς φυλακὲς, ἐπῆρε τοὺς ἐγκληματίες τοῦ κοινοῦ δικαίου καὶ τοὺς ἔκανε «συναγωνιστές». Ἐνόμισε, ὅτι μπορεῖ νὰ ζέσῃ, στὸ ἴδιο ἀλέτρι, τὸν πιστὸ μαζὺ μὲ τὸν κατ' ἐπάγγελμα ἐγκληματία. Βέβαια, ὁ δευτέρος τοῦ κάνει τὴ δουλειά του γρηγορώτερα. Ἄλλὰ μὲ τὸν δικὸ του τρόπο. Καὶ πῆγαινε κατόπιν νὰ διδῆς πνευματικὲς χιμαιρες, τάχα γιὰ κοινωνικὴ δικαιοσύνη, συναδέλφωσι καὶ τὰ παρόμοια, σ' ἀνθρώπους πού τὸ νευρικὸ τους σύστημα ἔχει κλωνισθῆ, ἀτενίζοντας ἀδιάκοπα ἐγκλήματα κι' ἐγκληματίες!

Ἐτσι, τὸ ἔγκλημα τιμωρεῖ τὸ ἔγκλημα! Τοῦτη ἢ πρόσφατη ἱστορία μας ξεπερνᾷ μὲ τρόπο ἐκπληκτικὸ τὸ

(7) Βλ. σχετικὰ μὲ τὴν ἐπανάστασι ἀπὸ χριστιανικὴ ἀποψὶ τὸ ἄρθρο μας «Χριστιανισμὸς καὶ πρόδοσι», «Ἀκτίνες» 1948, σελ. 355 ἔπ.

«Ἐγκλημα καὶ τιμωρία» τοῦ Ντιστογιέφσκυ. Ἡ ζωὴ πηγαίνει μὲ ἀδυσώπητη συνέπεια, μὲ ἀλύγιστη νομοτέλεια. Εἶναι ἡ αὐτοκαταστροφὴ τοῦ ἐγκλήματος. Δείχνει στοὺς «πεινῶντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην», ὅτι ἔκαναν λάθος, φοβερὸ λάθος, στὴν κατεύθυνσι πού ἀκολούθησαν, γιὰ νὰ βροῦν τίς πηγές διου θὰ κορέσουν τὴν εὐγενική τους πείνα καὶ δίψα. Βεβαία, τὸ ἔγκλημα τοῦτο, τὸ ἀδιάκοπο, χρόνια τώρα, δεκατίζει τὸ βσανισμένον μας ἔθνος. Ἄλλὰ εἶναι βοήθημα πολυτιμότεον γιὰ τὴ Νίκη. Μέσα στὴν πνευματικὴ αὐτὴ πάλη—ντροπὴ εἶναι νὰ τὸ ποῦμε, ντροπὴ γιὰ κάθε πνευματικὸ ἄνθρωπο, μὰ εἶναι ἀλήθεια—ὁ ἀποτελεσματικώτερος ἐχθρὸς τοῦ κομμουνισμοῦ εἶναι ὁ κομμουνισμὸς. Ἐκεῖνος πού μᾶς σώζει ἀπὸ τὸν κομμουνιστὴ, σὰν ἰδεολόγο πού σαγηνεύει, εἶναι ὁ κομμουνιστὴς ἐγκληματίας. Λίγο θὲς νὰ τὸν εὐχαριστήσης. Τὸ ἔγκλημα πού ἔκανε ἀναπόδραστο τὸν ἀγῶνα, αὐτὸ τὸ ἔγκλημα εἶναι πολύτιμος βοηθὸς γιὰ νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ Νίκη στὸν ἀγῶνα.

Ζ'

Ναί, ἀλλά, φυσικά τὸν ἀγῶνα αὐτὸν δὲν θὰ τὸν κάνωμε μὲ μόνον πολεμιστὴ τὴν αὐτοκαταστροφὴ τοῦ ἐγκλήματος!

Μὰ οὔτε μόνον μὲ τὸ Μπρέν καὶ τὸ Τόμμυγκαν θὰ κάνωμε τὸν ἀγῶνα αὐτόν, δὲν θὰ τὸν κάνωμε μόνον μὲ τοὺς ἥρωϊκοὺς ἀγῶνες τοῦ στρατοῦ μας. Ὁ ἀγῶνας μας πρέπει νὰ πάρῃ μορφή πνευματικὴ. Αὐτὸ δὲν σημαίνει μόνον ὅτι, παράπλευρα στὸ στρατιωτικὸ ἀγωνιστὴ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ καὶ ὁ ἀγωνιστὴς ὁ πνευματικὸς. Κάτι παραπάνω: Καὶ ὁ στρατιωτικὸς ἀγωνιστὴς πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ἀγωνιστὴς καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος. Πρέπει ἀκόμη νὰ νοιώθῃ πίσω του τὸ Ἔθνος ὀλόκληρο νὰ ἀγωνίζεται τὸν ἀγῶνα αὐτόν.

Καί, στὸν ἀγῶνα αὐτόν, ἐννοεῖται πὼς δὲν ἔχουν θέσι αὐτοσχεδιασμοὶ καὶ ἐρασιτεχνισμοὶ, καὶ ἀπλῆ, κατὰ συνθήκην, φιλολογία, γιὰ λόγους πρόσκαιρης σκοπιμότητος. Μόνον ἡ πνοή, πού εἶναι τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος εὐλικρινῆς, ὀλοψυχη, ἐκδήλωσις ἔχει θέσι.

Καὶ κάτι ἄλλο: Ὅταν ὁ Χριστιανισμὸς κἀνῃ τὴν μεγάλη τιτανομαχία μὲ τὸν ὕλισμόν δταν δηλαδὴ ὁ Χριστιανισμὸς διεξάγῃ τὴν μεγάλη μάχην τοῦ Πνεύματος, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν Ἕλληνες, πού θὰ τηροῦν στὴ μάχην αὐτὴν, στάσι «εὐμενοὺς οὐδετερότητος»!

Πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ καὶ στὸ ἐπόμενο ἄρθρον ἡ διεξαγωγὴ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ ἀγῶνος. Στὴν θεωρητικὴ ἔρευνα τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος, πού γίνεται σὲ τούτη τὴ σειρὰ τῶν ἀρθρῶν, αὐτὸ ἐπιβάλλεται, ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν θεωρητικὴ πληρότητα στὴν ἐρευνά μας. Ὁ δρόμος μας μᾶς φέρνει στὸ μεγάλο τοῦτο θέμα. Πρέπει νὰ τὸ ξεκαθαρίσωμε καλὰ γιὰ νὰ συνεχίσωμε τὴν ἐρευνά μας. Παλαιότατο πρόβλημα ἢ σχέσις τῆς θεωρίας μὲ τὴν πράξιν, ἀρχαιοτάτο διδασκαλίας ὅτι ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα εἶναι ἀστοχὴ καὶ ἀποτυχημένη, δταν ξεφεύγῃ ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴ ζωὴ πού κάθε μέρα τῆς ἔχει αἰώνων ὄλων ἀξία.

Ἄς τὸν παρακολουθήσωμε, λοιπόν, ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ πνευματικὴ σκοπιά, τὸν ἀγῶνα αὐτόν. Καί, τότε, ἀπὸ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ Νίκη, θὰ ἔλθωμε νὰ ἐξετάσωμε τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῆς Νίκης. Τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν καινούργια Ἑλλάδα, πού πρέπει νὰ ξεπεταχθῇ ἀπὸ τούτη τὴν μάχην. Τὴν νικήτρα Ἑλλάδα, πού δὲν θάξῃ νικήσει μόνον τὴν ἐκδήλωσιν μὰ, πρὶν ἀπ' ὅλα, τὴν αἰτία τοῦ κακοῦ, τὸν ὕλισμόν, σ' ὄλες του τίς πλευρές. Καὶ πού θὰ δείξῃ ἔμπρακτα, πὼς ὁ ἀγῶνας τοῦτος δὲν γίνεται γιὰ νὰ διατηρήσουν οἱ Ἐπικούρειοι

τὴν ξένοιασθῆ, τὴν ὀλισθητικὴν τὴν ζωὴν, μὰ γίνεται γιὰ νὰ ἔχη ὁ λαὸς ὁ ἑλληνικὸς τὴν δυνατότητα νὰ ζήσῃ ἐλεύθερος, εἰρηνικὸς, δημιουργικὸς, εὐτυχισμένος, σὲ μιὰν Ἑλλάδα καινούργια, μιὰν ἀληθινὰ πνευματικὴν, ἀληθινὰ χριστιανικὴν Ἑλλάδα.

Πρέπει νὰ ξεκαθαρίσωμε μέσα μας, πῶς τὴν ἐννοοῦμε τὴν Ἑλλάδα αὐτή. Πῶς ἐννοοῦμε, ὅτι θὰ ἔχωμε μιὰν Ἑλλάδα ὅπου ἡ ἐλευθερία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀδελφωσύνη, ἡ ἀγάπη δὲν θὰ εἶναι λέξεις, ἀλλὰ πραγματικότης.

Ἔτσι θὰ ἔλθωμε καὶ στὴ συνέχεια. Θὰ ἐξακολουθήσωμε τότε τὸν δρόμον μας, τὴν ἔρευνα τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος. Ἄν ὁ δρόμος αὐτός εἶναι μα-

κρὸς καὶ κουράζει τὸν ἀναγνώστη καὶ τοῦ ζητεῖ τὴν ὑπομονή του, εἶναι γιὰτὶ δὲν κάνομε προπαγάνδα μὲ ἔτοιμα συνθήματα, ἀλλὰ κάνομε ἔρευνα. Καὶ ἡ ἔρευνά μας δὲν ἔχει νὰ χάσῃ ἀλλὰ ἔχει πολλὰ νὰ ὀφελῆθῃ, ἂν, πρὶν πάμε στὰ εἰδικότερα θέματα τῆς ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας, τῆς ἐργασίας, τῆς ἰδιοκτησίας, τοῦ κοινωνισμοῦ, τοῦ ρόλου ποῦ πρέπει τὸ κράτος νὰ παίξῃ σὲ μιὰ νέα οἰκονομία, ἂν πρὶν ἀπ' αὐτὰ ἐξετάσωμε τὸ πρωταρχικὸ θέμα: Τί πρέπει νὰ κάμωμε, ὥστε νὰ μὴν πάη χαμένο τὸ τίμιον αἷμα ποῦ χύνεται σήμερον γιὰ νὰ ἔχωμε ἓνα αὐριον καλύτερον ἀπὸ τὸ σήμερον!

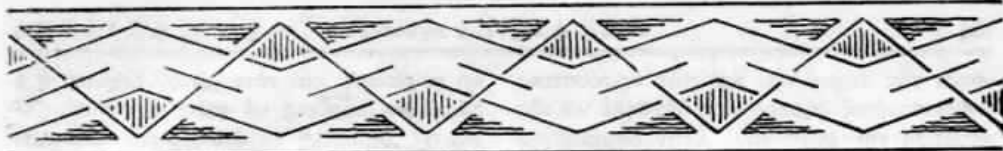
Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

«Οὐδέποτε ἔθνος ἠὺδαιμόνησε καὶ ἐμεγαλοῦργησεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄνευ ἰσχυρῶν ἠθικῶν ἐλατηρίων... τὸ ἰσχυρότατον δὲ τούτων ἡ θρησκεία. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἠθικοὶ τῶν ἔθνων μοχλοί, φιλοπατρία, φιλοτιμία, φιλοδοξία, παιδεία, ἰσονομία καὶ εἰ τις ἄλλος ἠνωμένοι ὁμοῦ δὲν δύνανται νὰ ἀναπληρώσωσι ἐκείνην».

Διὰ τῆς Πίστεως «ἡτις στήνει τὸν θρόνον αὐτῆς ἐν μέσῃ κοινωνίᾳ καὶ ἐν μέσοις στρατοπέδοις ἵνα διδάξῃ τὸν λαὸν τὸ χρηστῶς πολιτεῦσθαι καὶ τὸ γενναίως θνήσκεν διὰ τῆς θρησκείας οἷαν ἐνόησαν αὐτὴν οἱ πατέρες ἡμῶν, οἱ ὑπὲρ αὐτῆς προθύμως καὶ περιουσίαν καὶ ζωὴν καταβαλόντες, διὰ τῆς θρησκείας, οἷαν χθὲς ἀκόμη ἐνόησαν αὐτὴν οἱ ἀτρόμητοι ἀθληταὶ τῆς Μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου... Αὐτὴ εἶναι ἡ πίστις δι' ἧς ἐθριάμβευσε κατὰ Περσῶν ὁ Ἡράκλειος· αὐτὴ δι' ἧς οἱ Κωνσταντῖνοι, οἱ Βασιλείοι καὶ οἱ Κομνηνοὶ τοσάκις κατετρόπωσαν τοὺς Μωαμεθανούς· αὐτὴ ὑπὲρ ἧς ἔπεσεν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ τελευταῖος Κωνσταντῖνος, αὐτὴ δι' ἧς ἀνεκτιθήσαμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν μας, αὐτὴ καὶ μόνη, δι' ἧς ἔάν, κατὰ τὸν ἀπόστολον, μαρτυρήσωμεν καὶ συνευδοκήσωμεν τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ἡμῶν, θέλωμεν δυνηθῆ νὰ συμπληρώσωμε τὴν τοῦ Ἔθνους ἡμῶν πολιτικὴν ἐνότητά.»

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

(«Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» τόμ. Γ' σελ. 205-206)

ΦΤΑΙΕΙ Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ;

Α'.

Ἡ κρίσις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, πού προσπαθήσαμε νὰ περιγράψωμε στὶς κύριες γραμμὲς τῆς σὲ προηγούμενο ἄρθρο(1), ἀνάγκασε τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο, νὰ ἀφήσῃ τὴν ἀνεξέλεγκτὴ θριαμβολογία, καὶ νὰ υιοθετήσῃ τὴν στάσι τῆς κριτικῆς ἀπέναντι στὴν τεχνικὴ πρόοδος. Τὸ αἶσθημα πὼς μὲ τὴν τεχνικὴ ἀνοίγει μιά καινούργια, πλουσία σὲ προβλήματα καὶ κινδύνους, κοσμοϊστορικὴ περίοδος, ἐξύπνησε ἔντονο στὴν ψυχὴ τοῦ συγχρόνου κόσμου. Καὶ οἱ πόνοι πού ἐπεσώρευσε ἡ τεχνικὴ αὐτὴ πρόοδος, οἱ ἀθλιότητες καὶ οἱ συμφορὲς ἀκόμα πού ὕστερα ἀπὸ μικρὰ ἀνταλλάγματα εὐτυχίας ἔφερε μαζὺ τῆς, ἀναγκάζουν τὴν γενεὰ μας νὰ ἀναζητήσῃ τὸ ἀπώτατο αἴτιο πού ἐπροκάλεσε αὐτὴ τὴν ἀπροσδόκητὴ καὶ καταστρεπτικὴ ἐξέλιξι τῶν γεγονότων. Ἔτσι, τὸ ἔργο τῆς διευκρινίσεως τῆς βαθεύσεως οὐσίας τῆς κρίσεως τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, προβάλλει σήμερα ὡς ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη. Ἐνα πληθος ἀπὸ φλέγοντα καὶ ἀγωνιώδη προβλήματα, δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ τὸ εἰπούμε, θὰ βροῦν τὴν λύσι τους, μόνο ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τὴν διάγνωσι τῆς νόσου τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ τῆς μηχανῆς, καθορισθῇ μιά καινούργια σχέσι ἀνάμεσα στὴν τεχνικὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο, τὴν τεχνικὴ καὶ τὸν πολιτισμό. Σχέσι πού θὰ πρέπη νὰ βγῇ ἀπὸ τὰ διδάγματα τῆς σκληρῆς πείρας, μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἐπλούτισε ἡ πρώτη αὐτὴ ιστορικὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν τεχνικὴ πρόοδος. Ἄς ἀποπειραθοῦμε λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ δώσωμε μιά εἰκόνα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ζητήματος καὶ ὅπως ἐποθετήθηκε στοὺς καιροὺς μας, ἀλλὰ καὶ ὅπως τὸ βλέπομε ἡμεῖς, ὡς ἄνθρωποι πού πασχίζομε νὰ ἱ-

δοῦμε ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ πάντα σκοπιὰ, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ μὲ ἀμερόληπτο μᾶτι, τὰ σύγχρονα μας γεγονότα.

*

Μιά πρώτη λύσι, ἡ καὶ ἀπλούστερη, θὰ ἦταν νὰ ἀποδώσωμε τὴν κρίσι τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, στὴν ἴδια τὴν τεχνικὴ πρόοδο. Ἡ θέσι αὐτὴ πού, φυσικά, συμβαδίζει μὲ τὸ ἀνάθεμα κατὰ τῆς τεχνικῆς προόδου, μπορεῖ νὰ συνοψισθῇ, πάνω-κάτω, στὰ ἑξῆς. Ἡ τεχνικὴ, καὶ ἰδιαίτερα ἡ μηχανή, εἶναι ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶναι ἐκδηλώσις βαρβαρότητος καὶ καταπτώσεως τοῦ πνεύματος, δύναμις καταλυτικὴ τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας, πού στὸ τέλος παρασύρει ὀλόκληρο τὸν πολιτισμὸ σὲ διάλυσι. Προγενέστεροι πολιτισμοὶ πού τὴν ἐκράτησαν περιορισμένη σὲ πολὺ στενὰ ὄρια, κατάρθωσαν νὰ διατηρήσουν μιά ἐσωτερικὴ ἁρμονία καὶ ν' ἀναπτυχθοῦν φυσιολογικά. Ἐνῶ ὁ μοντέρνος τεχνικοποιημένος πολιτισμὸς, οὔτε μιά στιγμὴ ἰσορροπίας δὲν μπόρεσε νὰ βρῇ καὶ βαδίζει κιάλας μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια πρὸς τὸν πρόωρο θάνατο.

Τέτοιες ἀπόψεις διατυπώθηκαν ἀπὸ πολλοὺς συγχρόνους διανοουμένους, φιλοσόφους καὶ κοινωνιολόγους. Ἔτσι, ἰσχυροτάτῃ ἀντίδρασι κατὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς μηχανῆς, συναντοῦμε στὸν Νίτσε, πού ἐθεωροῦσε ὅτι ἡ μηχανὴ βάζει σὲ ἐνέργεια μόνο τίς κατώτερες δυνάμεις ἐκείνων πού τὴν ὑπηρετοῦν, ὅτι αὐτόματα μεταβάλλει τοὺς πολλοὺς σὲ μιά μηχανὴ καὶ τὸν καθένα σὲ ἕνα ἐργαλεῖο κατάλληλο γιὰ ἕνα καὶ μόνο σκοπὸ, καὶ δημιουργεῖ γενικὰ ἕνα ἐντελῶς κατώτερο πνεῦμα. Ἐπίσης μῖσος κατὰ τῆς μηχανῆς ἐξεδήλωσε ὁ Ράσκιν, πού ἐταξίδευε μὲ ἀμάξι δίπλα στὴν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Μὲ τὴν μεγαλύτερη ὁμως αὐστηρότητα ἐκφράζεται ὁ Spengler ὅταν μιλάει γιὰ τὴν «διαβολικὴ ἐπι-

(1) Βλ. Α. Πυργιώτη: «Γιατὶ πρὸς κρίσις οἱ τεχνικὸς πολιτισμὸς», «Ἀκτίνες» 1948, σελ. 81 ἐπ., 128 ἐπ.

νόησι τής τεχνικής», και τόν «φαιουστικό άνθρωπο» του σήμερα που δέχθηκε να τής πουλήση τήν ψυχή του. Στην δημιουργία τεχνικής προόδου, έκφράζεται κατά τόν Spengler ή κατάπτωσις του δυτικού κόσμου, και γι' αυτό όλη αυτή ή μηχανοτεχνική (όπως τήν όνομάζει) θά καταλυθί και μία μέρα θά είναι πιά έντελώς ξεχασμένη.

Στήν διαμόρφωσι τώρα τών απόψεων αυτών, θά τονίσωμε κυρίως τήν επίδρασι του νεορωμαντισμού, και άκόμη πεισισότερο του ιστορικού φαταλισμού, μάάλιστα στην ειδικότερη πεσσιμιστική του έκδήλωσι, που τόσο χαρακτηρίζει τήν εποχή μας.

Η πίστι στην ύπαρξι μοιραίων δυνάμεων, που προκαλούν με κάποιο μηχανικό και άρα έξωτερικό τρόπο τις μεγάλες ιστορικές καταρρεύσεις, ώδήγησε, ένσυνείδητα ή όχι, στην κατάταξι και τής τεχνικής άνάμεσα στις δυνάμεις αυτές. Άκόμη, έχομε εκείνο τό άλλο είδος του φαταλισμού που στηρίζεται στην πεποίθησι πώς άδυσώπητη είναι ή κυριαρχία του κακού επάνω στην Ιστορία. Η συνέπεια έδω, είναι, ότι έφόσον τό κακό κυριαρχεί έτσι ή άλλοιώς πάντα, συμφέρει να του άφαιρέσωμε τά όπλα που κάνουν αιματηρότερο τόν θρίαμβό του. Έφ' όσον ή Ιστορία είναι, και δέν μπορεί παρά να είναι σύμφωνα πάντα με τήν φαταλιστική αυτή αντίληψι ή άτελείωτη άλυσίδα που σχηματίζουν τά έγκλήματα και ή άθλιότης του ανθρώπου, άλλη λύσις δέν μένει παρά να μειώσωμε κάπως τήν έντασι τής τραγωδίας, με τήν κατάργησι τής τεχνικής προόδου που τήν αυξάνει.

Φανερό τώρα, πώς τέτοιες θέσεις δέν μπορούν να γίνουν δεκτές από τήν σκοπιά τής χριστιανικής κοσμοθεωρίας. Για τόν Χριστιανισμό, ύπάρχει πάντα στο κέντρο ό άνθρωπος σαν υπεύθυνος διαμορφωτής τής Ιστορίας του(2). Δέν ύπάρχουν μοιραίες δυνάμεις. Άντίθετα πρός ό,τι συμβαίνει στην φύσι, στην Ιστορία ή καταστροφή προπαρασκευάζεται από τήν έσωτερι-

κή παρακμή, και τότε μόνον έρχεται ή έξωτερική κρούσις να φέρη τό τέλος. Όταν χρησιμοποιή τά άποθέματα πνευματικής ένεργείας που βάζει στη διάθεσί του ή χριστιανική πίστις, ό άνθρωπος μπορεί να κυριαρχή επάνω στις δυνάμεις και τους παράγοντες που διαμορφώνουν τήν Ιστορία του, άρα και επάνω στην τεχνική πρόοδο. Μόνο όταν τά πνευματικά αυτά άποθέματα μένουν άχρησιμοποίητα, εμφανίζεται ή Ιστορία, έρμαιο δυνάμεων που είναι τάχα τυφλές. Και φαίνεται τότε να δικαιώνεται ό φαταλισμός, ένώ, στην ούσια, δέν πρόκειται για τίποτε άλλο, από τήν άρνησι του ανθρώπου ν' αναλάβη τό μέρος τής Ιστορικής εϋθύνης που του άνήκει.

Άπό τό άλλο μέρος, ή Ιστορία δέν είναι βέβαια ό νόμος τής κυριαρχίας του κακού. Είναι όμως ή πάλη μεταξύ καλού και κακού, μεταξύ πνευματικών και αντιπνευματικών δυνάμεων. Η τεχνική δίνει στην πάλη αυτή μεγαλύτερη σφοδρότητα και άπ' αυτή τήν άποψι αυξάνει σε μεγάλο βαθμό τό στοιχείο τής ανθρώπινης εϋθύνης. Αυτό είναι άσφαλώς κάτι πολύ σοβαρό, δέν είναι όμως λόγος για να καταφερώμεθα κατά τής τεχνικής. Άντίθετα αυτή ή επενέργειά της μόνο ευνοικά μπορεί να κριθή από τήν πλευρά μιας πνευματικής κοσμοθεωρίας, όπως ή χριστιανική.

Έτσι ή καταδίκη τής τεχνικής προόδου, μόνο σαν σέψι βγαλμένη από τήν άπόγνωσι του μοντέρνου ανθρώπου, που σέφθηκε πώς ή δυστυχία του θά ήταν μικρότερη άν δέν ύπήρχαν τά τεχνικά μέσα, μπορεί να δικαιολογηθί. Στην ούσια της, δέν έχει για τή χριστιανική κοσμοθεωρία κανένα βασικό έρεισμα. Άλλωστε, έξ εσου θά διαφωνήση ό Χριστιανός έρευνητής στο πρακτικό συμπέρασμα που καταλήγουν όλες αυτές οι θεωρίες κατά τής τεχνικής προόδου. Είναι τό σύνθημα τής έπιστροφής στη φύσι, δηλαδή του ξαναγυρισματος στο παρελθόν. Ό κουρασμένος και νευρασθενικός μοντέρνος άνθρωπος δνειρεύεται πολιτισμούς χωρίς μηχανές, και ό νοϋς του τρέχει σε κάτι πολιτισμούς φελλάχων που μένουν άμετάβλητοι μέσ'

(2) Βλ. Π. Μελίτη: Χριστιανισμός και πρόοδος, «Ακτίνες» Ιούλιος 1948, σελ. 307.

τους αιώνες, αναλλοίωτοι σάν τή φύσι πού τους περιβάλλει. Πρόκειται για μία Ισχυροτάτη νοσταλγία, για μία τάσι φυγής πρὸς κόσμους ξεπερασμένους. Κι' αυτό μέσ' τόν αιώνα πού ἐκάτκε ἀπὸ τόν πυρετό τῆς προόδου!

Αὐτή ή τάσις μπορεῖ νά χτυπηθῆ ἀπὸ δύο πλευρές. Πρῶτα σάν οὐτοπία. Ἡ ρεαλιστική ἀντιμετώπισι τῆς ζωῆς, πεμπουσία τοῦ Χριστιανισμοῦ, μάς λέει πὼς ὁ μοντέρνος ἀνθρώπος εἶναι ἐξηρητημένος ἀπὸ τὰ τεχνικά μέσα. Ὁ πόλεμος, μὲ τὸ σταμάτημα τῶν συγκοινωνιῶν, τὸν περιορισμό πού ἔφερε στὶς τεχνικὲς δυνατότητες καὶ ή ἐξάρθρωσι τῆς ζωῆς πού ἐπακολούθησε, μάς ἔδωσαν μιὰ ἰδέα γι' αὐτό. "Ἄλλωστε εἶναι ἀστείο, ἀκόμη καὶ νά τὸ σκεφθοῦμε, πὼς μπορεῖ νά σθῶσῃμε τὸ τεχνικὸ πνεῦμα, χτυπῶντας τίς ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις του(3). "Υστερα ἔρχεται ή πλευρά τῆς προόδου. Ἐδῶ ή ἐποχή μας ἔδειξε μ' αὐτὲς τίς τάσεις τῆς, πόσο στὸ βάθος ὑπῆρξε ἀντιπροοδευτική. "Ἀντίθετα, ή χριστιανική θεώρησι τῆς ζωῆς, δὲν ζητᾷ ἐπιστροφή στὸ παρελθόν. Ἡ φυγή εἶναι κάτι τὸ ἀπαράδεκτο μέσ' στὸν Χριστιανισμό. Ἡ τεχνική εἶναι μιὰ ἀναμφισβήτητη κατάκτησι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἐπομένως πρέπει ὄχι νά καταργηθῆ ἀλλὰ νά ἀξιοποιηθῆ. Πρέπει νά βαδίσῃμε στὸν δρόμο πού ἀνοίχθηκε καὶ νά βροῦμε ἕναν τρόπο ὡστε ή τεχνική νά πάψῃ νά καταστρέφῃ καὶ ν' ἀρχίσῃ νά οικοδομῇ. Αὐτὸ θὰ ἀποτελέσῃ τὴν λύσι τοῦ προβλήματος. Αὐτὴ εἶναι καὶ ή ἐπιταγή τῆς προόδου.

★

Ἐνῶ ὁμως, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, ή κρίσις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, στὸ σύνολό τῆς, δὲν μπορεῖ μὲ κανένα τρόπο νά ἀποδοθῆ ἀποκλειστικὰ στὴν τεχνική πρόοδο, δὲν μποροῦμε ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ν' ἀμφισβητήσωμε, πὼς ή τεχνική παίρνει ὅπως δὴποτε ἐπάνω τῆς ἕνα μέροσ τῆς κρίσεως αὐτῆς. Εἶναι μέσα στῆ φύσι τῆς τεχνι-

κῆς, νά προκαλῆ ὠρισμένους δυσμενεῖς (ὄχι ὁμως ἀθεράπευτα δυσμενεῖς) ὄρους καὶ ἐπιδράσεις, ἰδίως στὶς πρῶτες φάσεις τῆς ἐφαρμογῆς τῆς. "Ἐτσι π.χ. εἶναι φυσική κάπως ή πρόκλησι ἀνεργίας ὅταν ἐμφανίζεται μιὰ καινούργια ἐφεύρεσι, ή ἀκόμη, φυσική εἶναι ὡς ἕνα σημεῖο καὶ ή μηχανοποίησι τῆς ἐργασίας. Ἡ συναίσθησι πὼς ή τεχνική προκαλεῖ μεγάλες κοινωνικὲς ἀνατροπές, ἔκανε πάντα τὸν ἀνθρώπο διστακτικὸ ἀπέναντί τῆς. Τὸ βλέπομε αὐτὸ στὴν ἀρχαιότητα, ὅπως καὶ στοὺς νεώτερος χρόνους. "Ἐτσι ἔχομε, τὴν ἄρνησι τῆς βασιλείας Ἐλισάβετ νά δεχθῆ τὴν ἐφαρμογή μιᾶς ἐφευρέσεως πού θὰ στεροῦσε τὸ ψωμί στοὺς βιοτέχνες τῆς ἐριουργίας(4). Καὶ οἱ ἐξεγέρσεις πού συνωδεύθησαν ἀπὸ τὸ σπάσιμο τῶν μηχανῶν γύρω ἀπὸ τὸ 1800, ἦταν ή ψυχολογική ἐνστικτώδης ἀντίδρασι μπροστὰ στοὺς ἀγνώστους ἀκόμα κινδύνους πού ὁ καθένας αἰσθανόταν πὼς κρύβονται μέσα στὴν τεχνική καὶ τίς ἐφαρμογές τῆς.

Ἐχει λοιπὸν καὶ ή κρίσις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τὸ φυσιολογικὸ τῆς μέρος. Κατὰ ἕνα τῆς ποσοστὸ τουλάχιστον μπορεῖ ἀσφαλῶς νά ἐρμηνευθῆ σάν ἐκδήλωσις τοῦ φαινομένου τῆς προσαρμογῆς τῶν παλαιῶν κοινωνιῶν, στὶς καινούργιες συνθήκες πού ἐδημιούργησε ή ἐμφάνισι τῆς τεχνικῆς. Χιλιετίες ὀλόκληρες ή ἀνθρωπότης ἔζησε μέσα σὲ ἕνα περιβάλλον σχετικὰ ἀμετάβλητο σὲ μιὰ στατική ἄς ποῦμε κατάσταση. Καὶ νά πού ἐντελῶς ξαφνικὰ εἰσβάλλει μέσα στὰ πλαίσια τῆς ζωῆς τῆς ή δύναμις τῆς τεχνικῆς φέρνοντας μαζί τῆς τὸ δυναμικὸ στοιχεῖο, τὴν συνεχῆ ἀλλαγῆ, σαρῶνοντας σχήματα καὶ μορφές ζωῆς πού εἶχαν ἀποκρυσταλλωθῆ σὲ διάστημα πολλῶν αἰῶνων, ζητῶντας μιὰ πλήρη ἀναπροσαρμογή ὅλων τῶν ὄρων καὶ συνθηκῶν, ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ ἕως τὸ διεθνὲς ἐπίπεδο. "Ἐνα τέτοιο γιγάντιο φαινόμενο δὲν μποροῦσε φυσικὰ νά ἐξελιχθῆ χωρὶς ἀντινομί-

(4) "Ἀνάλογες σκέψεις διετύπωναν ἄνδρες σάν τὸν Colbert καὶ τὸν Montesquieu. Βλέπε σχετικὰ στὸ ἀξιοσημείωτο βιβλίο τοῦ Daniel-Rops, γύρω ἀπὸ τὴν τεχνικὴν πρόοδο. «Au delà de notre nuit», σελ. 76.

(3) Ἀηλαδῆ, κτυπῶντας τὴν ἐφεύρεσι καὶ χρῆσι τῶν τεχνικῶν μέσων μὲ τὴ βία, ή τὴν τεραστία φορολογία, ὅπως ἐπροτάθη.

ες, κλονισμούς, και έσωτερικές κρούσεις, μεγάλης βιαιότητας. Είναι τό χάος που συναντούμε στις αρχές τών μεγάλων επαναστάσεων. Κάθε, άλλωστε, βήμα προόδου πληρώνεται με αίμα. Είναι στή φύσι τών πραγμάτων τό άνοιγμα μιās καινούργιας προοπτικής, να στοιχίζει σε πόνο και δημιουργική άγωνία. Οί ώδίνες του τοκετού συνοδεύουν πάντα κάθε καινούργια δημιουργία. Γι' αυτό και κάτω από τό ήρωικό πρίσμα θά ίδουμε τήν πάλη του ανθρώπου γιά τήν πρόοδο, και ή διάθεσί μας απέναντι στην τεχνική θά είναι ασφαλώς ήρωική.

"Ετσι δέν μάς έκπλήσσει τό ότι υπάρχει κρίσις του τεχνικού πολιτισμού, ούτε ακόμη ο δραματικός χαρακτήρ της. "Εκείνο που άνησυχεί, είναι ότι, ή κρίσις αυτή δέν έχει άπλώς δραματικό αλλά και καταστρεπτικό χαρακτήρα. "Εδω δέν έχομε τήν προσαρμογή ενός ζωντανού και υγιούς οργανισμού σε ένα σύνολο καινούργιων δεδομένων, αλλά ένα φαινόμενο θανατηφόρο, που άπειλεί τόν πολιτισμό με εξαφάνισι. Χαρακτηριστικό τών υγιών οργανισμών είναι ή γρήγορη προσαρμογή. "Ενώ ύστερα από έναίμισι αιώνα, ή κρίσις του τεχνικού πολιτισμού, όχι μόνο δέν οδηγείται πρὸς τήν λύσι της, αλλά αντίθετα, ολοένα αυξάνει σε σφοδρότητα και σήμερα ή διαμόρφωσις σπάθη μιās παγκοσμίου καταστροφής κρέμεται από πάνω μας, άπειλητική.

"Όταν όμως οί ώδίνες του τοκετού μεταβάλλονται σε ώδίνες θανάτου, τότε σταματάει τό φυσιολογικό και αρχίζει τό νοσηρό. Φυσιολογικές είναι, βέβαια, οί άνωμαλίες που προξενεί ή εμφάνισι της φυγοκέντρου δυνάμεως στις καρπές. Και ή τεχνική, έφερε τήν ιστορία του πολιτισμού σε μιά τέτοια καρπή. Δέν είναι όμως φυσιολογική και ή έκτροχίασι, όταν τό δημά μας όλόκληρο, τινάζεται έξω από τίς τροχιές του. Κατά παρόμοιο τρόπο, τό άνεξήγητο δέν είναι οί άνωμαλίες, οί άνατροπές, οί κοινωνικές άναστατώσεις που έφερε ή εμφάνισι της τεχνικής. Είναι όμως, τό ότι οί άνωμαλίες αυτές παίρνουν τέτοια έκταση, ώστε να οδηγούν σε άδιέξοδο.

Χωρίς εξήγησι, μένει πάντα αυτή ή δυστυχία του ανθρώπου κάτω από τό κράτος της μηχανής, αυτή ή αυτοκτονία του μοντέρνου πολιτισμού με τά τελευταία δίπλα της τεχνικής.

Β'.

Τό αίτιο λοιπόν της κρίσεως πρέπει ν' αναζητηθῆ πολύ βαθύτερα. Κι' αυτό θά γίνει άν παράλληλα με τίς εκφάνσεις του τόσο σημαντικού αυτού φαινομένου, μελετήσωμε και τό γενικώτερο ιστορικό πλαίσιο που τό περιέκλεισε. Λέγοντας όμως ιστορικό πλαίσιο, δέν θά έννοήσωμε άποκλειστικά τά έξωτερικά γεγονότα, αλλά κυρίως τίς κοσμοθεωριακές κατευθύνσεις που τά διεμόρφωσαν, τή γενική θεώρησι της ζωής, που έγγραψε τήν ιστορία της εποχής μας.

"Αν προωθήσωμε πρὸς τήν κατεύθυνσι αυτή τήν έρευνά μας, θά ίδουμε άμέσως καταφάνερο τό γεγονός ότι ή τεραστία αύξησι της τεχνικής δυναμικότητας του κόσμου συμπίπτει χρονικά με τήν άρνησι τών πνευματικών αξιών⁽⁵⁾. "Αρνησι και τεχνική έσημειώσαν στην εποχή μας παράλληλα τίς κατακτήσεις τους. Αυτό δέν σημαίνει πὸς ανάμεσά τους υπάρχει καμμιά αιτιώδης σχέση. Δέν έδημιούργησε βέβαια ή άρνησι τήν τεχνική⁽⁶⁾ και πολύ περισσότερο ή τεχνική τήν άρνησι. Γεγονός όμως, ότι από τήν "Αναγέννησι και έδω και μάλιστα τους τελευταίους αιώνες, οί δύο αυτές εκδηλώσεις αναπτύχθηκαν μαζί, και φυσικά επέδρασαν πάρα πολύ ή μιá επάνω στην άλλη. Και αυτή ή βασική διαπίστωσι, μάς δίνει μιá καινούργια άφετηρία γιά τήν συνέχισι της έρεύνης μας.

Μιά σημαντική εκδήλωσι της άρνήσεως που ένδιαφέρει τό θέμα μας, άπετέλεσε ή άνώψωσι ένδοκοσμικών αξιών στην θέσι του άπολύτου. "Αφού έφυγε τό βάθρο της χριστιανικής πίστεως, έπρεπε ο πολιτισμός

(5) Γιά τό τί σημαίνει ο δρος άρνησι τών πνευματικών αξιών, βλ. Π. Μελίτη: «Η άρνησι που φεύγει», «Ακτίνες» Ιούνιος 1948, σελ. 266.

(6) Οί οίξεις της μοντέρνας τεχνικής βασίζονται στο τέλος του Μεσαίωνου, στην εποχή που ζητούσαν με τήν προσευχή τήν δημιουργική έμπνευσι της έφευρέσεως.

νά στηριχθῆ σέ καινούργια βάρη. Τέτοια όμως, ύστερα από τὴν ἄρνησι τοῦ ὑπερφυσικοῦ στοιχείου δὲν ἀπόμειναν παρά ἀξίες ἔνδοκοσμικές. Ἄλλὰ βάρη τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, δίχως τὸ στοιχεῖο τοῦ ἀπολύτου, δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ εἴτε τὸ θέλομε, εἴτε ὄχι. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἔνδοκοσμικὲς ἀξίες ποῦ ἐπάνω τους ὁ μοντέρνος ἄνθρωπος ζήτησε νὰ στηρίξη τὸν καινούργιο πολιτισμὸ του, δὲν μποροῦσε παρά νὰ πάρουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀπολύτου. Ἔτσι ἔγινε καὶ μετὰ τὴν τεχνική. Ὁ μοντέρνος ἄνθρωπος τὴν εἶδε σάν μιὰ ἀπὸ τίς κύριες δυνάμεις γιὰ τὴν πραγματοποίησι τῆς εὐτυχίας του. Ἀπὸ τὴν Nova Atlantis τοῦ Francis Bacon ἕως τὴν σύγχρονή μας «Μοντέρνα οὐτοπία» τοῦ Wells, θὰ συναντήσωμε παντοῦ τὴν πίστι στὴν ἰδέα, ὅτι, ἡ τεχνική εἶναι ἱκανὴ νὰ δώσῃ σάρκα καὶ ὀστέα στὸ ἰδανικὸ ἔνός ἐπιγείου παραδείσου, ἑνὸς κόσμου πέρα γιὰ πέρα ὀρθολογιστικὰ καὶ ὠφελιστικὰ ὠργανωμένου καὶ ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ θεώρησι τῆς ζωῆς καὶ τίς ἐπιταγές της. Σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα, θὰ ἔλεγε κανεὶς, πὼς διοχετεύθηκε ὅλη ἡ ἀπώθημένη ἐκζήτησι τοῦ αἰωνίου, ποῦ δὲν κατάφεραν νὰ σβύσουν οἱ πομπῶδεις φράσεις τῶν ὀρθολογιστῶν. Ἡ πίστι στὴ δύναμι τῆς τεχνικῆς, προσπάθησε νὰ γεμίσῃ τὸ φοθερὸ κενὸ ποῦ ἡ ἄρνησι τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἄφησε στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔτσι δημιουργήθηκε ἕνας καινούργιος μυστικισμὸς, ὁ μυστικισμὸς τῆς τεχνικῆς. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ μάλιστα ποῦ ὁ J. Watt, μετὰ τὴν ἐφεύρεσι τῆς ἀτμομηχανῆς, ἀνοίγε τὴν ἐποχὴ τῶν μεγάλων τεχνικῶν κατακτῆσεων, ἔχομε μιὰ συνεχῆ αὐξήσι τοῦ πνεύματος αὐτοῦ σὲ ἔντασι καὶ ἔκτασι. Ὁσο ἡ τεχνικὴ ἔδειχνε στὰ πράγματα πὼς ἦταν σὲ θεοὶ νὰ ἀλλάξῃ τὴν ὕψι τοῦ κόσμου, τόσο ἤβριζε καὶ τὸ θάμπωμα μπροστὰ στὶς πραγματοποιήσεις της καὶ ὁ ναρκισσισμὸς μπροστὰ στὸ τεχνικὸ δημιούργημα. Στὸ τέλος ὁ ἐξαλλος θαυμασμὸς πλησίασε τὰ ὄρια τῆς ἀληθινῆς λατρείας. Ὁμοίος μετὰ τὸν ἥρωα τοῦ Ο' Νήλ (7), ὁ

μοντέρνος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ὕλοποίησε τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ διανοητικὴ του δύναμι στὴν μηχανή, τὴν εἶδε ὕστερα νὰ παίρῃ τὴν μορφή μιᾶς καινούργιας θεότητας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἰκέτης πιά αὐτὸς προσμένει τὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας μιᾶς καινούργιας ἀνθρωπότητας (8).

Ἐκφάνσις τώρα τῆς εἰδωλολατρείας αὐτῆς τῆς τεχνικῆς στὸ πολιτιστικὸ πεδίο ὑπῆρξε ἡ ταῦτασι τῆς γενικώτερης ἐννοίας τῆς προόδου μετὰ τὴν ἐννοία τῆς τεχνικῆς προόδου καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τὴν ἐννοία τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὄταν ὁ μοντέρνος ἄνθρωπος ἔλεγε πρόοδο, ἢ πολιτισμὸ, ἐνοοῦσε τίς μηχανές, τοὺς ταχυκινήτους συρμούς, τὰ ἀεροπλάνα, τὰ πολυτελῆ διαμερίσματα. «Τί πρόδος! Τί πολιτισμός!» ἦταν τὰ ἐπιφανήματα ποῦ συνώδευαν τὰ κατωρθώματα τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος. «Ἡ τεχνικὴ ἔγινε, γράφει ὁ Schröter (9), ἡ θρησκεία τῶν βιομηχανοποιημένων μαζῶν, ποῦ ἐνόμισαν, ὅτι ἐδῶ βρέθηκε τὸ μέσο τοῦ ἀπολύτου ἐκπολιτισμοῦ ποῦ θὰ ἐξαφανίσῃ τὸν πόλεμο καὶ θὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὴν παγκόσμιον εἰρήνην». Καὶ τὸ μόνον ποῦ θὰ εἶχε κανεὶς νὰ προσθέσῃ στὴν παρατήρησι αὐτὴ, εἶναι, ὅτι, αὐτὰ, δὲν τὰ ἐπίστευαν μόνον οἱ μάζες. Ἔτσι π.χ. συναντοῦμε στὸν Ρενάν αὐτὴ τὴν καταπληκτικὴν φράσι (10): «Ἐνας σιδηρὸδρομος συντελεῖ περισσότερο στὴν πρόοδο ἀπὸ ἕνα ἔργο τῆς μεγαλοφυΐας».

Θεωρήθηκε λοιπὸν αὐτοῦνητο πὼς καθὲ καινούργιο βῆμα τῆς τεχνικῆς, ἔφερνε τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὰ ἐμπρός. Στὴν πραγματικότητά της δὲν συνέβαινε ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο. Ἐνῶ ἠβριζε ἡ ταχύτης τῶν συρμῶν καὶ τῶν ἀεροπλάνων, ὁ πολιτισμὸς στὸ σύνολο τοῦ ἔτρεπε μετὰ ἀντίστροφον τα-

(8) Τὴ βαθένησιν αὐτὴ οὐσία τῆς σύγχρονης τεχνικῆς διέγνωσαν λίγοι ἀπὸ τοὺς ἀσχολήθησαν μετὰ τὸ θέμα. Ἀναγίγνωμε ἀνάμεσά τους τὸν καθηγητὴν Α. Faust (στὸ βιβλίον του: Technik, Religion und technisches Zeitalter), καθὼς καὶ τὸν καθηγητὴν D. Brinkmann (στὸ βιβλίον του Mensch und Technik).

(9) Βλ. M. Schröter Philosophie der Technik σελ. 61.

(10) Στὸ ἔργο του «L'avenir de la science» Βλ. καὶ Daniel-Rops μν. ἔργ. σελ. 53.

(7) Στὸ ἔργο του «Τὸ Νιναμὸ».

χότητα πρὸς τὰ πίσω, σὲ χρόνους σκοταδίου καὶ βαρβαρότητας!

*

Ἡ νοοτροπία αὐτή, προσδιώρισε καὶ τὴν παθητικὴ, μοιρολατρικὴ στάσι τοῦ μοντέρνου ἀνθρώπου ἀπέναντι στὴ μηχανή. Ἄφοῦ ἡ δημιουργία ἐφευρέσεων καὶ τεχνικῶν μέσων θεωρήθηκε τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς προόδου, κανεὶς δὲν φρόντισε γιὰ τὰ περαιτέρω. Κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρθηκε νὰ σπουδάσῃ τις κοινωνικὲς συνέπειες ποῦ θὰ προκαλοῦσε ἡ χρῆσι ὄλων αὐτῶν τῶν μηχανῶν, νὰ μελετήσῃ τις βιολογικὲς καὶ ψυχολογικὲς ἐπιδράσεις τους ἐπάνω στὸν ἄνθρωπο. Ἡ τεχνικὴ ἀκολούθησε δικό της δρόμο. Δὲν ἦρθε σὲ ἐπαφή μὲ τις ἐπιστήμες τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ἄλλωστε, χάρις στὴν ἀρνησι τοῦ πνεύματος, ἦταν ἀνύπαρκτες. Καμμιά προσπάθεια δὲν κατεβλήθη γιὰ νὰ βρεθοῦν ἀντίθετα στὰ μειονεκτήματα ἐκεῖνα ποῦ βρίσκονται μέσα στὴ φύσι τῆς τεχνικῆς προόδου ἢ γιὰ ν' ἀντιμετωπισθοῦν οἱ ὑπερβολές. Παντοῦ ἐδόθηκε ἀνεξαρτήτως συνεπειῶν, τὸ προβάδισμα στὴν μηχανή. "Ἐνα «laissez-passer» ὑπῆρξε τὸ γενικὸ σύνθημα ποῦ καθώρισε τὴν θέσι τοῦ μοντέρνου ἀνθρώπου ἀπέναντι στὴν μηχανή(11). Πουθενὰ ἡ τελευταία δὲν συνήνησε τὴν θέλῃσι τοῦ ἀνθρώπου ποῦ νὰ τὴν κατευθύνῃ, νὰ τῆς καθορίσῃ τὴν ὡσιστὴ τῆς θέσι (θέσι ὑπέρτου καὶ ὄχι κυρίου) ἢ τὰ ὄρια τῆς δράσεώς της. Ἐλλειψε κάθε σχέδιο ἀνάλογο πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ προβλήματος. Κι' ὄλα αὐτὰ χάρις στὴν μηχανοκρατικὴ ἰδέα, ὅτι τὰ τεχνικὰ μέσα θὰ ἔκαναν μόνα τους τὴν δουλειά τους! Φαντασθῆτε ἕνα στρατὸ ἐξωπλισμένου μὲ τὰ τελειότερα ὄπλα καὶ ποῦ παρ' ὄλο αὐτὸ ἠττάται, ἀκριβῶς γιὰτί ἐβάσισε ἀποκλειστικὰ τις ἐλπίδες του σ' αὐτὰ καὶ παρεγνώρισε τοὺς ἄλλους παράγοντες ποῦ θὰ τοῦ ἐξησφάλιζαν τὴν νίκη. Εἶναι πάνω-κάτω ἡ εἰκόνα τῆς μοντέρνας ἀνθρωπότητας.

Ἄπο ἐδῶ ἐξηγεῖται καὶ ἡ μηχανοποίησης τοῦ μοντέρνου πολιτισμοῦ. Βέβαια ἔ-

να ποσοστὸ τοῦ φαινομένου ὀφείλεται ὀπως εἴπαμε προηγουμένως στὴν ἴδια τὴν τεχνικὴ πρόοδο. Ἄλλὰ αὐτὴ ἡ ὀλοκληρωτικὴ ὑποταγὴ τοῦ μοντέρνου κόσμου στὰ κελεύσματα τῆς μηχανῆς, μόνο σάν καρπὸς τῆς πνευματικῆς καταπτώσεως, ποῦ ἐδημιούργησε ἡ ἀρνησι, μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ. Μόνο ἔτσι μποροῦμε νὰ καταλάβωμε πῶς οἱ μοντέρνες κοινωνίες ποῦ ἐθεώρησαν μειωτικὴ τὴν ὑποταγὴ στοὺς νόμους τοῦ πνεύματος, ἔσπευσαν πρόθυμα νὰ ὑποδουλωθοῦν στοὺς νόμους τῆς μηχανῆς. Ἡ ἀναγωγὴ τῆς τεχνικῆς στὸ βάθρο τοῦ ἀπολύτου, ἀπεδείχθη ἐκμηδενιστικὴ γιὰ τὴν ἀνθρωπίνῃ ὑπαρξι(12). Ἡ ἀπόλυτη πίστι στὴν δύναμι τῆς τεχνικῆς, ἔκανε τὸν μοντέρνο ἄνθρωπο ρομπότ, τοῦ ἀφήρεσε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐλέγξῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸ περιβάλλον του. Ὁ ἄνθρωπος-μηχανὴ τοῦ Lamettrie ἔγινε πραγματικότης. Στὸ κοινωνικὸ πλαίσιο, ἡ πίστι στὴν τεχνικὴ, συνέθλιψε καὶ ἐξαφάνισε τὴν ἀνθρωπίνῃ ὀντότητα. Παντοῦ ἐζητήθηκε τὸ μέγιστο τῆς τεχνικῆς ὀργανώσεως καὶ τὸ ἐλάχιστο τῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο παράγοντα. Ὅλο καὶ περισσότερος αὐτοματισμὸς, ὄλο καὶ λιγώτερη πρωτοβουλία καὶ δημιουργικότης ἦταν τὸ σύνθημα τῆς μηχανοποιημένης ἐποχῆς μας.

Πρόκειται ἴσως γιὰ τὴν μεγαλύτερη παρακμὴ ποῦ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ ἱστορία. Ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ ἀρνήθηκε τις πνευματικὲς ἀξίες, ἔφτασε στὸ σημεῖο ν' ἀρνηθῇ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Μόνο ἡ ἀρνησις μποροῦσε νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸ τὸ σύμπλεγμα μηχανῶν καὶ ἀνθρωπίνων ρομπότ, καὶ νὰ τὸ ὀνομάσῃ «πολιτισμὸς».

Δὲν θὰ θέλαμε νὰ τελειώσωμε τὴν ἔρευνα αὐτὴ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀρνήσεως, ἐπάνω στὴν τεχνικὴ, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμε καὶ ἕνα ἄλλο φαινόμενο. Τὴν ἀναγωγὴ τῶν

(12) Βλ. καὶ K. Jaspers, Die geistige Situation der Zeit σελ. 167. Προσθέτωμε πῶς δὲν ἀπολυτοποιήθηκε μόνο ἡ τεχνικὴ. Ἡ ὀρησκεία τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης, τῆς ἐλεύθερης ἠθικῆς, τοῦ κράτους, ἀπέλεισαν παράλληλες ἐκδηλώσεις τῆς μοντέρνας εἰδωλολατρίας. Ἄποτέλεσμα πάντα τὸ ἴδιο ἡ ἐκμηδένισι τοῦ ἀνθρώπου.

(11) Βλ. Daniel-Rops μν. ἔργ.

ύλικών αξιών που έδημιούργησε ή τεχνική πρόοδος, σέ περιεχόμενο και σκοπό τής ζωής. Πρόκειται κυρίως, γιά τήν σύγχρονη μανία του κομφόρ και τής πολυτελείας. Αύτή, έκφράζεται εϋγλωττα από τήν πάλη, που από τό κοινωνικό ως τό διεθνές πεδίο, μαινεται γύρω από τις ύποπτες αυτές αξίες. "Αλλά, έκτός απ' αυτό, έχομε και ένα άλλο χαρακτηριστικό δείγμα, τήν κατανομή τής παραγωγής. Τό ένα τρίτο τής παγκοσμίου παραγωγής εχρησιμοποιείτο προπολεμικά στο μάταιο, τό άνώφελο, τό επιβλαβές, τή στιγμή που εκατομμύρια ανθρώπων επεινούσαν. Μικρή σχετικά ύπήρξε ή συμβολή τής τεχνικής στήν καλλιέργεια τής γής, δηλαδή στον πεϊό άπαραίτητο τομέα. Καί έδω, ή ανθρωπότητα έμοιασε με τήν φτωχή κοπέλλα τών καιρών μας, που πρόθυμα υποβάλλεται στη στέρησι του ψωμιού γιά να έξασφαλίση τά άτελείωτα καλλυντικά ή τό φανταχτερό ύφασμα που τής παρέχει ή βιομηχανία.

Εΐπαν λοιπόν τώρα, πώς ή τεχνική πρόοδος δίνοντας στον άνθρωπο τήν εύκαιρία να ίκανοποιη τά καπρίτσια του, έδημιούργησε ένα πληθος από τεχνητές ανάγκες, που αποτελούν κίνητρο γιά ν' αύξάνει πάραπέρα ή τεχνική πρόοδος, ενδ' αύξάνουν ταυτόχρονα και αυτές μαζί της. "Η πραγματικότης όμως είναι έντελώς αντίθετη. "Η τεχνική πρόοδος έδημιούργησε βέβαια τήν δυνατότητα, όχι όμως και τήν μανία τής πολυτελείας. Αύτή, ύπήρξε καθαρά καρπός τής ύλιστικής θεωρήσεως τής ζωής, του τελευταίου αυτού σταδίου τής άρνήσεως. Καμμιά τεχνική πρόοδος δέν μπορεί ν' αναγάγη τό σκοπό τής ζωής στην απόκτηση μιάς πολυτελους λιμουζίνιας ή να κανόνιση ανάλογα τήν αξία της. "Ο σύγχρονος άνθρωπος κινήγησε τόσο άμετρα τό κομφόρ και τήν πολυτέλεια, γιατί αισθάνθηκε τήν ζωή του χωρίς περιεχόμενο. Θέλησε να βρῆ ένα αντίλλαγμα γιά τό ψυχικό του κενό, στην εοτέλεια τής ύλης. "Η τεχνική έδω δέν έκανε τίποτε άλλο παρά να δώση δι,τι τής εξήτησε τό ύλιστικό πνεύμα. Καί μόνο δευτερογενώς επέδρασε, αύξάνοντας τήν δρεξι και τό ρεϋμα του

ύλισμού, που ύπήρχε κιόλας μέσ' τήν σκέψη και τή ζωή τής έποχής μας.

"Αλλωστε τό πνεύμα αυτό, τό κυνηγητό τής ύλης ήταν πολύ παλαιότερο από τήν μεγάλη τεχνική πρόοδο. "Από τόν 15ο και 16ο αιώνα έγκαταλείπεται τό πνεύμα τής λιτότητος που χαρακτηρίζει τόν μεσαιώνα (χωρίς να θέλωμε στο σημείο αυτό να δικαιολογήσωμε τις όποιεσδήποτε υπερβολές) και άρχίζει ή κατά γεωμετρική πρόοδο αύξησι τών άναγκών. Τό πνεύμα εκείνης τής έποχής όπου οι άνθρωποι κατά χιλιάδας έδιναν τήν δραστηριότητά τους, τό θάρρος τους και ξπαιζαν τήν ζωή τους στο κυνήγημα τών άποικιακών⁽¹³⁾, θυμίζει πάρα πολύ τήν νοοτροπία τών μοντέρνων λαών, που γιά μιá πηγή πλούτου, είναι έτοιμοι να πολεμήσουν και να καταστρέψουν με τήν τεχνική δι,τι έδημιουργήθηκε με τήν τεχνική. Τότε, ήταν τό πιπέρι και ή κανέλλα! Σήμερα είναι τό κομφόρ, δηλαδή ή βιομηχανία, δηλαδή οι πρώτες ύλες, που έποποθετήθησαν από τόν ύλισμό, πεϊό ψηλά από τό δίκαιο, τήν πρόοδο του πολιτισμού, και τήν ανθρωπινή ζωή άκόμη.

★

Συνοψίζοντας λέμε ότι ή τεχνική στον αιώνα μας πήρε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και είχε καταστρεπτικές συνέπειες γιατί μεγάλωσε κάτω από τήν κηδεμονία τής άρνήσεως. "Ο μοντέρνος τεχνικός πολιτισμός έπλάσθηκε από τήν άρνησι «κατ' είκόνα και όμοίωσιν». Διαποτίσθηκε από τό ειδωλολατρικό, μηχανιστικό και ύλιστικό πνεύμα της. Έβασίσθηκε στον πόθο να κατοχυρωθῆ μιá ζωή άνεξάρτητη από τό υπερφυσικό στοιχείο, και στην μεγάλη χίμαιρα πώς μόνο με τήν τεχνική πρόοδο δημιουργείται πολιτισμός. "Επάνω σ' αυτό τό σάπιο βάθρο, άνυψώθηκε ό καινούργιος αυτός από μεπτόν-άρμε πύργος τής Βαβέλ, με τήν πρόθεσι να όρθώση τήν πανύψηλη κορφή του πρόκλησι προς τόν ούρανό και προς όλους τούς πολιτισμούς που

(13) Γι' αυτόν τόν σκοπό εχρησιμοποιείτο τότε ή εξαιρετικά επικίνδυνη ναυσιπλοΐα. Βλ. και Η. Bergson, «Les deux sources de la morale et de la religion».

ἐπάνω στο ἱερό και τὸ αἰώνιο ἔχτισαν τὴ ζωὴ τους. Γι' αὐτὸ και ἡ ἱστορικὴ του κατάρρευσι. Ἐδῶ βρίσκεται τὸ βαθύτατο αἴτιο τῆς κρίσεως τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Γιατί ἂν ἡ πρόοδος πληρώνεται μὲ αἷμα, ἡ οὐτοπία πληρώνεται μὲ ποταμοὺς αἱμάτων. Και μάλιστα αὐτὲς οἱ μοντέρνες οὐτοπίες ποῦ ἔφτιαξε μακρὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τοῦ πνεύματος, ὁ «ρεαλιστής», εἶπαν, μοντέρνος ἄνθρωπος.

Ἡ πραγματικότης και ἡ ἀλήθεια, εἶναι, ὅτι ὁ πολιτισμὸς ἀποτελεῖ ἓνα σύνολο ἀξιών ἑνιαῖο και ἀδιάσπαστο, ποῦ προοδεύει, μόνο ὅταν ἀνθοῦν ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις του⁽¹⁴⁾. Κάθε ὑπέρβασι μιᾶς ἀξίας ἢ ὁμάδος ἀξιών, εἶναι καταστρεπτικὴ γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ συνόλου. Βλέποντας μὲ ἀντικειμενικὸ μάτι τὴν τεχνικὴ, θὰ εἶποῦμε βέβαια πὼς ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα κατορθώματα τῆς ἀνθρωπίνης ἰδιοφυίας και μιὰ ἀδιαμφισβήτητη ἀξία τοῦ πολιτισμοῦ. Ἄλλά, ταυτόχρονα, θὰ ὁμολογήσωμε ὅτι ἡ τεχνικὴ μόνη τῆς δὲν δημιουργεῖ πρόοδο, ἀλλὰ μόνο προϋποθέσεις προόδου. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος εἶναι μιὰ δυνατότης. Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως ἡ δυνατότης αὐτὴ πραγματικότης προόδου και ὄχι καταστροφῆς, πρέπει νὰ ἐπέμβῃ ἡ δημιουργικὴ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πνευματικὴ του ἐνέργεια. Ἡ πνευματικὴ δυναμικότης τοῦ πολιτισμοῦ ἀποτελεῖ τὴν δύναμι τῆς παρακοσμίου ἔλξεως ποῦ θὰ δώσῃ στοῦ σύμπαν τῆς μηχανῆς τὴν εὐνοϊκὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο μορφή, και τὴν ἀρμονικὴ κίνησι. Ὅταν αὐτὴ λείπει τὸ σύμπαν αὐτὸ εἶναι προωρισμένο νὰ διαλυθῇ σὲ μιὰ τρομερὴ καταστροφή.

Μὲ ἄλλα λόγια ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς αὐτοκαταστρέφεται ὅταν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ ἀνάλογο πνευματικὸ πολιτισμὸ. Ὅπου δὲν ὑπάρχει πνευματικὸς πολιτισμὸς, ἐκεῖ ἡ τεχνικὴ στοῦ τέλος τίποτε ἄλλο δὲν κάνει παρὰ νὰ ὀπλιζῇ τὰ πάθη, τὶς διαιρέσεις, τὰ μίση, μὲ τεράστιες δυνάμεις και νὰ δίῃ στὸν ἀγῶνα ποῦ ἐξαπολλεῖ τὸ ὕλιστικὸ πνεῦμα, θανάσιμη ὀζύτητα. Ἡ τεχνικὴ πρό-

οδος γίνεται ἐχθρὰ τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ πολιτισμοῦ, ὅταν δὲν καλλιεργοῦνται παράλληλα οἱ πνευματικὲς δυνάμεις ποῦ τὴν ἀξιοποιοῦν. Τεχνικὴ πρόοδος ποῦ μπαίνει στὴν ὑπηρεσία μιᾶς ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ἐπιτυγχάνει τὴν πορεία πρὸς τὸν θάνατο.

Αὐτὴ ἡ χρονικὴ σύμπτωσης τοῦ μεγίστου τῆς τεχνικῆς προόδου ὄλων τῶν ἐποχῶν μὲ τὸ μέγιστο τῆς πνευματικῆς χρεωκοπίας και ἀναρχίας, ἀποτελεῖ τὸ δραματικώτερο ἱσχος γεγονὸς τῆς μοντέρνας ἱστορίας. Ἀκριβῶς τὴν στιγμὴ ποῦ ἡ ἀνθρωπότης εἶχε τὴν ἀνάγκη μιᾶς μεγάλης πνευματικῆς ἀκμῆς και διαυγείας γιὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν μεγάλη καμπὴ ποῦ ἐδημιούργησε ἡ ἐμφάνισις τῆς τεχνικῆς, βρέθηκε σκοτισμένη ἀπὸ τὴν ἀρνησι, χωρὶς προσανατολισμὸ και πνευματικὴ δυναμικότητα, θῦμα ὄλων τῶν χιμαιρῶν και τῶν φαντασιώσεων ποῦ συνοδεῦσαν τὴν ἀπομάκρυνσι ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Ἀπὸ ἐδῶ ἡ φοβερὴ τραγωδία τοῦ σήμερα. Και ἄλλοτε βέβαια ὑπῆρξε ἀρνησι-ἂν και ὄχι σὲ τέτοια κλίμακα. Ἄλλὰ τὸ ἀποτελέσματά τῆς, οἱ συνέπειές τῆς δὲν εἶχαν αὐτὴ τὴν φοβερὴ ἔντασι και ἔκτασι ποῦ τοὺς ἔδωσε ἡ μοντέρνα τεχνικὴ. Χάρις στὴν τελευταία, ἡ ἀρνησι μπόρεσε σήμερα νὰ ἐξαπολύσῃ συμφορὲς ἄλλοτε ἀγνωστες, ποῦ ἐθύθισαν τὸ ἀνθρώπινο γένος στοῦ πένθος και τὴν ἀπόγνωσι.

Μὲ αὐτὸν ὅμως ἀκριβῶς τὸν τρόπο, ἡ τεχνικὴ ὀδηγεῖ σὲ σημεῖο κρίσεως τὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Μεγαλώνοντας τὴν κλίμακα τῶν γεγονότων, ἐξαναγκάζει, θὰ λέγαμε, τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, νὰ διαλέξῃ ἀνάμεσα στὴν ζωὴ και τὸν θάνατο. Και ἐδῶ ἀκριβῶς, προσβάλλει τὸ χρέος τοῦ Χριστιανισμοῦ νὰ ἔρθῃ βοηθὸς στὴν ἀγωνία αὐτῆς τῆς ὀρχῆς μας.

Και πρῶτα-πρῶτα, νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν χίμαιρα «τεχνικὴ» και νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ μὲ τὴν πολιτιστικὴ ἀξία «τεχνικὴ». Τὸ λέμε αὐτὸ γιατί ἡ οὐτοπία τῆς τεχνικῆς προόδου ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ κατέχῃ ἓνα μεγάλο μέρος τῆς συγχρόνου σκέψεως. Οἱ μεγαλύτερες χώρες τῆς Εὐρώπης και

(14) Βλ. Π. Μελίτη: «Χριστιανισμὸς και πρόοδος», «Ἀκτίνες» Ἰουλίου 1948.

της 'Αμερικής βρίσκονται ακόμη κάτω από την γοητεία της τεχνικοκρατίας. Τεράστια ρεύματα της έποχής μας, όπως ο σοσιαλισμός, βαδίζουν προς τó μέλλον με κύριο στήριγμά τους την πίστι στην δύναμη της τεχνικής και της τεχνικής οργάνωσης της παραγωγής και της κοινωνίας. Όμως ή συνέχισις μιας τέτοιας αυταπάτης θα σωρευση άσφαλώς πολύ περισσότερο έρείπια από όσα είδαμε ως τώρα.

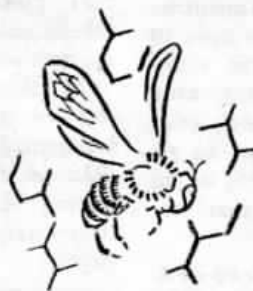
"Υστερα, πρέπει να έπιτελεσθί ο άθλος της γεφυρώσεως του χάσματος ανάμεσα στον τεχνικό και τον πνευματικό πολιτισμό. Δέν πρέπει να όπισθοδρομήση ή τεχνική πρόοδος, αλλά ή πνευματική πρόοδος να την φθάση. Πρέπει να δημιουργηθούν οι πνευματικές δυνάμεις που θα δεσμεύουν την τεχνική, και θα την κατευθύνουν προς τον άληθινό σκοπό της, την ύπηρεσία του ανθρώπου, με την ολοκληρωμένη έννοια του όρου. Στο σημείο αυτό, πρέπει να πούμε πως ο Χριστιανισμός είναι σήμερα ο μόνος που προσφέρει θετική συμβολή. Κάθε βήμα χριστιανικού πολιτισμού είναι και μια πρόσδος στο έργο της γεφυρώσεως του χάσματος. Κάθε καινούργια κατάκτησις των πολιτιστικών άξιων από τον Χριστιανισμό, αυξάνει την έγγυση ότι βαδίζομε προς ένα μέλλον άνορθώσεως και έξασφαλίσσεως της τεχνικής δημιουργίας.

Τέλος, πρέπει ακόμη, ο Χριστιανισμός να σκεφθί τó μέλλον σαν συνάρτησι του

μεταβλητού παράγοντος «τεχνική», και να προβλέψη τις πιθανές αλλά και τις άπιθανές εξελίξεις που θα είναι δυνατόν να πάρη μελλοντικά ή δυναμική σχέσις που έγκαθιδρύθηκε ανάμεσα στον άνθρωπο και την μηχανή. Και λέμε την τεχνική μεταβλητό παράγοντα, γιατί νομίζομε πως ο μετασχηματισμός του κόσμου από τις δυνάμεις της τεχνικής βρίσκεται ακόμη στην άρχή του. Πιθανώτατα καινούργιες έφευρέσεις θα προκύψουν, που μπροστά τους οι σημερινές θα κάνουν την έντύπωσι που μας κάνει σήμερα ή πρώτη άτμάμαζα του Στέφενσον. Και μόνο ή έφαρμογή της άτομικής ένεργείας στο ειρηνικό πεδίο θα προκαλέση ίσως μια άνατροπή έξ Ισου φοβερή με τον πόλεμο που σήμερα μας άπειλει.

Γι' αυτό και τó πέρασμα από τα θεωρητικά σχήματα στην πραγματικότητα θα είναι υπόθεσι σκληροτάτου άγώνος που θα άποτελέση τó περιεχόμενο της ζωής πολλών γενεών. Τó μέλλον παρουσιάζεται πραγματικά άγωνιώδες. Άλλά άκριβώς γι' αυτό πιστεύομε πως μόνο ο Χριστιανισμός με τα τεράστια άποθέματα πνευματικής ένεργείας και την άκατάβλητη δημιουργική ότητά του, θα μπορέση να τó άντιμετωπίση άποτελεσματικά και νικηφόρα σώζοντας έτσι για μια ακόμη φορά τον πολιτισμό.

Δ. ΠΥΡΓΙΩΤΗΣ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΙΑΣ

A.

Κοντά στον άρρωστο, στον πονεμένο, στον κατάκοιτο, σ' όλες τις εποχές θά βρῆς τὸ πρόσωπο πού τὸν περιποιεῖται, τὸν νοσηλεύει, τοῦ ἐλαφρώνει τὸν πόνο. Ἄφ' ὅτου ὑπάρχει ἐπάνω στη γῆ ἀρρώστεια καὶ πόνος σωματικός, ὑπάρχει παράλληλη καὶ ἀπὸ συγγενεῖς καὶ φίλους ἢ προσπάθεια γιὰ τὴ θεραπεία καὶ τὴν ἀνακούφισί του, ἢ προσπάθεια τῆς νοσηλείας.

Ἡ νοσηλεία ὁμως ὡς ἔ ρ ο, καὶ μάλιστα μὲ κύριο ἐκπρόσωπο τὴ γυναῖκα, ἀπαντάται ἀργά. Σὲ προχριστιανικὲς εποχές οὔτε συστηματικὰ ὀργανωμένα νοσοκομεῖα ὑπῆρχαν οὔτε ἀπὸ ἰδιωτικῆ πρωτοβουλία ὑπηρετοῦσαν τοὺς ἀρρώστους νοσοκόμοι ἄνδρες ἢ γυναῖκες. Ἄλλὰ καὶ ἂν κάπου ξεχώριζαν μονωμένα παραδείγματα νοσηλευτικῶν φροντίδων, σ' αὐτὰ εἶχαν τὸ λόγο οἱ ἄνδρες. Ἡ γυναῖκα ἦταν κλεισμένη στὸ σπίτι, ὁ κύκλος τῶν ἀπασχολήσεων τῆς ἦταν ἀφόρητα στενός.

Μὲ τὴν ἐμφάνισι ὁμως τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὰ πράγματα παίρνουν ἐντελῶς διαφορετικὴ ὄψη. Ἡ γυναῖκα παίρνει τὴν τιμημένη τῆς θέσι. Κηρύσσεται προσωπικότης ἴση μὲ τὸν ἄνδρα καὶ κοντὰ στὶς ἄλλες εὐκαιρίες γιὰ κοινωφελῆ καὶ εὐεργετικὴ δράσι πού τῆς δίνει ὁ Χριστιανισμός⁽¹⁾, τῆς ἀνοίγει καὶ τὸ δρόμο πρὸς τὸ κοινωνικὸ καὶ ἀποδοτικὸ ἔργο τῆς νοσηλείας τῶν πασχόντων. Ἔτσι βρῆσκει στὸν τομέα αὐτὸν τὸ τόσο ταιριαστὸ στη φύσιν τῆς ἔργου. Αὐτὴ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θά εἶναι ὁ κύριος ἐκπρόσωπός του, αὐτὴ θά τὸ ἀναπτύξῃ καὶ θά τὸ προαγάγῃ, γιατί αὐ-

τὴ χάρις στὸν πλούσιο συναισθηματικὸ τῆς κόσμου, στὴν ἰδιοσυγκρασία τῆς καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα σὲ κάθε λεπτὴ δουλειά, εἶναι ἡ μόνη κατάλληλη νὰ γλυκαῖνῃ τὸν πόνο.

Μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες ἐκδηλώσεις τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ἦταν καὶ τὸ ἔργο αὐτό, ἀφοῦ ἀνταποκρινόταν στὰ λόγια τοῦ Λυτρωτοῦ «ἀσθενῆς ἤμην καὶ ἐπεσκέψασθέ με», μὲ τὴν «ἐπίσκεψι», τὴν περιποίησι, τὴ νοσηλεία καὶ ἄρα τὸν κόπο καὶ μόχθο γιὰ τὴν ἀνακούφισι τοῦ ἀρρώστου.

Καὶ τὸν ἀνέλαβε ἀπὸ τὴν πρώτῃ στιγμή τὸν κόπο αὐτὸ ἡ Χριστιανὴ γυναῖκα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. ὁ Τερτυλλιανὸς (ad Uxorē 2, 4), κἀνοντας μιὰ σύγκρισι ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν, λέει στοὺς πρώτους: «Ποιὸς ἐθνικός ἐπιτρέπει στὴ σύζυγό του νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀδελφούς, περιφερομένη εἰς τοὺς οἴκους καὶ εἰς τὶς πτωχότερες καλύβες; Ποιὸς τῆς ἐπιτρέπει νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὶς φυλακές, γιὰ ν' ἀσπασθῇ τὰ δεσμὰ τοῦ μάρτυρος; Ἐρχεται ξένος ἀδελφός, πόσῃν περιποίησιν θά εὖρῃ εἰς τὸ ξένο σπίτι...; Ἐνῶ αἱ γυναῖκες τῶν Χριστιανῶν «ἐλευθέρως ἐπισκέπτονται τοὺς ἀσθενεῖς, βοηθοῦν τοὺς ἔνδεεις καὶ εἰς τὶς ἐλεημοσύνας δὲν φοβοῦνται κανένα»⁽²⁾.

Ἡ ἀδύνατη γυναῖκα, τὸ «ἀσθενὲς φύλον» νὰ δείχνῃ τέτοια ἀνδρεία καὶ τέτοια ἐνεργητικότητα σὲ χρόνια τόσο πρόωμα, ἀλλὰ καὶ τόσο δύσκολα, ὄχι γὰρ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰ γούστα τῆς, μὰ γιὰ νὰ φανῇ εὐεργετικὴ στ' ἀδέλφια τῆς πού εἶχαν ἀνάγκη!

(1) Τὸ ἄρθρο τῆς Φοίβης Στεφανᾶ, «Ἡ διακονία τοῦ Βυζαντίου», Ἀκτίες 1948, σελ. 270-274 διέχει μερικὸν ἀπὸ τοὺς τομῆς ἐργασίας τῆς ἀνύπνυσης; γυναικῆς καὶ τῆς χήρας στὴν ἀρχαία Ἑκκλησία.

(2) Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ΙΑ', 1927, ἄρθρο Φιλαρίτου Βαφείδου, «Ἡ ἀγάπη καὶ τὸ ἔργο αὐτῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑκκλησίᾳ», σελ. 322 ἔ.

Ἰδιαίτερη ἀπήχησι βρήκε τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης στὴν ψυχὴ τῆς Χριστιανῆς ἀγάμου, πὺν ἀπερίσπαστη ἀπὸ βιοτικὰς φροντίδες καὶ μέριμνες, ἤθελε ν' ἀφιερῶσθαι τὴ ζωὴ τῆς σὲ μιὰ κοινωνικὴ ἀποστολή. Ἔτσι πλήθη γυναικῶν ἀγάμων ἀποροφῆθησαν στὸ ἔργο τῆς νοσηλείας τῶν ἀρρώστων ἀμέσως ἀπὸ τὸν πρῶτο καιρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, καλύτερα ὅμως καὶ πιὸ ὀργανωμένα ὕστερα ἀπὸ τὸν Β' αἰῶνα.

Ὅπως πολὺ χαρακτηριστικὰ μᾶς βεβαιώνουν οἱ εἰδικοὶ ἐπάνω στὰ ζητήματα τῆς νοσηλευτικῆς, «τὰ χρονικὰ τῆς χριστιανικῆς νοσηλευτικῆς ἀρχίζουσιν μὲ τὴν διακονίαν, πὺν περιελάμβανεν ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἔχοντας παρεμφερῆ ὑπουργήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο ἡ φροντίς διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἀρρώστους»⁽³⁾.

Οἱ γυναῖκες «διακονοῦσι ἢ διακόνισσες πὺν τὰ ἔργα τους παρουσιαζαν διαφορὰς ἀνάλογα μὲ τόπους, συνθήκας καὶ ἐποχές, κοντὰ στὰ καθαρὰ ἐκκλησιαστικὰ τους ἔργα εἶχαν καὶ αὐτὴ τὴν ἀποστολή: Τὴ φροντίδα γιὰ τοὺς ἀρρώστους τοῦ φύλου τους. Εἶχαν ταχθῆ εἰς τὰς τῶν γυναικῶν ὑπηρεσίας»⁽⁴⁾, μέσα στὶς ὁποῖες ὑπηρεσίες ἦταν καὶ ἡ νοσηλεία. Γι' αὐτὸ καὶ ἀργότερα, ὅταν οἱ διακόνισσες ἀρχισαν νὰ παραμελοῦν κάπως τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ νὰ θέλουν νὰ ἀσχολοῦνται μᾶλλον μὲ τὰ ἔργα τῶν ἀνδρῶν διακόνων κοντὰ στὸ θυσιαστήριον, ὁ Ἰάκωβος τῆς Ἐδέσσης κατακρίνει τὴν παρέκκλισι αὐτὴ καὶ λέει ὅτι «εἶναι διακόνισσες ὄχι τοῦ θυσιαστηρίου, ἀλλὰ τῶν ἀσθενῶν»⁽⁵⁾.

Ἄλλ' ἂν αὐτὸ ἦταν παρέκκλισις, κανὼν ἔμενε ἐπὶ ἕξ αἰῶνας κατὰ τὴν διάρκεια τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἢ Χριστιανῆς γυναῖκα καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Β' αἰῶνα καὶ πέρα ἢ Χριστιανῆ ἀγάμου νὰ διακονῇ τοὺς ἀρρώστους στὰ περίφημα φιλανθρω-

πικὰ συγχροτήματα καὶ νοσοκομεῖα πὺν τιμοῦν τὸ Βυζάντιον. Ἀλλὰ καὶ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἴδρουσι νοσοκομείων, ἢ ἀκούραστη διακόνισσα τῶν ἀποστολικῶν χρόνων καὶ τῶν δύο πρῶτων αἰώνων εἶχε ἄλλες εὐκαιρίες νοσηλείας τῶν ἀρρώστων. Ἔκανε ἐπισκέψεις στὰ σπίτια τους καὶ παρεῖχε ἐκεῖ τις ὑπηρεσίες τῆς ἡ ἔπαιρνε πολλὰς φορὰς τις ἀρρώστες γυναῖκες στὸ σπίτι τῆς, γιὰ νὰ τοὺς προσφέρῃ ἀκόμη μεγαλύτερες περιποιήσεις καὶ νὰ παραστέχῃ μέρα καὶ νύκτα στὸ κρεβάτι τους. Μάλιστα, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἰουστίνος στὴν πρώτη ἀπολογία του, τὸ ἔργο αὐτὸ γινόταν κατὰ προτίμησι τὴν Κυριακὴ, ὅποτε οἱ Χριστιανοὶ ἔτρεχαν νὰ βροῦν καὶ νὰ προσφέρουν τις ὑπηρεσίες τους «τοῖς διὰ νόσον καὶ τοῖς παρεπιθίτοις οὐσι ξένοις». Ἔτσι ἀπὸ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ μὲ κίνητρο τὴ χριστιανικὴ ἀγάπη γινόταν τόσο ἐναρξὶς ἐκεῖνο πὺν στὴν ἐποχὴ μας θεωρεῖται ἴσως σύγχρονη ἐφεύρεσις, τὸ ἔργο δηλαδὴ τῶν ἐπισκεπτιῶν ἀδελφῶν⁽⁶⁾. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ξεχωρίζαν οἱ διακόνισσες καὶ μὲ εἰδικὸ ἔνδυμα ἀπὸ τις ἄλλες γυναῖκες. Ἔτσι μιὰ τοιχογραφία ἀπὸ τὴν κατακόμβη τοῦ Ἑρμοῦ, πὺν παριστάνει δύο χήρας καὶ διακόνισσες δίπλα στὸ κρεβάτι ἐνὸς ἀρρώστου, μᾶς τις παρουσιάζει μὲ πλατὺ χιτῶνα, καὶ μὲ σεμνὸ καὶ σοβαρὸ κτένισμα πὺν πλαισίωνε τὸ πρόσωπο⁽⁷⁾.

Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου παράτολμο νὰ δεχθοῦμε ὅτι πρέπει νὰ ἀνατρέξωμε στὸν θεσμὸ τῶν διακονισσῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, γιὰ νὰ βροῦμε τις πηγὰς καὶ τὴ θεμελίωσι τῆς νοσηλευτικῆς τέχνης καὶ τοῦ ἔργου τῆς ἀδελφῆς, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε συγχρόνου ἔργον ἀγάπης.

*

(3) Minnie Goodnow, Nursing History, 1918, p. 16.

(7) Tucker and Malleon, Handbook to Christian and Ecclesiastical Rome. Θὰ ἤθελα ἐδῶ νὰ νοσηθῶ ἰδιαίτερος τὴ μελέτη τοῦ κωνσταντινουπόλεως βιβλίου πὺν ἐξέδωκεν ὁ διοικητικὸς βυζαντινολόγος καθηγητῆς κ. Φαίδων Κουκουλέης, «Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός». Σχετικὰ μὲ τὴν πολὺν μὴ ἀπὸ τὴν ἐκδοσὶν βλ. καὶ τὴν β βιβλιογραφία τοῦ κ. Γερ. Ἰ. Κοτσῶνη, πὺν δημοσιεύθηκε στὸ προηγουμένον φύλλον «Ἀκτίων».

(3) M. Adelaide Nutting, R. N. and Lavinia L. Dock R. N. A History of Nursing, p. 100.

(4) Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ I, III καὶ XVI.

(5) Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie par F. Cabrol et H. Leclercq, art. «diaconesse».

Ἡ πρώτη γνωστὴ στὴν ἱστορία νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἐκείνη πού ὠργάνωσε ὁ ὀνομαστός λόγιος Ἐφραίμ ὁ Σύρος στὰ μέσα τοῦ 4ου αἰῶνος⁽⁸⁾. Ὁ λιμός πού ἔγινε τότε στὴν Ἔδεσσα τῆς Συρίας ἦταν ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ τὸ δύσκολο ἐγχείρημα, πού περιγράφει ὁ ἱστορικός μὲ τόσο ἀπλὰ λόγια: «ἀμφὶ τὰς τριακοσίας κλίνας ἐν τοῖς δημοσίοις ἐμβόλοις εἴχε-ὁ Ἐφραίμ-καὶ τῶν ἀπὸ λιμοῦ νοσούντων ἐπεμελεῖτο καὶ ξένοις καὶ τοὺς κατὰ σπᾶνιν ἀναγκαίων ἐκ τῶν ἀγρῶν παραγενομένους ἐδεξιούτο». Τὰ χρήματα βέβαια μπορεῖ νὰ τὰ ἔδωσαν οἱ πλούσιοι τοῦ τόπου. Ἀλλὰ ποῶς μπορεῖ ν' ἀναμετροῦσῃ τὶς φροντίδες, τοὺς μόχθους, τὴν αὐτοθυσία τοῦ πρωτεργάτου τῆς τεραστίας αὐτῆς ἐργασίας; Τριακόσια κρεβάτια γιὰ τοὺς σκελετωμένους, τοὺς πρησμένους καὶ πληγιασμένους, τοὺς ἐξηντημένους ἀπὸ τὴν πείνα ἀνθρώπους! Νὰ τολμήσῃ τώρα κανεὶς μιὰ σύγκρισί μὲ τὰ ἔργα τῆς φιλανθρωπίας(!) πού ἔκαναν οἱ ἄνθρωποι τῶν «μεγάλων πνευματικῶν ἀξιώσεων» στὸ λιμὸ τοῦ 1941... Ἀλλὰ καλύτερα νὰ μὴ φέρνωμε στὸ νοῦ τέτοιες θλιβερὲς ἀναμνήσεις. Τὸ ζήτημα εἶναι ὅτι στὴν περιποίησι καὶ τῇ νοσηλείᾳ τῶν δυστυχισμένων ἐκείνων ὑπάρξεων εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ συμμετεῖχαν καὶ Χριστιανὲς γυναῖκες πού δὲν ἔλειπαν ποτὲ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης.

Παράλληλα γίνεται τὸ ἴδιο καὶ στὴ Δύσι. Ἦδη ἀπὸ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα πολλοὶ ἔθνικοι Ρωμαῖοι πού γίνονταν Χριστιανοὶ μετέβαλλαν τὰ σπῆτα τους σὲ νοσοκομεία καὶ πτωχοκομεία. Πρωτοστατοῦσαν στὰ ἔργα αὐτὰ οἱ ρωμαῖες δέσποινες. Ἔτσι μιὰ γυναίκα εἶναι στὴ Ρώμη ἡ πρώτη ἰδρύτρια νοσοκομείου. Εἶναι ἡ εὐγενὴς καὶ πλουσία πατρικία Φαβία, πού κατὰ προτροπὴν τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου ἱδρυσε ἐκεῖ τὸ πρῶτο δημόσιο νοσοκομεῖο (390 μ.Χ.). Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι δὲν ἰκανοποιήθηκε μόνο μὲ τὴν ἱδρυσί του, ἀλλὰ μόνη τῆς ἔπειτα ὑπηρετοῦσε μὲ τὰ ἴδια τῆς τὰ χέρια τοὺς ἀρρώστους, πού συχνὰ τοὺς μάζευε

ἀπὸ τὶς πλατεῖες, τοὺς ἐταίριζε, ἔπλενε τὶς πληγῆς τους, ἀκούραστη προσέφερε σὲ ὄλους τὶς ὑπηρεσίες τῆς⁽⁹⁾. Τὸ παράδειγμα τῆς εὐγενικῆς Φαβίας ἀκολούθησαν καὶ ἄλλες Χριστιανὲς ρωμαῖες, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες ἀναφέρεται ξεχωριστὰ ἡ φίλη τῆς Παύλα, ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ δένδρο τῶν Σκιπιδίων καὶ τῶν Γράκων, πού πῆγε στὴν Παλαιστίνη. Ἐκεῖ ἱδρυσε στὴ Βηθλεὲμ γυναικεῖα μονή, κατ' ἄλλους δὲ ἱδρυσε νοσοκομεία στὴν Ἱερουσαλήμ⁽¹⁰⁾ καὶ ἄλλου.

Στὴν Ἀνατολή-γιὰ νὰ ξαναγυρίσωμε πάλι σ' αὐτὴ-ἡ συνήθεια νὰ περιποιούνται οἱ χριστιανικὲς οἰκογένειες τοὺς ξένους, πού πολλὲς φορὲς θὰ ἦσαν καὶ ἄρρωστοι, ἦταν πολὺ διαδεδομένη. Ἱεροῦ ἔθιμο εἶχε γίνεῖ ἡ φιλοξενία, μὲ τὴν εἰδικώτερη αὐτὴ ὄψι τῆς, τὴν περιποίησι τῶν ἀρρώστων, πού σ' αὐτὴν πρωτοστατοῦσε ἡ Χριστιανὴ οἰκοδέσποινα. Ὅσο ὅμως ὁ Χριστιανισμὸς ἐξαπλωνόταν περισσότερο καὶ ὑπῆρχαν καὶ ἀρκετοὶ πόροι «ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς ξενοδοχεῖα ἐχρησίμευον τὰ οἰκίσματα τοῦ ἐπισκόπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἱδρύνοντο καὶ εἰδικὰ ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο ξενοδοχεῖα... ἢ ξενῶνες ἢ πανδοχεῖα...»⁽¹¹⁾. Στὰ ἰδρύματα αὐτὰ γίνονταν δεκτοὶ καὶ ἄρρωστοι. Γι' αὐτὸ πολὺ συχνὰ τὰ ξενοδοχεῖα μεταβάλλονταν σὲ νοσοκομεία κι' ἔτσι οἱ ὄροι ξενοδοχείου καὶ νοσοκομείου συνέβαινε νὰ συμπίπτουν στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ⁽¹²⁾. Τὸ ἴδιο γινόταν καὶ μὲ τὰ «πτωχοτροφεία». Μὲ τὸν ἴδιο ὄρο ὠνόμαζαν συχνὰ τὸ γηροκομεῖο, τὸ ὄρφανοτροφεῖο, ἀλλὰ καὶ τὸ νοσοκομεῖο, ὅπου ἄρρωστοι ἀπὸ κάθε εἶδους ἀρρώστεια εὕρισκαν περιποίησι καὶ νοσηλεία.

Γιὰ τὴν ἱδρυσὶ νοσοκομείων ιδιαίτερα ἐργάσθησαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ μεγάλοι αὐτοὶ κοινωνικοὶ ἐργάτες, πού

(9) Ἐπιστολὴ ἁγίου Ἱερωνύμου «πρὸς Ὀκτανόν».

(10) W. Lecky, History of European Morals, New York, 1897.

(11) Βλ. Φαίδ. Κοκκουλέ, «Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς», 1948, Τόμ. Β' I σ. 30.

(12) Βλ. Κωνστ. Ἀμάντου, «Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους», 1939, σελ. 30.

(8) Σωζόμενος, Ἱστορ. Ἐκκλ. III, 16, 15.

στέκουν πρότυπα γιὰ ὄλες τὶς γενεές τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἐκκλησία παρείχε κατὰ τὸν Χρυσόστομο προστασία «τοῖς ἐν ξενοδοχείοις κάμνουσι» μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἐπισκόπους. Τρανὸ δείγμα αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας εἶναι ὁ Μέγας Βασίλειος μὲ τὴν ὑπέροχα ὠργανωμένη πρόνοια ποὺ ἔλαβε γιὰ τοὺς ἀρρώστους. Πῶς νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὸ μεγαλεπήβολο σχέδιο ποὺ ἐπραγματοποίησε μὲ θαυμαστὸ τρόπο ὁ ἀμίμητος ἱεράρχης; Ἔχει τόσα νὰ μᾶς πῆ ἐπάνω στὸν τομέα αὐτὸν ἢ περιφρημὴ Βασιλείας, τὸ ἀφθαστο μνημεῖο τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ πελώριο ἐκεῖνο συγκρότημα τῶν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων ποὺ ἀπετέλεσε ὀλόκληρη πόλι. Κοντὰ στὸ πτωχοτροφεῖο καὶ τὸ ὄρφανοτροφεῖο ποὺ ὑπῆρχαν ἐκεῖ, ἦταν καὶ ὁ Ξενώνας, ὅπου εὗρισκαν καταφύγιο οἱ Ξένοι, νοσοκομεῖο γιὰ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν καὶ ἰδιαίτερο λεπροκομεῖο. Ξεχωριστὰ ἔπειτα οἰκήματα ὑπῆρχαν γιὰ τοὺς γιατροὺς, τὶς ἀδελφές νοσοκόμους καὶ τὸ ἄλλο προσωπικὸ⁽¹³⁾.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἶναι ὀνομαστός γιὰ τὴ θαυμαστὴ κοινωνικὴ πρόνοια ποὺ ἐνέπνευσε μὲ τὰ φλογερά κηρύγματά του, μὰ καὶ μὲ τὴν προσωπικὴ του συμμετοχὴ σὲ ἔργα εὐποιίας. Γιὰ χιλιάδες χῆρες, ὄρφανὰ καὶ ἀρρώστους ἐφρόντιζε ὁ ἀκούραστος αὐτὸς κοινωνιστής. Εἰδικὰ μάλιστα γιὰ τοὺς Ξένους ἀρρώστους ἵδρυσε διάφορα νοσοκομεῖα στὰ ὁποῖα ἐπρομήθευσε τὸ ἱατρικὸ προσωπικὸ. «Πρεσβυτέρους ἐπιτάξας καὶ αὐτοὺς τῶν ἄνδρων εὐλαβῶν καὶ ἀζύμων (ἀζύμων), ἀλλὰ καὶ ἱατρῶν τοὺς δοκιμασμένους εἰς τὴν τῶν ἀσθενῶν ἐπιμέλειαν»⁽¹⁴⁾. Ποιὸς ξέρει πόσες ἄγνωστες σὲ μᾶς ὑπηρεσίες θὰ προσέφερε ἀθόρυβα ἢ συνεργάτις τοῦ Χρυσοστόμου, ἢ περιφρημὴ Ὁλυμπιάς, μέσα στὰ ἄσυλα αὐτὰ τοῦ πόνου! Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος διέδτε μέρος τῆς ἡμέρας γιὰ τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὴ βοήθειαν τῶν ἀρρώστων.

Ἀργότερα ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη σπουδαία φιλανθρωπικὴ του δρασί, ἵδρυσε νοσοκομεῖα στὴν Ἀλεξανδρεία κ' ἄλλοῦ. Ἐφρόντισε ἀκόμη καὶ γιὰ τὶς ἄπορες ἐπίτοκες γυναῖκες, μὲ τὴν ἐγκατάστασιν προσωρινῶν μαιευτηρίων. «Ἐπτὰ λοχοκομεῖα κατὰ διαφόρους τόπους τῆς πόλεως (τῆς Ἀλεξανδρείας) ἐδομήσατο ἐφ' ἐνὶ τούτων ἐκάστω ἀνά τεσσαράκοντα κλίνας ἀφορίσας ἐστρωμένας, ἐν αἷς ἐφ' ὅλαις ἑπτὰ ἡμέραις ἐκάστην γυναῖκα τίκτουςαν διαναπαύσθαι ἐθέτισεν, εἰθ' οὕτως τρίτον νομίματος λαμβάνουσαν οἰκοθεν πορεύεσθαι»⁽¹⁵⁾. Ὅχι μόνο δὲν χρειαζόταν νὰ πληρώσουν τίποτε οἱ φτωχὲς μητέρες, ἀλλὰ κ' ἐγύριζαν στὸ σπίτι τους μὲ ἕνα χρηματικὸ ποσὸν στὰ χέρια, γιὰ τὶς πρῶτες ἀνάγκες τοῦ νεογέννητου παιδιοῦ. Πόσες σημερινὲς χῶρες ποὺ κανχῶνται γιὰ πολιτισμένους, δὲν θὰ ζήλευαν τὴν ὑπεροχὴ αὐτὴ ὀργάνωσι τῶν μαιευτηρίων τῆς Ἀλεξανδρείας, ποὺ ἐπροστάτευε κατὰ τέτοιο θαυμαστὸ τρόπο τὴ μητέρα κ' ἔδειχνε ἔτσι στὴν πράξιν τὸν χριστιανικὸ πολιτισμὸ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ὀρασιότερες του διφεις!

Καὶ νὰ σκεφθοῦμε τώρα τὴν ἀδελφὴ νοσοκόμω νὰ ὑπηρετῇ τὸν ἀρρωστο μέσα στὰ ἄσυλα αὐτὰ τοῦ πόνου, ἀλλὰ καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης! Νὰ παρακολουθήσωμε μὲ τὴ σκέψιν τὴ διακόνισσα ἢ τὴ μοναχὴ ἀκούραστη καὶ γεμάτη αὐταπάρνησι καὶ πνεῦμα θυσίας νὰ τρέχῃ μέρα καὶ νύχτα, μέσα στοὺς θαλάμους, νὰ παραστέκῃ τὸν παράλυτο, τὸν λεπρό, νὰ νοσηλεύῃ καὶ νὰ τὸνώνῃ σὺν ἄλλοις ἄγγελος παρηγοριᾶς κ' ἐλπίδας ἀρρωστα σώματα κ' ἀρρωστες ψυχές! Πολὺ περισσότερα, ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀπὸ ὅσα μπορεῖ ἢ φαντασία νὰ συλλάβῃ, πραγμάτωνε μέσα στὰ πολυαριθμὰ νοσοκομεῖα ἀπ' ἄκρην σ' ἄκρην τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἢ αὐταπάρνησις κ' ἢ χριστιανικὴ ἀγάπη τῶν Χριστιανῶν ἀδελφῶν, ποὺ εἶχαν τὴ δουλειὰ αὐτὴ ὄχι σὺν ἐπάγγελμα, μὰ σὺν ἀποστολῇ. Θαύματα ἐπιτελοῦσε ἐκεῖ μέσα κάθε μέρα, σεμνά κ' ἀθόρυβα, ἢ Χριστιανὴν γυναῖκα, ποὺ εὗρι-

(13) Βλ. Α. Ι. Γ(κιᾶλα): «Ἐνας ἀληθινὸς κοινωνιστής», «Ἀκτίνες» 1940 σελ. 70.

(14) Συμ. Μεταφράσεως, βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Ρ. Γ. 114, 1097.

(15) *Analecta Bollandiana* Ρ. 45.

σκε στὸ εὐγενικὸ αὐτὸ καὶ ἱερὸ ἔργο τῆς ἀδελφῆς τὸν καλύτερο τρόπο νὰ ξεχύνῃ ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς καρδιάς της, γιὰ νὰ ἐπουλώνη σωματικὲς καὶ ψυχικὲς πληγές.

Καὶ πῶς νὰ μὴν εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα, ἀφοῦ τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι βέβαιο, ὅτι τὸ εἶχαν ἀναλάβει ψυχῆς ἀφιερωμένες στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ δὲν ἤθελαν ὅμως ἢ ζωὴ τους νὰ περνᾷ ἀκαρπῆ; Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τὴν ἐπιμαρτυρεῖ τὸ γεγονός ὅτι συνήθως πλάι στὰ μοναστήρια ὑπῆρχαν ἀπαραίτητα συμπληρώματα, οἱ ξενῶνες καὶ τὰ νοσοκομεῖα. Σύμφωνα μὲ ἀπόφασί τῆς ἐν Καρχηδόνι Συνόδου (451) τὸ νοσοκομεῖο ἦταν τὸ κοινὸ προσάρτημα τοῦ ναοῦ ἢ γενικά τοῦ ἱεροῦ τόπου. Ἔτσι συνδυάζονταν ἡ ζωὴ τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀφιερώσεως στὸν Θεὸ μὲ τὴν ἔντονη κοινωνικὴ δράσι, ποὺ δὲν ἦταν σπάνιο νὰ τὴν συναντᾷ ἀκόμη καὶ στὶς ἐρήμους⁽¹⁶⁾. Συνήθως δὲ διευθύνται τῶν νοσοκομείων ὅπως καὶ τῶν ἄλλων φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων ἦσαν κληρικοί, ἐφ' ὅσον τὴ συστηματικὴ ὀργάνωσι τῶν ἰδρυμάτων αὐτῶν τὴν ἀνελάμβανε κατὰ κανόνα ἡ Ἐκκλησία. Σώζονται ἀκόμη καὶ μαρτυρίες γιὰ ποινὲς ποὺ ἐπεβάλλοντο στοὺς μοναχοὺς ἢ τὶς μοναχές, ποὺ δὲν ἦσαν ἐν τάξει στὰ νοσηλευτικὰ τους καθήκοντα.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ γυναικεῖα πρωτοβουλία ἔκανε θαύματα στὸν τομέα τῆς νοσηλείας τῶν πασχόντων. Καὶ μόνο τὸ παράδειγμα τῆς Νικαρέτης, ποὺ μᾶς ἀναφέρει ὁ Σωζόμενος, εἶναι ἀρκετὸ νὰ μᾶς δείξῃ αὐτὴ τὴν ἀλήθεια. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἔζησε ἡ Νικαρέτη, στὴν Κωνσταντινούπολι, καὶ ἦταν γνωστὴ καὶ σεβαστὴ σὲ ὅλους. Ἀπὸ πλοῦσια καὶ μεγάλῃ οικογένεια τῆς Νικομήδειας προερχόταν, μὰ δὲν κράτησε τὰ πλούτη της γιὰ τὸν ἑαυτὸ της. Τὰ σκόρπισε ὅλα στοὺς φτωχοὺς, καὶ αὐτὴ, γιὰ νὰ γίνῃ πρὸ εὐεργετικῆ, διδάχθηκε τὴν τέχνη νὰ φτιάχνῃ φάρμακα. Ἔτσι μετέβαλε τὸ σπίτι της σὲ ἱατρεῖο καὶ φαρμακεῖο, ὅπου δεχόταν τοὺς ἀρρώστους καὶ περιέθαλπε τοὺς

ἀπόρους. Εἶχε γίνῃ ἡ γιαντρὸς τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε ἔλεγαν γι' αὐτὴν μὲ ἀφελὴ ἐμπιστοσύνη: «Τὰ φάρμακα τῆς Νικαρέτης πάντοτε ἱατροῦν».

Πολὺ ἀργότερα χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς μητέρας τοῦ Θεοδοῦρου Στουδίτου ποὺ ἐδίδασκε τὴν κόρη της «τῶν λωβῶν τὰ ἔλκη ἐκμάσσοσθαι ἰδιοχείρως». Ἄλλὰ καὶ ἡ ἴδια πολλὰς φροντίδας κατέβαλλε γιὰ τοὺς ἀρρώστους καὶ ἦσαν μάρτυρες τῆς ἀλήθειας αὐτῆς «ὄσφρανά τε καὶ χήραι, ξένοι τε καὶ αὐτόχθονες, νοσοροὶ τε καὶ γέροντες καὶ οἱ τῆς ἱερᾶς νόσου (λέπρας) λαχόντες, παρὰ τῆς πτωχοτρόφου δεξιᾶς θεραπεύομενοι»⁽¹⁷⁾.

★

Τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης βρῆκε μεγάλῃ ἀπίχσι στὸς βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας, ποὺ ἔκαμαν πολλὰ στὸν τομέα τῆς φιλανθρωπίας. Κοντὰ στὰ ἄλλα, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ (ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα) ἐφρόντισαν γιὰ τοὺς ἀρρώστους οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου μὲ τὴν ἴδρυσί πλήθους νοσοκομείων καὶ τὴν ἔκδοσι σχετικῶν χρυσοβούλλων, ποὺ ἐξασφάλιζαν τὴ λειτουργία τους. Ἄλλο τὸ ζήτημα ὅτι τὴν ὀργάνωσι, τὸ προσωπικὸ καὶ τὴν ὅλη φροντίδα γιὰ τὰ νοσοκομεῖα αὐτὰ πάλι ἡ Ἐκκλησία τὰ ἀνελάμβανε ἐξ ὀλοκληροῦ.

Ἀκόμη καὶ βασιλισσες ἐφρόντιζαν γιὰ τὴν περιθαλίμ τῶν ἀσθενῶν. Ἔτσι ἡ Ἐλένη ἡ μητέρα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρώτη ἔδωσε τὸ παράδειγμα. «Πάντας τοὺς ἁγίους περιοδεύουσα τόπους... πτωχοτροφεία καὶ ξενοδοχεῖα καὶ γηροκομεία πλείστα κατασκευάσασα, καὶ ἀποχρῶντα τούτοις ἐπιμετήρησασα σιτηρέσια καὶ προσόδους καὶ πάμπολλα χρήματα διαδοῦσα τοῖς πενομένοις... ἐπανήλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον»⁽¹⁸⁾. Ἡ Πλάκυλλα πάλι, ἡ σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἔκανε ἐπισκέψεις στὰ νοσοκομεία καὶ θεωροῦσε καθήκον της μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια νὰ περιποιῆται τοὺς ἀρρώστους καὶ νὰ τοὺς παρηγορῇ. «Τῶν ἐκ-

(17) Θεόδωρος Στουδίτης P. G. τ. 99, 888, 889.

(18) Θ. Ἰωάννου «Μνημεῖα ἀγιολογικά» σελ. 219 κ. ἑ.

(16) Βλ. Κ. Ἀμάντου «Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους» σελ. 33.

κλησιῶν τοὺς ξενῶνας περινοστοῦσα, τοὺς κλινοπετεῖς δι' ἑαυτῆς ἐνοσήλευεν, αὐτὴ καὶ χύτρας ἀπομένη... καὶ ἄρτον κλάσα» καὶ εἶν λωβοῖς καὶ νοσοῦσιν οἰκειὰς χερσὶν ὑπηρετοῦσα»⁽¹⁹⁾.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Σαμά, ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστινίου τοῦ Ἀ' ἴδρυσε νοσοκομεῖο πλάι στὸ ἀνάκτορό της ποὺ ἐχρησίμευε κυρίως ὡς λεπροκομεῖο. Ἡ Πουλχερία ἐκτίσε «καταγῶγια πτωχῶν καὶ ξένων». Καὶ ἡ Ἐλένη, σύζυγος τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἴδρυσε ξενῶνα «τὰ Ἐλένης» καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ τὴ Θεοδώρα ἴδρυσαν δύο νοσοκομεῖα καὶ πολλὲς ἄλλες αὐτοκράτειρες ἐνδιαφέρθηκαν γιὰ τὴν ὀργανωμένη νοσηλεία τῶν πασχόντων.

Τὸ τελειότερο ὅμως ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανώσεως νοσοκομεῖο, ποὺ δὲν ἔχει τὸ ὁμοίό του σ' ὄλο τὸ μεσαίωνα οὔτε στὴν Κωνσταντινούπολι οὔτε σὲ ἄλλη πόλι, εἶναι ὁ ξενὼν τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος. Τὸν ἴδρυσε ὁ Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς στὴν Κωνσταντινούπολι τὸν περίφημο αὐτὸ ξενῶνα μὲ τὰ πενήντα κρεβάτια. Εἰς τὸ καθένα ἀπὸ τὰ πέντε τμήματά του καὶ στὸ ἐξωτικῆς λατρειῶν ὑπῆρχαν ἑνας ἢ δύο «εὐνοῖατροι», δυὸ-τρεῖς «ἐπιμεληταί», δύο ἐσωτερικοὶ γιατροὶ καὶ δύο νοσοκόμοι. Στὸ γυναικολογικὸ ὅμως τμήμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο προσωπικὸ ὑπῆρχαν ἑπτὰ γυναῖκες λατροί. Κατ' ἄλλους ἦταν μία λατρός, τέσσαρες ἑμβασμοὶ ὑπουργισσαὶ (ἐπιμελήτριες) καὶ τέσσαρες περισσαὶ ὑπουργισσαὶ, ἐσωτερικὲς δηλαδὴ βοηθοί. Πάντως στοὺς τέσσαρες ἄνδρες γιατροὺς ἀναλογοῦσε μία γυναίκα λατρός, στοὺς τέσσαρες βοηθοὺς μία γυναίκα, στοὺς πέντε συμπληρωματικὸς βοηθοὺς ἐπίσης μία γυναίκα⁽²⁰⁾. Ἐπῆρχε δὲ χωριστὸ οἶκημα γιὰ τὶς ἀδελφές, ὅπως καὶ στὴ Βασιλειάδα. Τὸ τυπικὸ τῆς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος μᾶς παρέχει ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν ὄλη λειτουργία τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ νοσοκομείου, μέσα στὸ

ὁποῖο ὁ ἄρρωστος εὔρισκε περιβάλλον ἀδελφικὸ καὶ ἀτιμώσφαιρα ἀγάπης καὶ ἀφροσιώσεως.

Μὲ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταματᾷ κοντὰ σὲ κάθε ἄλλη πολιτιστικὴ ἐργασία καὶ ἡ ὀργανωμένη νοσηλευτικὴ ὑπηρεσία, ποὺ στέκει ἕνα ἀπὸ τὰ ζηλευτότερα δείγματα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ δουλειὰ αὐτὴ ἀφέθηκε πάλι στὴν ἰδιωτικὴ ἐξάσκησι καὶ πρωτοβουλία. Ἔτσι, στὴν ἄλωσι τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὸν ΙΕ' αἰῶνα, οἱ γυναῖκες ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πραγματικὰ ἐπικὴ τους ἀνδρεία ἔδρασαν καὶ σὰν ἀδελφές.

Πολὺ ἀργότερα ἀναφέρεται ὅτι ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρυσάνθος Νοταρᾶς (1707-1731) ἴδρυσε νοσοκομεῖο «ἐντὸς τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, μὲ προσωπικὸν καλογραίας»⁽²¹⁾. Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ μία εἰκόνα ποὺ σώζεται στὴ Γεννάδιο Βιβλιοθήκη καὶ παριστάνει μιά σκηνὴ ἀπὸ τὸ 1821. Δίπλα στὰ τραυματισμένα παλληκάρια τοῦ ἀγῶνος γενναῖες Ἑλληνίδες κάνουν χρεὴ ἀδελφῶν, προσφέροντας νοσοκομειακὲς ὑπηρεσίες.

★

Δὲν χρειάζονται ἄλλα παραδείγματα ἀπ' τὰ πολλὰ ποὺ παραλείψαμε. Ἡ σύντομη ἀναδρομὴ στὰ πρῶτα ἀποστολικά χρόνια, στὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὶς ἐκδηλώσεις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ στὸν τομέα τῆς νοσηλείας τοῦ ἀρρώστου ἀπὸ τὴ Χριστιανὴ γυναίκα μᾶς ἔδωσε μιά ἰδέα. Δείχνει σήμερα ἡ ἐπιστήμη μὲ τὸν πῶ πανηγυρικὸ τρόπο καὶ βγάζει ἕνα-ἕνα τὰ κρυμμένα κάτω ἀπὸ «τὸν μόδιον» φῶτα, τὰ μύρια φῶτα ποὺ ἐνωμένα δημιούργησαν τὴν ἐκπλαγῆ ὑπερχυλιετὴ βυζαντινὴ ἀκτινοβολία.

Ἐνα μέρος ἀπὸ τὰ φῶτα αὐτὰ εἶναι καὶ οἱ γυναῖκες ποὺ ἀνάλωσαν τὴ ζωὴ τους σὰν λαμπάδα δίπλα στὸν ἄρρωστο.

(Συνεχίζεται).

ΘΟΙΒΗ ΣΤΕΦΑΝΑ

(19) *Θεοφάνους Χρονολογ.* 112, 1 (Βόννη).

(20) L. G. nomos La vie religieuse dans l'empire byzantin 196, 197 καὶ *πολιτικὴ σχετικὴ ἐργασία* τοῦ Α. Κοῦζη.

(21) *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων 1910 σελ. 621 ἐξ.*

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

‘Από την εποχή που ο Αύγουστίνος έγραψε τις «Έξομολογήσεις» του και στά μάτια του τότε κόσμου παρουσίασε κάτι τόσο πρωτότυπο, όπως η άνεπιφύλακτη και χωρίς κάλυμμα και αυταρέσκεια έξιστόρησι των κρυφών και μυχιών μιας ανθρώπινης ψυχής, πολλοί, πάμπολλοι-και ιδιαίτερα από την εποχή των ρομαντικών-από άπλο κέφι ή από έσωτερική έπιτακτική ανάγκη, θέλησαν να παρουσιάσουν και τη δική τους ψυχή. ‘Η αλήθεια όμως είναι πως για να φτάση στον σκοπό της μις παρόμοια προσπάθεια, για να δώση δηλαδή μιάν έξιστόρησι πραγματικά ανιδιοτελή που ν’ ανταποκρίνεται σ’ όλη την πραγματικότητα του ανθρώπου που έξομολογείται μ’ αυτό τον τρόπο, χρειάζεται θυσία κάθε αυταρεσκείας και έγωϊσμού. Αυτή είναι ή πρώτη από τις απαραίτητες προϋποθέσεις ενός τέτοιου έργου. Τότε μόνο θά προκαλέση στον αναγνώστη τη βαθειά κι’ άποτελεσματική συγκίνησι που είναι απαραίτητα συνυφασμένη με το είδος του, όταν θά κάνει τον αναγνώστη να νοιώση κι’ αυτός το ρεθμα της αντικειμενικής αλήθειας μις άλλης ψυχής. Πρέπει να συνταράξη τον αναγνώστη μ’ όλα τα κοινά σημεία που αναπόφευκτα θά παρουσιάση μις τόσο στενή πνευματική έπαφή δύο ανθρώπων.

Δέν είναι ίσως τολμηρό να πούμε ότι από την εποχή ακριβώς του ‘Ιερού Αύγουστίνου κι’ ακόμα παλαιότερα από τον καιρό του άποστολού Παύλου που κι’ αυτός δέν φοβήθηκε να μις πη πολλά άπ’ τα δικά του, οι πιο συνταρακτικές έξομολογήσεις έχουν γραφτή, ακριβώς από ανθρώπους που ύστερα από μιάν άνεξήγητη και σ’ αυτούς τους ίδιους έσωτερική στροφή, βρέθηκαν από την άπιστία στην πίστι, από την άμαρτία στην άγνότητα, από το μίσος στην άγάπη, από την τυφλή λατρεία

του έγώ τους στη λατρεία της αλήθειας, έτσι που πρέπει να την γνωρίσουν οι άνθρωποι για να ολοκληρώσουν ίσα-ίσα τον πραγματικό έαυτό τους. Γι’ αυτό και δέν φοβήθηκαν να μιλήσουν γι’ αυτόν τον ξένο-όπως ένοιωθαν τώρα τον άμαρτωλό έαυτό τους-και να διαλαλήσουν την εύτυχία τους για το θεϊκό δώρο που έσπασε όλες τους τις άλυσιδες.

‘Ετσι βρέθηκε κι’ ο Τόμας Μέρτον, ο βαρειά άλυσοδεμένος άνθρωπος, έλεύθερος ξαφνικά και για να μις διηγηθή την ιστορία της σκλαβιάς και της έλευθερίας του, έγραψε και έκυκλοφόρησε στην ‘Αμερική, πριν από μερικούς μήνες, το βιβλίο του: *The Seven Storey Mountain*. ‘Ο τίτλος του βιβλίου είναι παρμένος από την ιδέα του Δάντη για το Καθαρτήριο και συμβολίζει τις ταλαιπωρίες του σύγχρονου κόσμου, όπως τις δοκίμασε ο συγγραφέας. ‘Όσα είχε να δώση, αλήθεια ο σύγχρονος κόσμος στον Τόμας Μέρτον, του τάδωσε από την πιο τρυφερή ηλικία. Να πως άρχίζει ο ίδιος την έξομολόγησί του:

«Την τελευταία μέρα του Γενάρη του 1915, με το ζώδιο του ‘Υδροχόου, τη χρονιά ενός μεγάλου πολέμου και κάτω άπ’ τη σκιά κάποιων Γαλλικών βουνών στα σύνορα με την ‘Ισπανία, ήρθα στον κόσμο. Πλασμένος έλεύθερος «κατ’ εικόνα Θεού» ήμουν μολοντούτο ο δέσμιος της ίδιας μου της βίας και του έγωϊσμού μου, εικόνα του κόσμου όπου είχα γεννηθή. Αυτός ο κόσμος ήταν ή εικόνα της Κόλασης-γεμάτος από ανθρώπους σαν και μένα, που άγαπούσαν τον Θεό κι’ όμως τον μισούσαν. Γεννημένοι για να τον άγαπούν, ζούσαν μολοντούτο μέσα στο φόβο και στις πιο βαθειά άντιλεγόμενες τυραννικές άνάγκες.

‘Ο πατέρας μου κι’ ή μητέρα μου ήταν αίχμάλωτοι του κόσμου αυτού. ‘Ηξεραν καλά πως δέν του ταίριαζαν και δέν ήταν

δικοί του, κι' όμως ήταν άνικανοί να φύγουν μακριά του. Ήταν στον κόσμο κι' όμως δεν ήταν «έκ του κόσμου τούτου»-δχι γιατί ήταν άγιοι, αλλά με κάποιο διαφορετικό τρόπο: Ήταν καλλιτέχνες. Ή άκεραιότητα ενός καλλιτέχνη τόν ανεβάζει πάνω από το επίπεδο του κόσμου, χωρίς όμως και να τόν ελευθερώνη απ' τόν κόσμο...».

Έτσι ο Τόμας Μέρτον είδε το φως στο στρατόπεδο συγκεντρώσεως που έδινε τήν ύλιστική νοοτροπία τής έποχής του. Ο πατέρας του ήταν ζωγράφος τής τεχντροπίας του Σεζάνν και ή μητέρα του έπασχε από τή βαθειά έλλειψη ίκανοποιήσεως που προκαλεί τώ χωρίς νόημα ανακάτεμα του κόσμου. «Κανείς απ' τούς δυό τους», λέει ο Μέρτον, «δέν υπέφερε από τις άσυνάρτητες προκαταλήψεις που φθείρουν όλους εκείνους που δέν ξέρουν τίποτα περισσότερο από τούς κινηματογράφους και τ' αυτοκίνητα, τώ τί έχουν μέσα στο ψυγείο τους, τί λένε οί έφημερίδες και ποιοί από τούς γείτονες παίρνουν διαζύγιο... Κι' από τούς δυό κληρονόμησα ίκανότητες για έργασία, καλλιτεχνική ένόρασι, χαρά και δύναμι έκφράσεως που θάρπεπε να μ' είχαν κάνει ένα είδος βασιληά, άν ή στάθμη δπου ζή ο κόσμος ήταν ή σωστή. Όχι πώς είχαμε ποτέ μας λεπτά, αλλά κι' ο λιγώτερο έξυπνος ξέρει καλά ότι δέν χρειάζονται λεπτά για να μπορούμε να χαιρώμαστε τή ζωή μας. "Αν όσα παραδέχεται ο κόσμος ήταν κι' αληθινά, άν για να είμαστε εδύτυχημένοι μάς χρειάζεται μόνο να τ' άρπάζουμε όλα, να τά βλέπουμε όλα, να έξεταζώμε κάθε μας καινούργιο πείραμα και να μιλάμε ύστερα πάνω σ' αυτό, τότε θάρπεπε να ήμουν ένας πολύ εδύτυχημένος άνθρωπος, ένας πνευματικός εκατομμυριούχος-κι' αυτό από τήν κούνια μου ως σήμερα. "Αν ή εδύτυχία ήταν μόνο ζήτημα φυσικών χαρισμάτων, δέν θα είχα μπη σ' ένα μοναστήρι Τραπεπιστών μόλις έφθασα στην άνδρική μου ήλικία».

Αυτή είναι όλόκληρη ή ιστορία του Τόμας Μέρτον. Από τή στιγμή που γενήθηκε άλυσοδεμένος, ως τή στιγμή που βρήκε τήν ελευθερία του, θ' άκουγε πολλά,

θάβλεπε πολλά, θ' άμάρτανε μ' δλη τήν άπληστία τών παραστρατημένων κυνηγών τής εδύτυχίας, θά ζούσε, με μιά λέξι, τόν είκοστό αιώνα στο πλήρωμά του, γνήσια, αυτός, γέννημα και θρέμμα του. Γι' αυτό ή φωνή του, που ρχεται τώρα μέσα από τώ θρίαμβο τής όριστικής ελευθερίας, είναι κι' αυτή μιά φωνή απ' τις άθθεντικές: «Ό παθός-μαθός».

Ποιός άνθρωπος του είκοστου αιώνα, μεγαλωμένος σ' ένα σπύτι χριστιανικό μόνο στο όνομα, δέν θα θυμηθι τά χωρίς Θεό παιδικά του χρόνια, διαθαζόντας τήν Ιστορία του μικρού Τόμ; Οί γονείς του, παρ' όλες τις φυσικές του άρετές, δέν είχαν μεγάλες σχέσεις με τώ Χριστιανισμό κι' απ' τά πρώτα του βήματα ο μικρός Τόμ ήταν προωρισμένος να γίνη ένα λαμπρό υπόδειγμα του παιδιού του αιώνα του, του παιδιού που τά μαθαίνει και τά διαθαζει όλα, έκτός από τώ ένα ουσιαδές.

Τά πρώτα του βήματα δέν τάκανε στη μικρή γαλλική πόλι δπου γενήθηκε, που κρατούσε κάτι άκόμα από τώ μεσαιωνικό της άρωμα κι' ήταν τριγυρισμένη από παλιά μοναστήρια κι' έκκλησίες, αλλά στη Νέα Υόρκη δπου έγκαταστάθηκαν οί γονείς του τώ 1916, κοντά στους Άμερικανούς γονείς τής μητέρας του-ο πατέρας του ήταν Άγγλος. Κι' έδω όμως δέν στέριωσε για πολύ ο Τόμ. Πέθανε ή μητέρα του, κι' ο πατέρας του, κυνηγημένος από τήν καλλιτεχνική του άνησυχία, άρχισε πάλι μιά καινούργια σειρά ταξειδία, με σύντροφο τόν ίδιο τόν Τόμ, άφίνοντας τόν δεύτερο γυιό του Ζάν-Πώλ, στους γονείς τής γυναίκας του. Έτσι για τόν Τόμ άρχισε μιά ζωή που θα ένθουσίαζε κάθε παιδί: Πότε στις Βερμούδες και πότε στην Νέα Υόρκη, πότε στην Έλβετία, πότε στη Νότιο Γαλλία και πότε στο Λονδίνο και, φυσικά, πότε στο σχολείο και πότε δχι, ελεύθερος να κανονίση τή ζωή του δπως του άρεσε, από πολύ μικρός. Όταν έγινε δεκατεσσάρων χρονών, ο πατέρας του άποφάσισε να τόν κλείση έσωτερικό σ' ένα σχολείο, κάπου κοντά στο Λονδίνο. Όταν ο Τόμ δέν είχε χάσει τόν καιρό του! Είχε διαθασει ότι μπορούσε, είχε άρχισι

κι' ὁ ἴδιος νά γράφῃ κάποιο μυθιστόρημα καί δὲν πίστευε σὲ τίποτα. Καί, βέβαια, τὸ σχολεῖο ὅπου τὸν ἔβαλε ὁ πατέρας του ἐσωτερικό, δὲν ἔκανε καί πολλά γιὰ νά διορθώσῃ τὶς αὐτοδιδάκτες ἀπόψεις του. Ἐκεῖνος πού θὰ μπορούσε νά τὸν βοηθήσῃ ἦταν ὁ πατέρας του, γιατί ἦταν κι' ὁ μόνος μέσα στὴν οἰκογένεια πού εἶχε κάποια πίστι, ἀλλὰ περνοῦσε κι' ὁ ἴδιος θρησκευτικὴ ἀνηρυχία, δὲν εἶχε ἀκόμα κατασταλάξει κι' ἔτσι δὲν εἶχε φαίνεται καί πολλά νά πῆ στὸ γιοῦ του. Καί πρὶν μπορέσῃ νά καταλάβῃ ἢ νά πῆ τὸ παραμικρὸ πάνω σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα στὸν Τόμ πέθανε στὰ 1930 κι' ὁ Τόμας βρέθηκε οὐσιαστικὰ ὀλομόναχος στὸν κόσμο. Ὁ παπὸς κι' ἡ γιαιγιά τῆς Ἀμερικῆς κι' ὁ μικρὸς ἀδελφός, ἦταν πολὺ μακριὰ κι' οἱ θεῖοι τοῦ Λονδίνου ὄχι ἀρκετὰ τοῦ γούστου τοῦ κοσμογυρισμένου καί μπλαζέ ἀνηψιοῦ, πού δὲν καταδεχόταν νά διαβάσῃ σ' αὐτὴν τὴν ἡλικία τῶν δεκαπέντα χρόνων, τίποτα λιγώτερο ἀπὸ Σίλλερ-καὶ Γκαίτε καὶ Μπλέικ-ἄλλο πράγμα τώρα ἀν καταλάβαινε καί τίποτα ἀπ' ὅσα διάβαζε, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ ἴδιος, μὲ τὸ συχνὰ σκληρὸ χιούμορ του ἐναντίον τοῦ παλιοῦ ἑαυτοῦ του.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1931 τὸν κάλεσε ὁ παπὸς του νά τὸ περάσῃ στὴ Νέα Ὑόρκη κι' αὐτὸ τὸ καλοκαίρι, λέει, «ῥίμασα σὰν παλιόχορτο». Τότε ἄρχισε νά καταδροχθίζῃ Χέμινγουαίση. Ἄλντους Χάξλεϋ καὶ Δ. Η. Λῶρενς. Ὅχι πολὺ περίεργο, ἄρχισε κι' ὄλας νά πιστεύῃ πὼς ἦταν κομμουνιστής, χωρὶς καν νά ξέρῃ, ὅπως συμβαίνει σὲ πολλούς, τί εἶναι κομμουνισμός. Κι' ὅταν γύρισε στὸ σχολεῖο του, στὴν Ἀγγλία, φυσικὸ ἦταν, ὁμολογεῖ, νά νομίζῃ ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ μόνος μέσα στὸ σχολεῖο, ἀπὸ τὸν Διευθυντὴ καὶ κάτω, πού ἤθερε τί θὰ πῆ ζωὴ! Φόρτωσε τὰ ράφια τῆς βιβλιοθήκης του μ' ὅ,τι πιὸ «ἐπαναστατικό» εὑρίσκε, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ «Κομμουνιστικὸ μανιφέστο» τοῦ Μάρξ, κι' αὐτὸ ὄχι γιατί πίστευε σοβαρὰ στὸν Μάρξ, ἀλλὰ γιατί εὑρίσκε πὼς αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ βιβλία ἦταν ὁ πιὸ κατάλληλος διάκοσμος γιὰ τὶς φανταστικὲς πεποιθήσεις του καί

τὴ ματαιοδοξία του. Σ' αὐτὸ τὸν βοηθοῦσε πολὺ καί τὸν ἐσπρωχνε ἀκόμα μακρύτερα ἓνας παλιὸς φίλος τοῦ πατέρα του, γιὰ τὸς τῆς Χάρλεϋ Στρήτ τοῦ Λονδίνου κι' ἐκλεπτυσμένους ἐρασιτέχνης, πού μαζί συζητοῦσαν γιὰ φιλοσοφίες καὶ φιλοσόφους. Ὁ Τόμας τότε καταπίσθηκε νά διαβάσῃ, ὄχι τίποτε λιγώτερο, Σπινόζα.

Στὶς διακοπὲς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων, στὶς διακοπὲς τοῦ καλοκαιριοῦ ξεκίνοῦσε πότε γιὰ τὴ Γερμανία καί πότε γιὰ τὴν Ἰταλία. Στὴν Ἰταλία, ἀνάμεσα στὸ διάβασμα τοῦ Γκόρκι, τοῦ Δ. Η. Λῶρενς καὶ τοῦ Τζαίμς Ζόου, ἄρχισε, ἀπὸ καλλιτεχνικὸ ἐρασιτεχνισμό, νά ἐπισημαίνεται τὶς περίφημες ἐκκλησίες τῆς Ρώμης. Τότε, γιὰ πρώτη φορὰ καί κάπου πολὺ βαθύτερα ἀπὸ τὸν ξώπιετο ἐρασιτεχνισμό του, ἔνοιωσε κάποιο θάμπωμα ἀπὸ τὰ Βυζαντινὰ Μωσαϊκὰ. Αὐτὰ τὰ Μωσαϊκὰ τοῦ μίλησαν τόσο πολὺ στὴν ψυχὴ, πού ἀναγκάσθηκε ἀμέσως ν' ἀγοράσῃ μιὰ Καινὴ Διαθήκη γιὰ νά καταλάβῃ, διαβάζοντας τὴν, τὶς διάφορες ἀναπαραστάσεις τοῦ Χριστοῦ καὶ τί μπορούσαν νά σημαίνουν σύμβολα τόσο ἀπλά γιὰ τὸν κοινὸ Χριστιανὸ ὅπως λ. χ. ὁ Ἄμνός. Διαβάζοντας τὴν Καινὴ Διαθήκη του, γιὰ πρώτη φορὰ, ὁ νέος αὐτὸς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, τόσο πολὺ ἀηδίασε ὅταν θυμῆθηκε ξαφνικὰ τὸ ποίημα τοῦ Δ. Η. Λῶρενς πάνω στοὺς τέσσαρες Εὐαγγελιστὰς, ὥστε ἔπιασε τὸ βιβλίο τοῦ λατρευτοῦ του συγγραφέα καὶ μ' ἀγανάκτησι τὸ χτύπησε στὸ πάτωμα. Αὐτὴ ἦταν ἡ τελευταία συνάντησι τοῦ εἰδώλου μὲ τὸ θαυμαστὴ του! Αὐτὴ ὁμως ἦταν κι' ἡ πρώτη συνάντησι τοῦ Τόμας Μέρτον μὲ τὸ Χριστό!

Πίστεψε πὼς ὄλα θ' ἄλλαζαν κι' ἡ ζωὴ του θὰ γινόταν πιὸ εὐτυχισμένη. Δὲν πρόφθασαν ὁμως ν' ἀλλάξουν καί πολλά, γιατί ὁ παπὸς τὸν κάλεσε πάλι στὴ Νέα Ὑόρκη. Ὁ Τόμας ἄφησε τὴ Ρώμη καὶ γυρίζοντας στὴ Νέα Ὑόρκη, σ' ἓνα τέλει ἀδιάφορο θρησκευτικὰ περιβάλλον, μέσα στὴν ψεύτικη ἀτμόσφαιρα τῶν κινηματογράφων, τῶν νυκτερινῶν κέντρων κι' ὅσων ἀνοούσιων κι' ἀνόσιων καὶ βλακωδῶν θεαμάτων ἔχει νά ἐπιδείξῃ τὸ Χόλλυγουντ,

τό Μρόντγουαϊή και τό Κόνεϋ "Αϊλαντ, έχασε πολύ από τό στιγμιαίο του ενδιαφέρον για τόν Χριστιανισμό. Μ' αὐτή τήν πνευματική σύγχυση γύρισε πάλι, τό φθινόπωρο, στό Λονδίνο, για νά μπιή στό Πανεπιστήμιο τοῦ Καϊμπριτζ, μέ τήν ἀνώτερη προοπτική νά προσληφθῆ ἀργότερα στήν Βρεταννική Διπλωματική Ὑπηρεσία. Τά πράγματα μπερδεψαν για τόν Τόμας, ἀκόμα περισσότερο ἐκείνη τήν ἐποχή τοῦ Καϊμπριτζ, γιατί τότε ἀρχισε κι' ἡ καθημερινή ἀνάγνωση τοῦ Φρόντ και τῆς Ψυχολογίας, ὡστε κι' ὁ ἴδιος ἀπορεῖ πῶς γλύτωσε τότε ἀπό τό ζουρλομανδύα. Τά μαθήματα ὡστόσο ἔμεναν πίσω, τόσο ἀπό τό εἶδος τῶν μελετῶν του ὅσο κι' ἀπ' τῆ ζωῆ πού ἔκανε, μαζί μέ διάφορους «ομοιοπατέρες» του φοιτητάς, τόσο πού ὁ γιατρός τῆς Χάρλεϋ Στρήτ τόν συμβούλευσε ν' ἀφήσῃ τήν ἰδέα τῆς Βρεταννικῆς Διπλωματικῆς Ὑπηρεσίας, γιατί μόνο τόν καιρό του και τά λεπτά του ἔχανε. Τόν ἄλλο χρόνο, λοιπόν, ὁ Τόμας Μέρτον γύρισε ὀριστικά στή Νέα Ὑόρκη, για νά ἐξακολουθήσῃ και ν' ἀποτελειώσῃ τῆς σπουδῆς του στό Πανεπιστήμιο τῆς Κολούμπια.

Αὐτή ἡ ἐποχή στό Κολούμπια εἶναι πολύ ἐνδιαφέρουσα, γιατί ἡ ὅλη ὑπόθεσι φτάνει στό κατακόρυφο. Ἐδῶ βλασταίνουν και ψηλώνουν ὅλοι οἱ κακοὶ σπόροι πού ἔπεσαν στήν καρδιά του σέ διάφορες ἐποχές, κι' ἐδῶ, ἐπὶ τέλους και παρ' ὅλα αὐτά, ἔχει τόν τελευταῖο λόγο ἡ ὥρα τῆς θεϊκῆς χάρις. Ὁ «Ἄγγελος Κυρίου» ἀνάθει τῆ φωτιά του, νά κάψῃ ἥρες και ζιζάνια και νά συμμαζέψῃ ὅ,τι καλό ἔτυχε νά φυτρώσῃ, μπερδεμένο μέσα σ' ἀγκάθια στήν ἀπληροψυχή τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Κ' αἰῶνος. Καλό; Αὐτή τῆ λέξι δέν θά παραδεχόταν νά τήν ἀκούσῃ για τόν ἑαυτό του ὁ Τόμας Μέρτον, γιατί αὐτός τούλάχιστον δέν μπορεῖ νά καταλάβῃ πού τάχα ἦρε μέσα του πάτημα, για ν' ἀκουμπήσῃ τό πόδι του ὁ «Ἄγγελος Κυρίου», και πῶς δέν ἔβαλε φωτιά νά τὰ κάψῃ ὅλα και νά τελειώνῃ ἔτσι μιὰ για πάντα, μαζί του. Γιατί, ὅπως εἶπαμε και παραπάνω, τήν ἐποχή ἀκριβῶς ἐκείνη ὅλα ὅσα ἀλλοπρόσβαλα και δηλητηριασμένα εἶχαν πέσει μέ-

σα του, φούντωσαν ὅσο ἔπαιρνε κι' ἡ ζωῆ του εἶχε γίνει μιὰ ἀδιάκοπη καθημερινή σωματική και διανοητική ὑπερκόπωση, ἔνα ἀσυγκράτητο τρέξιμο. Διψοῦσε για κάθε εἶδος μάθαι και γραφάταν σ' ὅσες μποροῦσε περισσότερες παραδόσεις. Σπούδαζε για καθηγητῆς τῆς Ἀγγλικῆς Λογοτεχνίας, ἀλλά αὐτό δέν τόν ἐμπόδιζε ν' ἀνακατεῦεται κι' ὅπου ἀλλοῦ μποροῦσε κι' ἔτσι διάβαζε Λατινικά, Γαλλικά, Ἰσπανικά, Ἰταλικά και Γερμανικά μέ τήν ἴδια ἄνεσι πού διάβαζε Ἀγγλικά. Ὑστερα ἀπό τόση κούρασι τήν ἡμέρα, περνοῦσε τά βράδια του σ' ἀδιάφορα θεάματα και τίς νύχτες γύρω ἀπό ποτήρια οὔσκου συζητοῦσε φιλοσοφίες μέ παρέα συμφοιτητῶν του. Ὅλοι τους, ἐκτός ἀπό ἕναν, ἦταν Ἑβραῖοι και κάθε τόσο πότε ὁ ἕνας και πότε ὁ ἄλλος, ἀποφάσιζαν νά γίνουν Χριστιανοί, τήν τελευταία ἡμέρα στιγμῆ ἀλλάζαν ἰδέα και μόνο ἕνας ἀπ' αὐτούς ἔγινε στό τέλος Χριστιανός, ὅταν ὁ Τόμας ἦταν πιά στό Μοναστήρι. Ἐκείνη τήν ἐποχῆ ὅμως, ἂν οἱ Ἑβραῖοι συμφοιτηταί του ἔλεγαν νά γίνουν Χριστιανοί, ὁ ἴδιος ὁ Τόμας οὔτε πού σκεπτόταν πῶς θάπρεπε ἴσως κι' ἐκεῖνος νά γνωρίσῃ ἀπό πιό κοντά τόν Χριστιανισμό του. Τό μεγάλο ἐνδιαφέρον του ἦταν ἡ λογοτεχνική του καλλιέργεια κι' ἀρχισε νά φουντώνῃ, μαζί μ' ὅλα τ' ἄλλα, και τό συγγραφικό του ταλέντο. Ἀρχίζει και τελειώνει ἀρκετά μυθιστορήματα, ἰδίως τὰ καλοκαίρια πού, ὀλόκληρη ἡ παρέα, φορτωμένη γραφομηχανές, μετανάστευε σ' ἕνα ἐρημικό σπίτι ψηλά στό βουνό. Ἐκεῖ ὁ καθένας τους ἔγραφε σχεδόν ἀπό ἕνα μυθιστόρημα τήν ἐβδομάδα κι' ἀφηναι τὰ γένεια τους νά μεγαλώνουν, μοναδικό κι' ἀνώδυνο τεκμήριο τοῦ ὅτι ζοῦσαν σάν διανοούμενοι ἐρημίτες. Σήμερα ὁ Τόμας Μέρτον αἰσθάνεται εὐγνωμοσύνη για τοὺς ἐκδότες πού δέν ἐδέχτηκαν νά τοῦ τυπώσουν ἕκείνα τὰ μυθιστορήματα. Ἐκτός ὅμως ἀπ' τὰ μυθιστορήματα, ἔγραφε και διάφορες λογοτεχνικές μελέτες πού τίς ἐδημοσίευαν τὰ διάφορα περιοδικά. Ποιήματα δέν εἶχε ἀρχίσει ἀκόμη νά γράφῃ σ' ἀσβάρια, και τό πρῶτο καλό του ποίημα τῷγραψε, μᾶς λέει ὁ ἴδιος, μετά τῆ στρο-

φή του στὸν Χριστό, σ' ἓνα ταξίδι του στὴν Κούβα, θαμπαμένος ἀπ' τὶς παληές ἐκκλησίες τοῦ νησιοῦ.

Ἔτσι περνοῦσαν τὰ χρόνια τοῦ Κολούμπια, μέσα σ' αὐτὴ τὴν παραζάλη, καὶ δὲν βρέθηκε ποτέ κανεὶς νὰ τοῦ μιλήσῃ γιὰ τὸ Χριστιανισμό, παρ' ὄλο πού, ὅπως παρπονιέται, τὸ Κολούμπια εἶχε χριστὴ ἀπὸ πιστοὺς μὲ τὴν πρόθεσι νὰ δημιουργηθῇ ἓνα καθαρὰ χριστιανικὸ Πανεπιστήμιο, κι' αὐτὸ γιὰτὶ καὶ τὸ Πανεπιστήμιο ἐτοῦτο εἶχε γίνει ἓνα ἀκόμη παράρτημα τῆς ἀκατανόητης ἐποχῆς μας. Ἔτσι θὰ φανῇ ἀρκετὰ περίεργο τὸ ὅτι, σὲ μιὰ χριστιανικὴ χώρα, ὁ πρῶτος πού ἔδωσε στὸν Τόμας τὴν συμβουλὴ νὰ διαβάσῃ τὸν Ἱερὸ Αὐγουστῖνο καὶ τὴ Μίμησι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἦταν ἓνας πάμπτωχος Ἰνδὸς Βραχμᾶνος, πού εἶχε κατὰ λάθος ξεπέσει μέσα στὴν Νέα Ὑόρκη καὶ πού, ὥσπου νὰ γυρίσῃ πίσω στὸ μοναστήρι του στὶς Ἰνδίες, τὸν εἶχε, γι' ἀρκετὸ καιρὸ, υἱοθετήσῃ ἢ παρέα τοῦ Τόμας σὰν ἓνα δικό της.

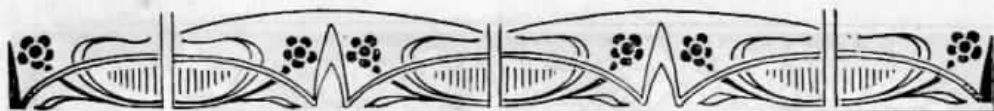
Ὅταν ἦρθε ἡ ἐποχὴ γιὰ τὶς διπλωματικές ἐξετάσεις κι' ἀπὸ τὸ θέμα πού διάλεξε γιὰ τὴ διατριβὴ του—Φύσις καὶ Τέχνη στὸν Οὐίλιαμ Μπλέικ—ἦρθε ὁ Τόμας γιὰ πρώτη φορά σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν φιλοσοφία τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου. Κατὰ τύχη ἔπεσε πάνω στὸ βιβλίο τοῦ Gilson: «Τὸ πνεῦμα τῆς Μεσαιωνικῆς Φιλοσοφίας». Ἐδῶ, ἐπὶ τέλους, ἡ τελειωτικὴ ὥρα τοῦ Θεοῦ περίμενε τὸν Τόμας Μέρτον κι' ἐδῶ ὁ Τόμας Μέρτον θᾶδινε τὴ μάχη του γιὰ τὴν ἐλευθερία του. Ὁ δεσμώτης τοῦ αἰῶνος του θάσπαζε τὶς ἀλυσίδες του.

Πολέμησε ὀλομόναχος, μὲ μόνη βοήθεια τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ βιβλία του. Κανεὶς ἄλλος δὲν τὸν βοήθησε. Κανεὶς δὲν τοῦ εἶπε «πίστεψε» κι' ὡς τότε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ δὲν εἶχε ποτέ του συναρτήσῃ ἓνα πιστὸ Χριστιανό, δὲν εἶχε ἰδῆ ἔστω καὶ μιὰ μονάχα φορά τὸ ζωντανὸ παράδειγμα ἑνὸς πιστοῦ Χριστιανοῦ. Εἶχε ζήσει στὸ πιὸ εἰδωλολατρικὸ ἀδιάφορο κι' ἐχθρικὸ γιὰ τὸν Χριστιανισμό περιβάλλον τοῦ Κ' αἰῶ-

νος. Διάβασε, λοιπόν, τὸ βιβλίο τοῦ Ζιλσον, διάβασε τὰ ποιήματα τοῦ Χόπκινς καὶ τοῦ Κρασσώ, καὶ μόνος του πάλι, μιὰ Κυριακὴ πρωτὶ, πῆγε, γιὰ πρώτη του φορά, στὴ λειτουργία. Ἐδῶ τελειώνουν τ' ἀτέλειωτα ὡς τώρα ταξείδια τοῦ Τόμας Μέρτον ἀνάμεσα σ' ἰδέες καὶ θεωρίες καὶ τὶς πιὸ περίεργες καὶ ὑλιστικὲς φιλοσοφίες—καὶ τελειώνουν μέσα στὴν πιὸ καθαρὰ πνευματικὴ φιλοσοφία. Τὸ βιβλίο του ὁμως δὲν τελειώνει ἐδῶ, κι' ὁ Τόμας Μέρτον, μὲ τὸ ζωντανὸ κι' ἔξυπνο ὕφος του, θὰ μᾶς μιλήσῃ ἀκόμα γιὰ τοὺς διάφορους σταθμούς του ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, πότε σὰν καθηγητὴς τῆς Ἀγγλικῆς Λογοτεχνίας καὶ πότε σὰν λαϊκὸς ἱεραπόστολος ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπινα ἐρείπια τῆς κολασμένης συνοικίας τοῦ Χάρλεμ, ὡς τὴν ἡμέρα πού, μὲ τὴ βαλίτσα του στὸ χέρι, χτύπησε τὴν πόρτα ἐνὸς Μοναστηρίου στὸ Κεντάκυ καὶ ζήτησε νὰ γίνῃ δεκτός. Ἦταν τότε μόλις 26 χρονῶν. Ἄφησε πίσω του ὄλα ὅσα εἶχε γράψῃ καὶ νόμιζε πὼς μιὰ γιὰ πάντα εἶχε τελειώσει πιά μὲ τὸ συγγραφικὸ του ταλέντο. Κι' ὁμως ἦταν μιὰ καινούργια ἀρχή. Μοναχὸς πιά ὁ Τόμας Μέρτον ἔχει δημοσιεύσει τρεῖς ποιητικὲς συλλογές καὶ πῆρε μάλιστα καὶ τὸ βραβεῖο τῆς Ποιήσεως 1948 τῆς Ἐνώσεως τοῦ Καθολικοῦ Τύπου. Κυκλοφόρησε ἐπίσης μιὰ βιογραφία καὶ τώρα τελευταία, τὴν αὐτοβιογραφία του (*), πού γι' αὐτὴν καὶ μιλήσαμε καὶ πού πῆρε πολλοὺς κολακευτικούς ἐπαίνους ἀπὸ συγγραφεῖς σὰν τὸν Γκράχαμ Γκρήν τὸν Ἡθλυν Βῶ καὶ ἄλλους. Ἴσως ὁ πιὸ μεγάλος νὰ εἶναι ὁ ἐπαινος ἀπὸ τὸ γνωστὸ σ' ὅλη τὴν Ἀμερικὴ τόσο γιὰ τὴν ἱεραποστολικὴ του δράσι ὅσο καὶ γιὰ τὴν πλατεῖα μόρφωσι καὶ τὰ συγγράμματά του Ἐπίσκοπο Φούλτων Ι. Σὴν πού εἶπε ὅτι «ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Τόμας Μέρτον εἶναι ἓνα εἰκόστου αἰῶνος σχῆμα τῶν ἐξομολογήσεων τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου».

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ

(*) Thomas Merton: The Seven Storey Mountain *σελ.* 429.

ΓΛΥΚΟ ΜΟΥ ΑΔΕΡΦΙ

Τόμας Μέρτον

Γλυκό μου αδέρφι, αν δεν κοιμάμαι,
Τά μάτια μου είν' άνθοι στόν τάφο σου.
Κι' αν τὸ ψωμί δὲ γιοματίζω,
Ἴτιές σου γέρνουν οἱ νηστείες μου στὸν τόπο πού σκοτώθης.
Τά χεῖλή μου, μέσα στήν κάψα, νερό αν δεν τὰ δροσίζη,
Ἢ δίψα μου, πηγές δικές σου! καϋμένη στρατοκόπε.

Τάχα σὲ ποιὰ χαροκαμένη, μέσ' στους καπνούς χαμένη χώρα,
Χαμένο μένει καὶ νεκρό, χαροκαμένο σου τὸ σῶμα;
Τάχα σὲ ποιᾶς ἀπελπισιάς, τ' ἀνήλιαγα τὰ ξεροτόπια,
Ψάχνει τὸ πνεῦμα σου νὰ βρῆ δροσιάς στρατὶ γιὰ βοσκοτόπια;

Ἔλα μέσα στους κόπους μου γλυκειὰ γωνιὰ νὰ βρῆς
Καὶ τὸ κεφάλι σου ἤσυχα στὶς λύπες μου νὰ γείρης.
Κι' αν θές, πάρε τὸ αἷμα μου-λίγο ν' ἀναπαυτῆς
Καὶ τῆ ζωὴ μου πάρτηνε, τὸ θάνατό μου ἀκόμα,
Σου τὰ χαρίζω, αδέρφι μου, ὅσα ἔχω πάντα ὅλα
Κι' ἀγόρασέ σου τῆ γλυκειά, τὴν ἄφατη γαλήνη.

Σάν οἱ πολεμιστὲς θὰ σκοτωθοῦνε
Κι' ὅλα τὰ λάθαρα θᾶναι μιὰ σκόνη,
Οἱ δυὸ σταυροὶ μας θὰ βοοῦνε:
Γιὰ σέ, γιὰ μὲ ὁ Χριστὸς σταυρώθη.

Μέσ' τὸν χαμένο σου Ἀπρίλη, σφαγμένος κείμετ' ὁ Χριστὸς,
Τῆς ἀνοιχῆς μου τὰ χαλάσματα, θρηνεὶ γιὰ μένα ὁ Χριστὸς.
Τὰ δάκρυά Του τίς σταγόνες τους στάζουν, κι' αὐτ' εἶναι ἡ ἔξαγορά—
Στὸ ἀδύνατο, ἐχθρικό σου χέρι—
Ἐλεύθερος γιὰ νὰ γυρίσης στήν πατρικὴ σου γῆ ξανά.
Τὰ δάκρυά Του τίς σταγόνες τους στάζουν ἀθύσπου σιωπῆς
Καὶ σάν καμπάνες ἀντηχοῦνε στὸν τάφο σου τῆς ξένης γῆς
Κι' εἶν' οἱ καμπάνες πού καλοῦνε: Στὸ Σπίτι ἔλα, μὴν ἀργῆς.

Μετάφρ. ΕΛΕΝΗΣ ΚΑΡΙΤΑ

(*) Τὸ ποίημα αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὴν συλλογὴ τοῦ Τόμας Μέρτον: Thirty Poems. Ὁ ἀρχικὸς τίτλος τοῦ ποιήματος εἶναι: For My Brother Reported Missing in Action, 1943. Ὁ ποιητὴς ἔγραψε γιὰ τὸν ἀδελφὸ του Ζάν-Πῶλ πού σκοτώθηκε τὸ 1943 σὲ πησί του πάνω ἀπὸ τὴν Γερμανία. Πρὶν φύγη γιὰ τὴν Εὐρώπη ὁ Ζάν-Πῶλ, εἶχε ἀκούσει ἀληθινὰ τὰ ὅσα εἶχε νὰ τοῦ πῆ γιὰ τὴ χριστιανικὴ του πίστι ὁ Τόμας κι' εἶχε κι' ἐκεῖνος γονατίσει κοντὰ του μπροστὰ στὸ Χριστό.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟΣ (*)

ΜΙΑ ΑΝΑΣΚΟΤΗΣΙΣ

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἄρθρων αὐτῶν, θὰ παρετήρησεν ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ξγινε λόγος περὶ τῶν προσαρμογῶν τῆς φύσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον, μόνον ἐκεῖ ὅπου αἱ προσαρμογαὶ αὐταὶ εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ὑπάρξιν ζωῆ. Θὰ εἶδεν ἐπίσης, ὅτι ἀνεφέρθησαν γεγονότα, τῆς φύσεως, ἀξιοσημείωτα πού φανερῶνουν ὅτι ὑπάρχει ἓν πρόγραμμα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μαρτυρία τῶν γεγονότων αὐτῶν εἶναι μία ἔντονος ὑποδήλωσις ὅτι ὀπίσω ἀπὸ κάθε πρᾶγμα ὑπάρχει ἓνας κατευθύνων σκοπός. Καὶ ὁ τελικὸς αὐτὸς σκοπός, ὅπως φαίνεται λογικώτερον, εἶναι δημιουργία σκεπτομένου ἐγκεφάλου.

Εἶδομεν μέχρι τοῦδε, ὅτι ὁ κόσμος εὐρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν πού πρέπει, ὅτι ὁ φλοιὸς τῆς γῆς εἶναι προσηρμοσμένος μὲ ἀκριβείαν δέκα πόδων καὶ ὅτι ἐὰν ὁ ὠκεανὸς ἦτο ὀλίγους πόδας βαθύτερος δὲν θὰ εἶχομεν ὄξυγόνον ἢ βλάστησιν. Εἶδομεν ὅτι ἡ γῆ περιστρέφεται εἰς εἰκοσιτέσσαρας ὥρας καὶ ἐὰν ἡ περιστροφή αὐτῆ ἐπεβραδύνετο ἢ ζωῆ θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ἐὰν ἡ ταχύτης τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον ἠϋξάνετο ἢ ἠλαττοῦτο, ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς, ἐὰν ὑπῆρχε, θὰ ἦτο ὅλως διάφορος. Βλέπομεν ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι ὁ εἰς μεταξὺ χιλιάδων πού θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ δυνατόν τὸ εἶδος τῆς ζωῆς μας ἐπὶ τῆς γῆς τὸ μέγεθος τῆς, ἡ πυκνότης, ἡ θερμοκρασία καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν ἀκτίνων του ὅλα πρέπει

νὰ εἶναι, καὶ εἶναι, κανονικά. Βλέπομεν ὅτι τὰ ἀέρια τῆς ἀτμοσφαιρας εἶναι προσηρμοσμένα πρὸς ἄλληλα καὶ ὅτι μία πολὺ ἐλαφρὰ μεταβολὴ θὰ ἦτο καταστρεπτικὴ. Καὶ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς παράγοντας εἰς τοὺς ὁποίους ἐπεστήθη ἡ προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστου.

Ἐνεκα λοιπὸν τῆς λεπτότητος τῶν προσαρμογῶν τοῦ ὄγκου τῆς γῆς, τῆς θέσεως τῆς εἰς τὸ διάστημα, ἡ πιθανότης νὰ συμπέσουν μερικαὶ ἐκ τῶν προσαρμογῶν αὐτῶν εἶναι μία εἰς τὸ ἑκατομμύριον, καὶ ἡ πιθανότης νὰ συμπέσουν ὅλα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπολογισθῇ οὔτε εἰς δισεκατομμύρια. Ἡ ὑπαρξις τῶν γεγονότων αὐτῶν, ἐπομένως, δὲν συμβιβάζεται μὲ κανένα ἐκ τῶν νόμων τῶν πιθανοτήτων. Ἀναγκάζομεθα, λοιπὸν, ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ φύσις εἶναι πολὺ προσηρμοσμένη εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον παρ' ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος προσηρμοσθῆ εἰς τὴν φύσιν, καὶ τοῦτο προκαλεῖ μεγάλην ἐκπληξιν. Μία ἀνασκότησις τῶν θαυμάτων τῆς φύσεως ἀποδεικνύει χωρὶς καμμίαν ἀντίρρῃσιν, ὅτι εἰς ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει σχέδιον καὶ σκοπός. Ἐφαρμόζεται ἓνα πρόγραμμα, πρόγραμμα μὲ ὅλας τὰς ἀναριθμήτους λεπτομερείας του, ἀπὸ τὸ Ἐπίτερον Ὀν. Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ἀνεπτύχθη εἰς περιβάλλον ἱκανὸν νὰ διατηρήσῃ ἓνα φυσικὸν δημιούργημα, ἱκανὸν νὰ συντηρήσῃ ἓνα ἀνάλογον ἐγκέφαλον.

Ἐφ' ὅσον ὁ νοῦς μας εἶναι πεπερασμένος, ἀδυνατοῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὸ ἄπειρον. Δυνάμεθα μόνον νὰ δεχθῶμεν μίαν παγκόσμιον διάνοιαν ὡς τὴν βᾶσιν ὅλων τῶν πραγμάτων, συμπεριλαμβανομένου τοῦ

(*) Συγχεῖα καὶ τέλος ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ A. Cressy Morrison «Man Does No. Stand Alone» (Fleming H. Revell Co, New York).

σχηματισμοῦ τῶν ἀτόμων, τῶν πλανητῶν, τῶν ἡλίων καὶ τῶν νεφελειδῶν. Προσεγγίζομεν ἀσφαλῶς τὴν ἀπέραντον ἀβύσσον τοῦ ἀγνώστου ὅταν ἐπιστημονικῶς διαπιστώνωμεν ὅτι κάθε εἶδος ὕλης, κατὰ τὴν κρατούσαν θεωρίαν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά ἢ ἐκδήλωσις μιᾶς παγκοσμίου μονάδος, ἠλεκτρικῆς κατὰ τὴν οὐσίαν της. Ἄλλ' ἀσφαλῶς ἡ τύχη ἔχει μικρὰν θέσιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κόσμου διότι τὸ ἐν δρασεί συμπαλ κυβερνᾶται ὑπὸ νόμων.

Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι πράγματι ὑπάρχει ἓνας σκοπός, τότε ὁ ἄνθρωπος ὡς τοιοῦτος δυνατόν νὰ εἶναι εἰς μηχανισμός. Ποῖος ὁμως χωρὶς χειρισμὸν θὰ εἶναι ἀχρηστος. Διότι χωρίς χειρισμὸν θὰ εἶναι ἀχρηστος. Ἡ ἐπιστήμη δὲν μᾶς δίδει ἐξήγησιν διὰ τὸν χειριστὴν του, ἀλλ' οὔτε μᾶς λέγει ἢ ἐπιστήμη ὅτι ὁ μηχανισμός εἶναι ὕλικός.

Ἡ σημειωθείσα πρόδοσις εἶναι ἀρετὴ ὥστε νὰ βλέπωμεν πλέον ὅτι ὁ Θεὸς φαίνεται νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἓνα σπινθῆρα τῆς ἰδικῆς Του Διανοίας. Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, ἐπομένως, φαίνεται ν' ἀληθεύῃ, ὅτι λόγῳ τοῦ σπινθῆρος αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι «ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Αὐτοῦ». Ὁ ἄνθρωπος ὡς δημιουργημὰ εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν καὶ μόλις ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ ποῦ ὀνομάζει ψυχὴν. Βαθμηδὸν ὑψώνεται εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ δώρου αὐτοῦ καὶ ὡς ἐξ ἐνστικτοῦ αἰσθάνεται τὴν ἀθανασίαν του. Ἐὰν ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς ἀληθεύῃ, καὶ ἡ λογικὴ του φαίνεται ἀναντίρρητος, τότε ἡ μικρὰ αὐτῆ γῆ μας, πραγματικῶς, προσλαμβάνει μίαν σπουδαιότητα ποῦ δὲν ἔχομεν ποτὲ ὄνειρευθεῖ. Καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἀπὸ τὸν μικρὸν μας κόσμον προῆλθεν ὁ πρῶτος μηχανισμὸς εἰς τὸν ὁποῖον προσετέθη ἓν μέρος τῆς Παγκοσμίου Διανοίας. Αὐτὸ ἐξυψώνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ ζωῶδες ἐνστικτοῦ εἰς τὴν ἰκανότητα τοῦ συλλογίσασθαι ἢ ὁποῖα δύναται τώρα νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ κόσμου εἰς τὴν πολυσύνθετον κατασκευὴν του καὶ νὰ αἰσθάνεται ἀμυδρῶς τὴν ἀληθινὴν δόξαν τοῦ Ἱερατοῦ ὄντος καὶ τῶν ἔργων του.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως περιέχει τὴν πραγματικὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας, ἱστορίαν τῆς ὁποίας ἡ οὐσία δὲν μετεβλήθη ἀπὸ τὴν ἕκτοτε ἀποκτηθεῖσαν γνῶσιν μας. Ἡ διαπίστωσις αὐτῆ ἴσως προκαλέσῃ τὸ μείδιγμα εἰς τὴν καλόκαρδον ὄψιν τοῦ ἐπιστήμονος καὶ βλέμμα δυσπιστίας ἀλλ' ἰκανοποιήσεως εἰς τὸν ἀληθῆ πιστόν. Αἱ διαφοραὶ ἠγέρθησαν ἐπὶ λεπτομερειῶν αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἄξια συζητήσεως. Ἄς ἐξετάσωμεν τὰ γεγονότα ὅπως ταῦτα παρουσιάζονται εἰς τὸ ἀξιόσημειωτον αὐτὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς Βίβλου:

«Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκευάστως».

Πρόκειται περὶ τοῦ ἀρχικοῦ χάους μιᾶς ἀδιαμορφώτου γῆς.

«Καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου».

Οἱ ὠκεανοὶ ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀτμοσφαιραν, ὡς ἀδιαπέραστα νέφη, καὶ κανὲν φῶς δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ δι' αὐτῶν εἰς τὴν γῆν.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς».

Τὰ σύννεφα ἐξεκαθάρισαν. Ἡ γῆ εἶχε ψυγῆ, ἢ περιστροφῆ τῆς γῆς εἶχε δημιουργήσῃ τὴν νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος».

Ἐξω ἀπὸ τὰ ὕδατα αὐτὰ ποῦ ἐκάλυπτον ὅλην τὴν γῆν ἐξεπετάχθησαν αἱ ἡπειροὶ καὶ ἐνεφανίσθη ἡ ξηρὰ γῆ, ὑπεράνω δὲ τῆς γῆς, ἡ ἀτμοσφαῖρα.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπείρον σπέρμα...».

Σημειώσατε ὅτι ἡ βλάστησις ἀναφέρεται πρὸ τῆς ζωῆς τῶν ζώων.

«Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους... καὶ τοὺς ἀστέρας».

Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ἔγιναν ὄρατοὶ διὰ μέσου τῶν νεφῶν, καὶ καθὼς τὰ νέφη τελικῶς ἀπεσύρθησαν, ἐνεφανίσθησαν «καὶ οἱ ἀστέρες».

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζώσων καὶ πετεινὰ πετώμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ».

Πᾶσα κινουμένη ζωὴ ἔσχε τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ εἶναι ἢ ἀποσφαίρα.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζώσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἐρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς».

Τώρα πλέον τὰ ζῶα μετὰ τὰς θαλάσσας ἐγκατεστάθησαν καὶ κατοίκησαν καὶ εἰς τὴν ξηράν.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν... καὶ ἀρχέτωσαν... πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς... καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε».

Ὅλα αὐτὰ συνετελέσθησαν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔλαβεν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς γῆς.

«Δέδοκα... πάντα καρπὸν σπέρματος σπορίου... εἰς βρώσιν».

Ἐδῶ ἔχομεν μίαν ἔκθεσιν εἰς τὴν γλώσσαν τῆς βιολογίας, ἡ ὁποία εἶναι τόσον περισσότερον ἐκκλησιαστικὴ, ὅσον πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον ἔγινε ἡ ἔκθεσις αὐτή, μία ἔκθεσις ὀρθὴ καὶ τελειῶς σύμφωνος πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν γνώσιν. Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ περὶ σπορίου σπέρματος δὲν εἶχεν ἀποδειχθῆ ἀληθῆς ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, μέχρις ὅτου ἀνεκαλύφθη ἡ σύνθεσις τῆς χλωροφύλλης καὶ ἔγινε γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην ὅτι ὅλη ἡ ζωὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πράσινον. Ἔτσι ἠκολούθησεν ἡ διάταξις τῆς πορείας τῶν γεγονότων ἀπὸ τὸ χάος εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ.

Ἦμπορεῖ ἡ ἐπιστήμη νὰ εὔρη κανένα ψεγάδι εἰς τὴν συντομωτάτην αὐτὴν παλαιάν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας; Ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου ἐκτιθεμένη εἰς ὀλίγας τυπογραφικὰς γραμμάς! Τὰ ὑπόλοιπα εἶναι λεπτομέρεια. Ὅφειλομεν νὰ ἀποδώσωμεν τὸν σεβασμὸν μας εἰς τὸν συγγραφέα, νὰ ὑποκλιθῶμεν μὲ ἄκραν ταπεινώσιν ἐνώπιον τῆς σοφίας του καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἔμπνευσίν του. Ἐνώπιον τῆς ἀπλῆς αὐτῆς ἀληθείας ἃς μὴ ἐρίζωμεν περὶ λεπτομερειῶν. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔγιναν διὰ μέσου

τῶν αἰώνων καὶ εἶναι γεγονότα. Ἦμπορεῖ νὰ ἀναπτύξωμεν θεωρίαν ὡς πρὸς τὸ πῶς ἀνεπτύχθησαν διὰ τὰ φέροντα ζῶα ὄντα ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν κύτταρον, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἐκεῖ σταματᾷ. Δυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν μὲ τὰς μεγάλας διανοίας, τῶν ὁποίων αἱ φιλόπονοι ἔρευναι ἔδωσαν μίαν πραγματικὴν εἰκόνα τῶν φυσικῶν γεγονότων τοῦ ὕλικου κόσμου, ἀλλ' αὐτὸ δὲν μᾶς δεσμεύει ὥστε νὰ σταματήσωμεν ἐκεῖ ὅπου ἔσταμάτησαν ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ἀδυνατοῦν ἀκόμη νὰ ἴδουν τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἐπιστήμων, ὡς ἐπιστήμων δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἐπιστημονικὴν βεβαίωσιν, ἀλλ' οὔτε καὶ δύναται ν' ἀρηνηθῆ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Πνεύματος ἢ μιᾶς Ἵπεροτάτης Διανοίας. Ἐν τούτοις μέσα εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ αἰσθάνεται τὴν σύγκρουσιν τῆς συνειδήσεως, τῆς σκέψεως, τῆς μνήμης καὶ ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ὄντοτητα αὐτὴν ποὺ καλοῦμεν ψυχὴν. Γνωρίζει ὅτι ἡ ἔμπνευσις του δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ὕλην. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει ἀξίωσιν ἢ δικαίωμα διὰ νὰ προσφέρῃ τὴν τελευταίαν λέξιν ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξίν μιᾶς Ἵπεροτάτης Διανοίας, μέχρις ὅτου δυνηθῆ νὰ ἐκφέρῃ τὴν λέξιν αὐτὴν τελικῶς καὶ διὰ παντός.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος, παντοῦ καὶ πάντοτε, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν του ἕως σήμερον, ἠσθάνθη τὴν ὄθησιν νὰ ἐπικαλεσθῆ κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπίστευεν ἀνώτερον καὶ ἰσχυρότερον του, δεικνύει ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι ἔμφυτος καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρισθῆ ἐπιστημονικῶς. Πρέπει νὰ προσέξωμεν τὸ πραγματικὸν γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει τὸν Πατέρα τὸν ἐν οὐρανοῖς. Ἡμεῖς ποὺ ἔχομεν καταγίνει ἰδιαιτέρως μὲ τὴν γνώσιν τοῦ κόσμου δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ προσβλέπωμεν μὲ περιφρονητικὴν διάθεσιν εἰς τὰς ἀτελείας ἐκείνων ποὺ προηγῆθησαν ἢ ἐκείνων ποὺ τώρα δὲν γνωρίζουν τὴν ἀλήθειαν ὅπως ἡμεῖς τὴν βλέπομεν. Μᾶλλον, θὰ ἔπρεπε νὰ ἰστάμεθα μετὰ δέους καὶ σεβασμοῦ διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν καθολικότητα τῆς ἀναζητήσεως καὶ πίστεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἓν ἀνώτερον ὄν. Δὲν εἶναι ἡ ψυχὴ του ἐκεῖνη ποὺ αἰσθάνεται συγγένειαν πρὸς τὴν Ἵπεράτην Διάνοιαν;

Φοβούμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι ἡ θρησκευτική ὠδήσις πὺν εὐρίσκειται εἰς μόνον τὸν ἄνθρωπον ἀποτελεῖ μέρος ἐνὸς σκεπτομένου ὄντος, ὅπως ἐπίσης καὶ κάθε ἄλλη ἰδιότης του; Ἡ ὑπάρξις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰς πνευματικὰς ἰδιότητες εἶναι ἀπόδειξις τοῦ σκοποῦ τῆς Ἑπερτάτης Διανοίας, ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ ὕλικός, ἀλλὰ θαυμαστός ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν ὅποιον διαμένει τὸ αἰσθητικὸν τοῦ εἶναι.

Κανὲν ὕλικὸν ἄτομον ἢ μόριον δὲν παρήγαγε ποτὲ μίαν σκέψιν, κανένας συνδυασμὸς στοιχείων δὲν ἐγέννησε ποτὲ μίαν ἰδέαν, κανεῖς φυσικὸς νόμος δὲν κατεσκεύασε ποτὲ ἓνα καθεδρικὸν ναὸν. Ὁρισμένα ὅμως ζωντανὰ ὑπάρξεις πὺν περιέχουν μερικὰ ἀπὸ τὰ σωματῖα τῆς ὕλης-τὰ ὅποια ὑποτάσσονται εἰς τὰς ὑπάρξεις αὐτὰς-καὶ ὑπακούουν εἰς ὀρισμένας ροπὰς καὶ ὠθήσεις τῆς ζωῆς, βλέπομεν νὰ δημιουργοῦν ὅλα τὰ θαύματα τοῦ πολιτισμοῦ. Τί εἶναι ὅμως ἡ ζωντανὴ αὐτὴ κατασκευή; Ἄτομα καὶ μόρια; Μάλιστα. Καὶ τί ἄλλο; Εἶναι κάτι πὺν δὲν ψηλαφεῖται, τόσον ἀνώτερον τῆς ὕλης, ὥστε ἡμπορεῖ νὰ κυβερνᾷ ὅλα τὰ πράγματα, καὶ τόσον διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ ὕλικὸν ἐκ τοῦ ὅποιου κατασκευάσθη ὁ κόσμος, ὥστε δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὸ ἴδωμεν, νὰ τὸ ζυγίσωμεν ἢ νὰ τὸ μετρήσωμεν. Καθ' ὅσον γνωρίζομεν, δὲν ὑπάρχουν νόμοι πὺν νὰ τὸ κυβερνοῦν. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι «κυρία τοῦ προορισμοῦ της», ἀλλὰ ἔχει συνείδησιν τῆς σχέσεώς της μὲ τὴν ὑπερτάτην πηγὴν τῆς ὑπάρξεώς της. Χάριν τοῦ ἀνθρώπου ἀνέπτυξε κώδικα ἠθικῆς τὸν ὅποιον κανὲν ἄλλο ζῶον δὲν ἔχει, οὔτε χρειάζεται.

Νὰ ἀποκαλέσωμεν τὴν ὄντοτητα αὐτὴν παραγωγὴν καὶ αὔξησιν τῶν ἐνώσεων τῆς ὕλης ἐπειδὴ δὲν γνωρίζομεν διὰ τῶν δοκιμαστικῶν σωλήνων τί εἶναι ἡ ὄντοτης αὐτῆ, δὲν κάνομεν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ θέλωμεν ἀπλῶς τὸ πρόβλημα. Ὑπάρχει ἡ ὄντοτης αὐτῆ καὶ διακρίνεται ἑαυτὴν μὲ τὰ ἔργα της, μὲ τὴν χαλιναγώγησιν τῆς ὕλης, καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν δυνάμιν

της νὰ ὑψώνη τὸν ὕλικὸν ἄνθρωπον ὑπερᾶνω τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν καὶ σφαλμάτων εἰς ἁρμονίαν μὲ τὸ θέλημα τοῦ Ἑπερτάτου ὄντος. Αὐτὸ εἶναι ὁ οὐσιώδης σκοπὸς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ἐξηγεῖ τὸν ἔμφυτον πόθον τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν ἐπαφὴν μὲ ἀνώτερα τοῦ πράγματα. Αὐτὸ ἀποκαλύπτει τὴν βᾶσιν τῆς θρησκευτικῆς του τάσεως. Αὐτὸ εἶναι ἡ θρησκεία. Ἡ ἐπιστήμη ἀναγνωρίζει καὶ δίδει πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν σφοδρὰν αὐτὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀνθρώπου δι' ἀνώτερα πράγματα, ἀλλὰ ἡ ἀναγνώρισις αὐτῆ δὲν κάμνει περισσότερον πιστευτὴν τὴν α ἢ β θρησκευτικὴν ὁμολογίαν, μολοντί εἰς αὐτὰς βλέπει κανεῖς ὅλους τοὺς δρόμους πὺν συγκλίνουν πρὸς τὸν Θεόν. Αὐτὸ πὺν ἡ ἐπιστήμη βλέπει καὶ ὅλοι οἱ σκεπτόμενοι ἄνθρωποι γνωρίζουν εἶναι ἡ ἀπίστευτος ἀξία τῆς παγκοσμίου πίστεως εἰς ἓν Ἑπερτάτον ὄν.

Ὁ ἄνθρωπος προάγεται πρὸς μίαν ἠθικὴν καὶ ἓνα αἰσθημα ἐπιτακτικὸν εἶναι ἡ αὔξησις τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν καὶ τὴν ἀθανασίαν. Ὁ πλοῦτος τῆς θρησκευτικῆς πείρας εὐρίσκει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀνυψώνει βῆμα πρὸς βῆμα μέχρις ὅτου αἰσθανθῆ ἡ θεῖαν παρουσίαν. Ἡ ἐντελῶς αὐθόρητος κραυγὴ τοῦ ἀνθρώπου «Θεὸ μου βοήθησέ με» εἶναι φυσικὴ. Καὶ ἡ ἄδολος προσευχὴ ἀνυψώνει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν φέρει ἐγγύτερον πρὸς τὸν δημιουργόν του.

Σεβασμός, γενναιοψυχία, εὐγένεια τοῦ χαρακτήρος, ἠθικότης, ἐμπνευσις καὶ ὅσα ἡμποροῦν νὰ ὀνομασθοῦν ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸν ἀθεϊσμόν ἢ τὴν ἄρνησιν πὺν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μίαν ἐκπληκτικὴν μορφήν τοῦ πεφυσιωμένου καὶ δοκησιόφου ὁ ὅποιος θέτει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν θέσιν τοῦ Θεοῦ. Χωρὶς τὴν πίστιν, ὁ πολιτισμὸς θὰ ἐχρεωκόπει, ἡ τάξις θὰ μετεβάλλετο εἰς ἀταξίαν, ἡ ἁρμονία καὶ ὁ ἔλεγχος θὰ διελύοντο καὶ θὰ ἐπεκράτει τὸ κακόν. Ἄς κρατηθῶμεν λοιπὸν στερεῶς ἀπὸ τὴν πίστιν μας πρὸς μίαν Ἑπερτάτην Διάνοιαν, τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀδελφωσύνην τῶν ἀνθρώπων, ὑψωνόμενοι ἐγγύτερον πρὸς Αὐ-

τὸν μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ θελήματός Του, ὅπως τὸ γνωρίζομεν. Ἀποδεχόμενοι τὴν εὐθύνην τὴν προερχομένην ἐκ τῆς πίστεως καθιστάμεθα, ὡς δημιουργήματά Του, ἄξιοι τοῦ ἐνδιαφέροντός Του.

Ἡ ζύμη τῆς ἠθικῆς προόδου βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς φέρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς μίαν καλύτεραν ἀντίληψιν τῶν σχέσεών του πρὸς τοὺς συνανθρώπους του, καὶ ἔχει θέσει ἰδεώδη πρὸς τὰ ὁποῖα τελικῶς θὰ προσκολληθῆ ἡ ἀνθρωπότης.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν αἰωνιότητα, ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι συντομωτάτη. Ἡ παρούσα ἀτέλειά του δὲν εἶναι παρὰ ἐν περιστατικόν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν του ἀπὸ ἐν ἀπλοῦν χημικὸν κατασκευάσμα εἰς αὐτὸ πὺ ἡμπορεῖ τελικῶς νὰ φθάσῃ-καθαρὸν πνεῦμα. Τὸ Ἑπέρτατον

Ὅν θὰ μᾶς παροῦσῃ χρόνον καὶ ἐφ' ὅσον προαγόμεθα, δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν τὴν εὐλιχρνεστέραν προσευχὴν διὰ τὴν ὁποῖαν εἴμεθα τώρα ἱκανοί:

«ὦ, Θεέ! Ὁδήγει μας διὰ μέσου τοῦ δρόμου τοῦ μεγάλου σχεδίου Σου! Ἐψωσέ μας εἰς μίαν πνευματικὴν ἁρμονίαν πρὸς ἀλλήλους. Δώσέ μας ἱκανότητα νὰ γίνωμεν ἓνα κομμάτι τῆς προόδου πρὸς τὴν πνευματικὴν τελειότητα. Ὁδήγησέ μας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Σου καὶ κάμε μας ὄργανα τῆς ἐκτέλεσεως τοῦ θελήματός Σου».

Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνος.

A. CRESSY MORRISON

(Μετάφρ. Δέσπ. Ἀκύλα).

Α Γ Α Π Η

Χρόνια καὶ χρόνια σπατάλησαμε,
μαλαζώντας τ' ἀγκάθια μὲ τὰ χέρια,
μὲ τὰ βιβλία γιὰ τὴ σοφία μιλήσαμε
στὰ τόσα μας καὶ τόσα μας νυχτέρια.

Σ' ὄλους τοὺς πειρασμούς μας ἐδουλέψαμε
λίγη χαρά, παρηγοριά, νὰ βροῦμε
καὶ μ' ὄλες μας τὶς ἁμαρτίες παλέψαμε
κι' ἐμάθαμε κι' ἐμεῖς νὰ συγχωροῦμε.

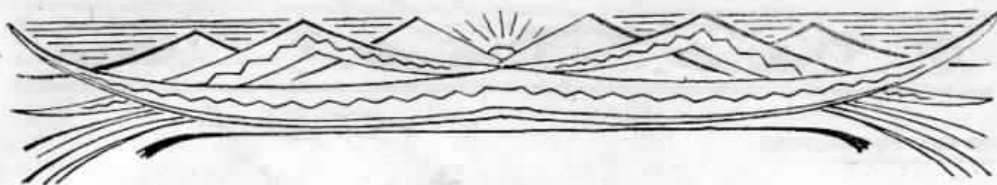
Κι' εἶπαμε, ἀναστενάζοντας, ποῖος ξέρει!
μπορεῖ ὁ καιρὸς κι' ἐμᾶς νὰ λυτηθῆ,
λίγη γαλήνη ὁ πόνος νὰ μᾶς φέρη,
κάποιο λιμάνι κάπου νὰ βρεθῆ.

Πλάνη. Χαμένος κόπος. Προδοσία.
Καὶ ξαναρχίσαμε ἀπὸ τὴν ἀρχή,
στασίδι πιάσαμε στὴν ἐκκλησία
καὶ γονατίσαμε στὴν προσευχή.

Κάπως καλὰ εἶν' ἐκεῖ κι' ὅταν σφαλοῦμε
τὰ μάτια κι' ἀμπαρώνουμε τὸ νοῦ,
μὰ νέα γλῶσσα ἀλλοιώτικη λαλοῦμε,
σὰ φῶς ἀπ' τ' ἀστεράκια τ' οὐρανοῦ.

Κι' ὅταν, μὲ λίγο ἀντίδωρο στὸ χέρι,
γυρνᾶμε στὸ σπιτάκι μας ξανά.
βγαίνει ἡ ψυχούλα θαρρεῖς καρτέρι
ἀγάπη νὰ μοιράσῃ ταπεινά...

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΜΑΡΚΙΝΑΣ

Τ Ο Π Ο Τ Α Μ Ι

Ἦρθε τὸ ποτάμι βουερό,
κόκκινο θολὸ νερό:

Κάμπους σάρωσε λειβάδια ἀμπέλια ἀρπάζει.
Σπάζει δέντρα, φράχτες· ζῶα καὶ ψυχῆς
[σβαρνιάζει.

Πένθιμες χτυποῦν καμπάνες
κι' εἰν' ὁ οὐρανὸς
φορτωμένος κεραυνούς·
καὶ σκοτεινός.

Κι' ἀλυχοῦν τὰ πεντανέμα
καὶ σκυλιὰ ἀλυχοῦν.
Κι' εἶναι ὅλοι γύρωθ' ἐμὸν
Φόβος, δέος κι' ἰκεσία Θεῖ μου.

Κι' εἰμ' ἐδῶ καὶ μένει
ἡ καρδιά μου κουρνιασμένη.
Μιά καρδιά παιγνίδι τῶν καιρῶν,
σὰν ροδόφυλλο σὲ μάνητες νερῶν
πού χαωτική ὄρμη τὸ σέρνει καὶ τὸ πάει
σ' ἀνοιχτὰ χαμῶν πελάη...

Εἰμ' ἐδῶ ἐγὼ
κι' ἡ καρδιά μου τρέμει·
κι' ἄχ ὁ λογισμὸς
νῆμα μουσικῆς καὶ λυρισμὸς
θὰ κοπεῖ
δὲ θὰ κοπεῖ,
στη χρυσόβεργη τῆς Τέχνης τὴν ἀνέμη.
Καὶ πονεῖ ἡ ψυχὴ
πολὺ πονεῖ.
καὶ τρέμει.

—Μάνητα κακὴ ἐδῶ κι' ἐκεῖ,
μάνητα κακὴ.—

Στρέψε Κύριε τὸ βλέμμα Σου νὰ δεῖς
τοὺς θυμοὺς τούτης τῆς γῆς.
Ἄπειρες ψυχῆς πλάϊ σὲ ποτάμια,
σ' ἄκρες ὄχτων,
τρέμουν σὰν καλάμια.
Σὰν καλάμια πού κακὸς θυμὸς τὰ σπάει
καὶ τὰ συνεπαίρνει καὶ τὰ πάει,
στὰ νεκρὰ πελάη...

Στρέψε δῶ τὸ βλέμμα Σου νὰ δεῖς
τρῶμους: μούγκρους, βρυχηθμοὺς τῆς Γῆς.

Στρέψε τὴν ἀπέραντη στοργή Σου,
νὰ σιγήσουν οἱ θυμοί,
τὰ ποτάμια νὰ ἡρεμήσουν·
κι' οἱ κοιλάδες τῶν λυγμῶν ν' ἀνθίσουν
τώρα
σήμαντρα φωτὸς ν' ἀντιλαλήσουν
στῶν χαμῶν τὴν ὥρα.

Νὰ φανοῦν οὐράνια τόξα,
πού θὰ γεφυρώσουν γῆ καὶ οὐρανὸ
καὶ νὰ δέσουν
ὄχτο μὲ τὸν ὄχτο,
Χώρα μὲ τὴ χώρα.

ΤΟ ΛΑΘΟΣ

Ἄς συγχωρήσουν οἱ ἀγαπητοὶ ἀναγνώσται μας τὴν παρακάτω ἱστορία γιατί σχετίζεται μὲ τὸ χριστιανικὸ ἔργο πὸν ὑπηρετεῖ καὶ τὸ περιοδικὸ τοῦτο. Τὴν ἱστορία τὴν ἔγραψαν, χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν, δυὸ ἀπὸ τοὺς νέους, πὸν ἐργάζονται ἐθελοντικά στὸ ἴδιο αὐτὸ ἔργο καὶ πὸν εἶναι ἴσως περιττὸ νὰ οἶσ τούς συστήσω. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ οἶσ κατὰ κάποιον τρόπο τούς γνωρίζουν.

★

—Ντρίνν!

—Ντρι-ί-ίνν!..

Πέρασε πάλι λίγη ὥρα καὶ ἀπὸ μέσα, στὸ διαμέρισμα τῆς πολυκατοικίας, ἀκούστηκαν ἀργὰ κουρασμένα βήματα πὸν ἦλθαν καὶ στάθηκαν πίσω ἀπὸ τὴν δρύνη πόρτα. Τὸ παραθυράκι τῆς ἀνοιξε, μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ τῶν βημάτων, καὶ στὸ πλαϊσιὸ τοῦ παρουσιάσθηκαν δυὸ κουρασμένα μάτια, λεπτὴ καμπουρωτὴ μύτη, ἓνα μυτερὸ ἄσπρο μουσάκι, τὸ ρυτιδωμένον πρόσωπο ἑνὸς ἠλικιωμένου κυρίου. Μὲ τὴν ἀκμαία δρασί του-διαβάζει καὶ τὰ ψιλὰ τῆς ἐφημερίδας χωρὶς γυαλιὰ-κτύταξε ἐρευνητικὰ τούς ἀπροσδόκητους ἐπισκέπτας: Μαυροκόκκινον ἀθλητικὸν παλληκάρι ὁ ἓνας, ὁ ἄλλος ἀδύνατος, μὲ λεπτὰ σφιγμένα χαρακτηριστικά. Ἄλλὰ στὰ νεανικά τους πρόσωπα δυὸ ζευγάρια, τὸ ἴδιο φωτεινά, μάτια, γεμάτα ζωὴ καὶ θάρρος.

—Καλημέρα σας κύριε!.. Ὁ κύριος Δημητριάδης;

Ὁ ἠλικιωμένος κύριος, ὄχι δυσάρεστημένος ἀπὸ τὴν πρώτῃ ἐντύπωσι πὸν ἔδιναν οἱ ἀγνωστοὶ ἐπισκέπται του, ἀνοιξε δυὸ δάκτυλα τὴν πόρτα. Στὸ ἀνοιγμα φάνηκε ἡ καλοστεκούμενη, κομψὴ σιλουέττα του.

—Ἐκάματε λάθος, ἀπάντησε μὲ μιὰ βαθεῖα, ἀπόμακρη φωνή. Κτυπήστε ἀκριβῶς στὸ πλαϊνὸν διαμέρισμα...

Στὸ μεταξὺ ἐκτύταξε πάλι τούς δύο νέ-

ους. Ἐχει διαβάσει ὀλόκληρη τὴν πρωϊνὴ ἐφημερίδα, πὸν κρατᾷ ἀκόμη στὸ δεξιὸν χέρι ἄτονα κρεμασμένον κάτω. Δὲν θὰ ἔχη καμμιά εὐχάριστη ἀσχολία, ὅσο νὰ ἔλθῃ τὸ μεσημέρι, νὰ φάῃ τὸ πιᾶτο του, αὐστηρὰ καθωρισμένον ἀπὸ τὴν δίαιτα καὶ νὰ ξαπλώσῃ-τὸ ἴδιο πρόγραμμα καὶ γιὰ κάθε ἄλλη ἡμέρα-καὶ ἡ συζήτησις δὲν τοῦ εἶναι καθόλου δυσάρεστη.

—Ἄν ἐπιτρέπεται, ρωτᾷ μὲ εὐγένεια, εἰσθε ἐφοριακοί;

—Ἄ, ὄχι... Ἀπῆντησε ὁ ἓνας ἀπὸ τούς δύο, χαμογελώντας.

—Μήπως ἀστυνομικοί; Ξαναρωτᾷ ὁ κύριος μὲ τὸ θάρρος τῆς σεβαστῆς ἡλικίας.

—Ἀκόμη λιγώτερο!..

Καὶ οἱ δύο νέοι, πὸν ἐτοιμάζονται τώρα νὰ κτυπήσουν στὴ σωστὴ πόρτα, ἀναγκάζονται νὰ κοντοσταθοῦν, γιατί τὸ χαριτωμένον ἐρωτηματολόγιον συνεχίζεται:

—Τότε... γιὰ τὸ τηλέφωνο ἢ μήπως ἔρανος;

Ἐγέλασαν τὰ παιδιὰ μὲ τὴν συμπαθεῖ ἡγεροντικὴ περιέργεια.

—Εἴμαστε φοιτηταί, εἶπε καλόκαρδα ὁ ἀθλητικὸς νέος.

Τοῦ ἐξήγησαν ὅτι συνεργάζονται σὲ μιὰ χριστιανικὴ προσπάθεια. Γιὰ νὰ προσφέρουν τὴ βοήθειά τους ἦλθαν ὄχι γιὰ νὰ ζητήσουν κάτι...

Ὁ συνομιλητὴς τους ἐσεβάσθηκε τὴ φανερὴ ἐπιθυμία τῶν παιδιῶν νὰ μὴ δώσουν περισσότερες ἐξηγήσεις, τί ἦταν αὐτὴ ἡ βοήθεια. Ἄς μὴν ἐπιμείνῃ, λοιπόν, ἐδῶ καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἀναγνώστης. Ἀκόμη καὶ τῶν διπλανῶν μας οἱ ἀνάγκες δὲν μᾶς εἶναι πάντοτε γνωστές. Καὶ μήπως ὅλοι μας ἀπὸ κάποια βοήθεια δὲν ἔχομε ἀνάγκη;

Ὡστόσο ἡ συνομιλία συνεχίζεται. Ὁ ἠλικιωμένος κύριος τούς ρωτᾷ τώρα γιὰ τὸ ἐθελοντικὸν ἔργο τους καὶ γιὰ τὴς πεποιθήσεις τους.

Ἀκουμποῦσε τὸ χέρι στὸν παραστάτη

τῆς πόρτας καί, ἀνοίγοντας καλὰ-καλὰ τὰ μάτια του, τοὺς ἀκουγε...

Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωντάνια τῶν δύο νέων μεταδίδουν κάποια ψυχικὴ εὐεξία στὴ μονοτονία τοῦ πρωϊνοῦ του, ἔτσι σὰν νὰ ξάπλωνε τὰ πόδια-πού τὸν ποιοῦν τότε-τότε-στὸν μεσημεριάτικο ἥλιο πού μπαίνει ἀπὸ τὴν μπαλκονόπορτα τῆς τραπεζαρίας του. Στὸ τέλος, ἀπορεμένος, ἔσφιξε βαθειὰ τὰ χεῖλια-δὲν φοράει τὰ δόντια του-τόσο πού τὸ μυτερὸ ἄσπρο μουσάκι του κινήθηκε πρὸς τὰ ἔμπροσθ σὰν νὰ ἀποροῦσε κ' αὐτό:

—Καὶ τὰ πιστεύετε σεῖς ὅλα αὐτά; Ρώτησε ἀργά.

. . . Πόσο οἱ καιροὶ εἶχαν ἀλλάξει!

★

Ἐκλεισε τὴν πόρτα καὶ ξαναγύρισε ἀργά-ἀργά πρὸς τὴν πολυθρόνα του. Ἐκάθισε ἐκεῖ, ἀπέναντι στὴν μπαλκονόπορτα καὶ ἄφησε τὸ βλέμμα του νὰ κυττάξῃ ἄσκολα τὴ στέγη τοῦ ἀπέναντι χαμηλοῦ σπιτιοῦ. Μιά καλοθρεμμένη γάτα, ξαπλωμένη στὸ ἀπάγκιο τῆς καμινάδας, χαιρότανε τὸν ἥλιο καὶ ἔκανε τὴν τουαλέττα τῆς. Τὴν ἐκύτταζε ἐκεῖνος ἀφηρημένα καὶ γύρισε πάλι στὶς σκέψεις του:

... Παράξενο πράγμα! Δυὸ παλληκάρια, γεμάτα ζωὴ καὶ νιάτα πήδηξαν σήρα, ξαφνικά, μέσα στὴν ἄδεια καρδιά του, γιὰ νὰ ζυπνήσουν σ' αὐτὴ ἓνα ξεχασμένο κόσμο. Ἐνα κόσμο θαμμένο κάτω ἀπὸ προκαταλήψεις, ἄγνοια, φόβους. Ἐνα κόσμο πού τὸν νόμιζε παλιό, ἄχρηστο, καὶ τὸν συναντοῦσε τώρα τόσο καινούργιο, τόσο νέο, νὰ τοῦ κυτᾶ σήμερα-κατὰ λάθος-τὸ κουδοῦνι τῆς πόρτας του... Ποιοῦ; Ἐκείνου πού εἶχε μαραζώσει σὸ πὰ νειᾶτα του, μὲ τὶς διάφορες θεωρίες τῶν «σοφῶν» πού τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου τοὺς εἶχε ἀποδείξει τόσο ἀσόφους...

Ἀπὸ τὸ χῶλλ πέρασε γιὰ μιὰ στιγμή ἡ γυναῖκα του μὲ τὰ χεῖρια ἀνασκουμπωμένα καὶ πασπαλισμένα ἀπὸ ἄλευρι. Τῆς ἀρέσει νὰ ἀνακατεύεται, ἀκόμη καὶ στὰ γεράματά τῆς, μὲ τὴν κουζίνα.

—Ποιὸς χτύπησε πρὶν τὴν πόρτα; Τὸν ρώτησε, ἔτσι γιὰ νὰ τοῦ πῆ κάτι.

—Ποιός;... Μουρμούρισε ἐκεῖνος. Δὲν ξέρω... Ἴσως... κάποιος ἅγιός σου, ἀπὸ

αὐτοὺς πού παρακαλᾷ νὰ μὲ κάνουν Χριστιανό...

Συνήθιζε νὰ τὴν εἰρωνεύεται γιὰ τὴν πίστι τῆς, ἀφοῦ δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ τὴν πείσει νὰ τὴν ξεχάσῃ.

Αὐτὴ τὴ φορὰ ὁμως τὰ λόγια του εἶχαν στὸ βάθος κάποια ἀνησυχία...

★

Εἶναι ἡ ὄρα ἔντεκα πρὶν τὸ μεσημέρι. Ἄρχιζει κ' ἔλας νὰ μυρίζῃ ἡ ἀνοιξί. Ἐνα λάλο καὶ ζωηρὸ κύμα φοιτητῶν κατεβαίνει τὰ πλατεῖα σκαλοπάτια τοῦ Χημείου, στὴν ὁδὸν Σόλωνος. Τὸ φῶς, τὸ διάφανο τοῦ ἀθηναϊκοῦ οὐρανοῦ, οἱ φωνές, τὸ βουῖτο τοῦ δρομοῦ, πόσο εἶναι εὐχάριστα, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἔντασι τῆς προσοχῆς μέσα στὸ σκοτεινὸ ἐργαστήριό! Ὅταν, μάλιστα, ὅπως οἱ δυὸ φοιτηταὶ-οἱ γνωστοὶ μας-πού μπαίνουν τώρα στὴν ὁδὸν Μαυρομυγᾶλη, πρόκειται νὰ συνεχίσουν τὶς ἐπισκέψεις τους. Ἦσαν στὴν ἴδια γειτονιά, πού λίγες ἡμέρες πρὶν εἶχαν ἐπισκεφθῆ ἀπὸ ἓνα λάθος, τὸν ἠλικιωμένο ἐκεῖνο κύριο...

★

—Αὐτὸς δὲν εἶναι;

Ἐλαφρὰ καμπουριασμένος, σφιγμένος στὸ μαῦρο καλτό του, κομψός, ἀκουμπᾶ σὲ ἓνα μαστουνάκι μὲ ἀσημένια λαβὴ καὶ κατεβαίνει τὴν ὁδὸν Σκουφᾶ, ζωντανεμένος ἀπὸ τὴν καλοκαιρία. Τσᾶκ-τσᾶκ, τὸ μαστουνάκι του χτυπᾶ κάθε τόσο στὶς πλάκες τοῦ πεζοδρομοῦ.

Ἀνταπέδωσε τὸν χαιρετισμὸ τῶν δύο νέων-ἐμφώνοντας μὲ μεγαλοπρέπεια παληᾶς ἐποχῆς τὴν μαῦρη ρεπούμπλικα-τοὺς ἀνεγνώρισε καὶ κοντοστάθηκε.

—Μᾶς θυμηθήκατε, βλέπομε... Θαλερότης καὶ στὴν μνήμη, τοῦ εἶπαν.

Ἐκεῖνος ἀπήντησε στὸ κομπλιμέντο:

—Ὅχι πάντοτε... Ἄλλὰ δταν συμβαῖνῃ κάτι εὐχάριστο... Μόνον, συνέχισε, εἶναι μία παραλείψις ὅτι δὲν γνωριστήκαμε περισσότερο...

Τοὺς ἔδωσε τὸ χεῖρι καὶ συστήθηκε. Ἦταν γιατρός. Ὅταν εἶπαν κ' ἐκεῖνοι τὰ ὀνόματά τους, βρέθηκαν γνωστοί. Θυμηθῆκε ὅτι, στὰ νειᾶτα του, εἶχε ἀσκηθῆ στὴν

κλινική ενός μεγάλου θείου τοῦ φοιτητοῦ τῆς Χημείας. Παλαιὰ ἱστορία... Καὶ ἡ συζήτησις ἐπῆρε οἰκειότερο τόνο. Ὁ γιατρός ἐστήριξε τὸν γοφὸ του στὸ μαστοῦνι, τοὺς κυττάζει πάλι καλὰ-καλὰ καὶ ρωτᾷ:

— Ἀπὸ προχτὲς ἔχω μιὰν ἀπορία... Δὲ μου λέτε φίλοι μου, κ' ἄλλοι νέοι ἐργάζονται σὰν καὶ σᾶς;

Οἱ δύο φοιτηταὶ κυττάχτηκαν καὶ χαμογέλασαν. Ὁ λεπτὸς στοχαστικὸς νέος ἀπάντησε τότε μὲ θέρημ καὶ τὰ μάτια του ἔλαμψαν:

— Ἴσως ὄχι τόσοι ὅσοι θὰ θέλαμε, ἀλλὰ πολὺ περισσότεροὶ ἀπ' ὅσους φαντάζεσθε... Ἀρκετοί, ὅταν δουλεύουν, γιὰ νὰ δώσουν τὸν δικὸ τους παλμὸ στὴν Ἑλλάδα πού ἔρχεται...

— Ἡ Ἑλλάδα πού ἔρχεται...

Ψιθύρισε ὁ γιατρός μὲ κάποια εὐχάριστη ἔκκληξι στὰ μάτια καὶ χάρειψε σκεπτικὸς τὸ γενναίον του.

... Πόσο ἔχουν ἀλλάξει τὰ πράγματα! Πόσο ἔχουν ἀλλάξει, ἀπὸ τότε πού ἔλεγαν, στὴν ἐποχὴ του τίς τέσσαρες αὐτὲς λέξεις... Καὶ ἓνα χαμόγελο-τοῦ ἀρέσει νὰ εἰρωνεύεται, ἀκόμη καὶ τὸν ἑαυτὸ του-διέστειλε τὰ χεῖλιά του:

... Μερικοὶ ἀπὸ μᾶς, εἶπε, τοὺς ἀνθρώπους, νὰ τῆς ἐποχῆς μου, μοιάζομε καμμιά φορὰ μὲ τὴν γερόντισσα ἐκείνη πού, ὅταν τὴν ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ ἐρημητήριό της, γιὰ νὰ ψηφίση στὶς τελευταῖες ἰταλικὰς ἐκλογάς, περίμενε νὰ δῆ ὑποψήφιο... τὸν Γαριβάλδη! Δὲν ξέρομε, λοιπόν, τί γίνεται γύρω μας...

Μιά σκιά μελαγχολίας πέρασε ἀπὸ τὸ πρόσωπό του.

... Τὸ κακὸ εἶναι ὅτι ἔτσι δὲν μᾶς δροσίζουν οἱ ἐλπίδες πού φουσκώνουν τώρα τὰ στήθη σας, παιδιὰ μου. Ἄς εἶναι...

Χτύπησε τὸ μαστοῦνι μὲ τὴν ἀσμενία λαβὴ στὸ πεζοδρόμιο, δίνοντας τέλος στὴν συζήτησί τους.

— Θὰ ἤθελα νὰ σᾶς ξαναδῶ, παιδιὰ μου, τώρα πού γνωρισθήκαμε, τοὺς εἶπε φιλικά.

★

Ἔγιναν φίλοι, παρὰ τὴ διαφορὰ τῆς ἡλικίας τους. Περνοῦσαν καμμιά φορὰ ἀ-

πὸ τὸ καφενεῖο τοῦ Συντάγματος ὅπου σύχναζε ὁ γιατρός. Τοῦ ἄρεσε νὰ τοὺς ἀκούη, τοὺς πρόσεχε.

Καὶ κάποτε τοὺς ἔκανε μιὰ ὁμολογία:

— Ὅταν δὲν ἔχη βρεῖ κανεὶς τὸ νόημα τῆς ζωῆς, κ' αὐτὴ ἡ μακροζωία-ἐγὼ περνῶ τώρα καὶ τὰ ὀγδόντα-γίνεται ἓνα βᾶσανο, ἓνας μπελᾶς...

— Ὅχι δά, φώναξαν οἱ δύο φοιτηταί, γιὰτὴν ἡ μακροζωία σας σᾶς ἔφερε ὡς τὴ γενεὰ πού ἐλευθερώνεται ἀπὸ μιὰ ἀρνητικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς καὶ κοντὰ στὴν Πίστι βρῖσκει τὴν λύσι τῶν προβλημάτων της, καὶ τοῦ προβλήματος φυσικὰ τῆς ζωῆς....

Τὰ κουρασμένα γεροντικά μάτια στηλώθηκαν τότε ἀπάνω τους. Κάποια ἀναλαμπὴ τὰ φώτισε:

— Λέτε, λοιπόν, νὰ κάνομε τώρα, κ' ἐμεῖς... τὰ πρῶτα βήματά μας; Κοντὰ σας;

★

Ἐφυγαν οἱ δύο φοιτηταί. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ξεκίνησε καὶ ὁ γιατρός. Ἀκουμπᾷ στὸ μαστοῦνι του καὶ προχωρεῖ... Τσακ-τσάκ... Κάθε φορὰ πού βγαίνει ἔξω, ἡ κίνησις τοῦ δρόμου τοῦ δίνει τὴν πληροφορία ὅτι βρῖσκεται ἀκόμα στὴ ζωὴ. Ἀλλὰ σήμερα ἡ πληροφορία αὐτὴ τοῦ φαίνεται περισσότερο ἔντονη.

Στὴν ἀκρὴ τοῦ πεζοδρομίου στάθηκε, ἔστριψε τὸ κεφάλι κ' ἐκύτταξε κατὰ κεῖ πού εἶχαν ἀπομακρυνθῆ οἱ δύο νεαροὶ φίλοι του... Ἔτσι, σὰν νὰ ἤθελε νὰ τοὺς φωνάξη κάτι, πού δυσκολεύεται ἀκόμη νὰ τὸ ὁμολογήσῃ:

— Ἐ, γιὰ ἀκοῦστε!... Ἄν χτυπήσετε πάλι κατὰ λάθος καμμιάν ἄλλη πόρτα, μὴ διατάσετε νὰ μιλήσετε καὶ σὲ κανένα γέρο, πού θὰ σᾶς ἀνοίξη κόβοντας τὴν πικρὴ ἀνία του...

Τὰ πόδια του εἶναι τώρα λιγώτερο κουρασμένα. Τσακ-τσάκ, ἀκουμπᾷ τὸ μαστοῦνι του στὸ πεζοδρόμιο καὶ προχωρεῖ...

... Νὰ εἶναι ἀρὰ γε τὰ πρῶτα του βήματα, τώρα στὰ ὀγδόντα;

Ἡ Ἀριάδνη, σκέφθηκε, θὰ ἀρχίσῃ νὰ πανηγυρίζῃ...

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΣ

Τὰ μέσα 'Ιανουαρίου, κατά τὴν μάχη τῆς Νάουσας, ἔπεσε μαχόμενος ὁ ἑαυτὸς ἀνθυπολοχαγὸς Νίκος Ἀναδολῆς.

Πρωτοεργάτης τῆς φοιτητικῆς κινήσεως στὴν Θεσσαλονίκη καὶ στέλεχος σὲ κάθε προσπάθεια ἀνέμοια στὴ νεολαία, ἦταν φυσικὸ ν' ἀζητήσῃ μὲ τὸ θάνατό του ἕνα σημαντικὸ κενό. Τὸν εἶχε γνωρίσει καλὰ ἡ νεολαία τῆς Μκεδονίας, οἱ χιλιάδες τῶν παιδιῶν στὰ μαθητικὰ οὐσιαστὰ κατὰ τὴν κατοχή, στὶς κατοικηνώσεις σὺν ἀρχηγό, οἱ νέοι τῶν Κατηγορητικῶν Σολοῦσιν καὶ οἱ Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως, τὸ φρεσινὸν του παραδειγμα καὶ τὴν συνεπῆ ἀφίερσιν του σὲ τὸ ἔργο τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐστρατεύθηκε μόλις ἔχει τελειώσει τὴ Γεωπονικὴ Σχολὴ γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ μὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα θυσίας τὸ κινὸ καθήκον στὴν Πατρίδα, ἀγαπητὸς ἀπ' ὅλους, ἀξιωματικὸς καὶ στρατιώτης. «Ἡ Ἑλλάδα, συνήθη εἰς λέγει, δὲν σημαίνει παρὰ πνευματικὴ αὐτὴ θυσία καὶ ἀτέλειστη προσφορὰ στὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ τὸ βαθύτερον νόημα δὲν διαφέρει».

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς ψυχῆς του ξεπηδᾷ καὶ ἀπὸ τὶς τελευταῖες λέξεις ποῦ πρόφερε ἐμπρὸς σὸ θάνατο: «Πῆγε στὴ μάνα μου νὰ μὴ κλάψῃ γιατί πιθύνω γιὰ τὴν Ἑλλάδα».

Ἄλλα καὶ ἄλλοι συνεργάτες εἰς ἔθωσιν τὸν περικομμένο μῆνα τὸ παρὲν σὲ προσκλητῆριο τῆς αἰωνιότητος, δ' Ἰωάννης Πατρώνης. Σπουδατὴς τῆς Μαραολείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας καὶ μέλος τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως ἔπεσε ἀγωνιζόμενος τὴν καλὴν ἀγῶνα, στρατιώτης, στὴν ὄρα τοῦ καθήκοντος, στὶς 30 Ἰανουαρίου. Μὲ τὴν πίστι του, μὲ τὸν φυσικὸ του πλοῦτον μὲ τὴν ἐπίδοσιν του στὶς οσοῦδες, προμηθεύσας τὸν ἀριανὸν ἐκπαιδευμένο δασκαλόν, τὸν δραστήριον ἐργάτην τοῦ κοινωνικοῦ χριστιανικοῦ ἔργου, Στρατιώτην τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Πατρίδος ματὰ τοὺς κόπους, τοὺς μύθους καὶ τὸν ἰθρῶτα προσέφερε καὶ τὴ ζωὴν του γιὰ τὴ θεμελίωσιν μιᾶς καλῆς φοιτητικῆς Ἑλλάδος.

Η ΚΥΠΡΟΣ

Ἡ Ἐνωσις Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων τῆς Κύπρου εἶχε κυκλοφορήσει μιὰ ἔκκλησιν μὲ τὴν ὁποία κατήγγειλε τὶς ἀρχὲς γιὰ τὴν γενεστὴ ἀπό-

φασί τους ἐκάνω στὴ συγγραφῆ ἀναγνωστικῶν βιβλίων γιὰ τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα. Ὡς πρόσχημα ἐργησίμους ἢ καλύτερη δόξην γνωσιμίας τῶν παιδιῶν μὲ τὴν πολιτιστικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου. Στὸ βάθος ὅμως ἐκρόπτο το ἄλλο σκοπὸν. Ἡ ἔκκλησις τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων εἶχε σπουδαία ἀπήχησιν καὶ στὴν Κύπρον καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὴν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὀδυνηρὴ ἔκκληξι προκαλέσασαν τὸν τελευταῖον καιρὸν στὴν Ἑλλάδα μαρ καὶ ἀποπες ἐνεργείας τοῦρκων φοιτητῶν γιὰ τὸ Κυπρὸν ζήτημα. Σὺσσωμος ὁ φοιτητικὸς ὄσμος τότε ἐξεδήλωσε τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἀλληλεγγύην του πρὸς τὸν Κυπριακὸ λαόν.

Οἱ Κύπριοι ἐπιστήμονες καὶ ἡ νεολαία τῆς ὑπόδουλης μεγαλονήσου ἄς εἶναι βέβαιοι ὅτι οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος ποῦ σπουδαζοῦν εἶναι πάντες καὶ θὰ εἶναι καὶ σὲ μέλλον σὸ πλευρὸν τους, ἔως τὴν τελικὴν ἔνωσιν τῆς Κύπρου μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν κοινὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν, βᾶσιν καὶ θεμέλιον τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας.

Η ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

Ἡ σημερινὴ φοιτήτρια, μαζί μὲ τὶς πλατύτερες εὐκαιρίας μορφώσεως, ποῦ τῆς παρουσιάζονται τόσο ἀφθονος σήμερα, ἔχει καὶ ἄλλες δυνατότητες ἐπίσης ἀφθονας. Θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἀσφαλῶς ἡ καλὴ ἐπιστημὸν ποῦ θὰ ἀγαπήσῃ τὴν πρόσοδον τοῦ κλάδου τῆς, θὰ ἐργασθῇ γι' αὐτόν. Θὰ πρέπει ὅμως μαζί νὰ ἀνακτιξῇ καὶ ἄλλα ἐνδοῖα ἀναρπῆται γιὰ τὴν σημερινὴ ἐποχὴ. Ἄλλοτε μπορεῖς νὰ κλεισθῇ σὸν ἑαυτὸν καὶ σὲ σπῆτι τῆς καὶ νὰ νομίσῃ ὅτι τελειώσας τὸ καθήκον τῆς. Σήμερα ἔμως ὁ κύκλος τῶν ἐθνητῶν τῆς ἔχει μ' γαλλῶσιν. Ἀπλόθηκε σὲ ὄλη τὴν κοινῶν καὶ ἀγκάλιασε τὰ ἀναρπῆματα προβλήματά τῆς.

Ἡ καθε φοιτήτρια ἀρνίξει νὰ νοιώθῃ τώρα πῶς ἡ «μόρφωσις ὑποχρεώνει» καὶ σὲ δεῖσιν πῶς ἔξω. Ὅτι δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μὴν αὐτὴ ἀδιάφορη σ' αὐτὰ ποῦ συμβαίνουσιν γύρω τῆς, ὅτι θὰ πρέπει νὰ συμμετάσχει ἐνεργητικώτερα στὴν λύσιν τους. Ἐτοί ἡ νῆα δὲν θὰ ἐργάζεται γιὰ τὸ γενικὸν καλὸν καὶ θὰ βοηθῇ μὲ κάθε τρόπο τοὺς γύρω τῆς θὰ νοιώσῃ τὸν αἰνῶν τῆς τοποθετημένο ὀσῶτά, ἐκεῖ ποῦ ταυριάζει. Μὲ εὐχαρίστησιν βλέπει κανεὶς ὅτι ἀρκῶντες ἐλληγιζομεν φοιτήτριες ἔχουσιν βοήθιν πῶς τὸ δρόμον τῆς ἐπιτυχίας. Θίγησαν νὰ βάλουσιν ὁδηγὸν στὴ ζωὴν τους τὸν μόνον ἀνδραστον ὁδηγὸν Μῆσιν στὴν χαρούμενη ἀτμόσφαιρα τοῦ χριστιανικοῦ περιβάλλοντος, μὲ τὴν ἀδιάκοπην ὄθησιν γιὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπι-

στήλης και τις άφθονες ευκαιρίες κοινωνικής δράσεως έχει τάξει την έπιστήμη και τον έαυτό της στην ύπηρεσία της χριστιανικής Ίδέας. Στο εύτυχομένο μέλλον της Ελλάδος και του κόσμου.

ΤΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

Καθώς περνά κανείς τα πανεπιστημιακά του χρόνια, αντίθετα στα τόσα άλλα που μένουν σαν άναμνησεις ευχάριστες είναι και το μέγεθος των συγγραμμάτων. Στα ξένα Πανεπιστήμια φαίνεται ότι επικρατεί πρακτικώτερη σκέψις, ίσως χάρις και στα οικονομικά μέσα που διαθέτουν. Γιατί σχεδόν σε κάθε πανεπιστημιακό μάθημα, είτε πρακτικό είτε θεωρητικό, ο καθηγητής εκτός από το ιδιαίτερο έπιστημονικό σύγγραμμα εκδίδει και το απαραίτητο έγχειρίδιο των πανεπιστημιακών παραδόσεων, για τή χρήση του φοιτητού.

Είναι παρατηρημένο, πώς δύσκολα συγκεντρώνεται η προσοχή επάνω στις κεντρικές έννοιες ενός έπιστημονικού βιβλίου. Ένω αντίθετα, πολύγλωσσες παραπμπές και ξενόγλωσσες δισημειώσεις είναι πολύτιμο όλικο σε φροντιστηριακές ασκήσεις και έργασίες. Κι' αν λάβη κανείς υπ' όψιν του ότι ο φοιτητής δεν έχει δολοκληρωμένο το έπιστημονικό κριτήριο, ώστε να μπορεί να διακρίνη πάντοτε το ουσιώδες από το έπουσιώδες, αυτό βαρύνει την όλη μελέτη και την καλύτερη άφομοίωση των βασιικών άρχών κάθε έπιστημονικού κλάδου. Γι' αυτό δεν είναι εκπληκτικό το ότι πολλοί φοιτηταί ζητούν να εδρουν σε έξωπανεπιστημιακές παραδόσεις την βασιική μόρφωση που δεν απέκτησαν. Άσφαλώς αξίζει τον κόπο, να άπασχολήση τους άρμοδίους κύκλους το ζήτημα των πανεπιστημιακών εκδόσεων για φοιτητάς.

ROBERT P. WILDER

Η Ιστορία της Χριστιανικής κινήσεως που σήμερα με τόση ζωντάνια συναντά κανείς στα Πανεπιστήμια όλου του κόσμου είναι άγνωστη στους πολλούς. Η βιογραφία ενός από τους πρωτοπόρους της «ηρωϊκής» έποχής κατά την όποια έθιμελιώνετο η κίνησις μάς παρουσιάζει έναν πλουτο από στοιχεία για τις πρώτες προσπάθειες των χριστιανών φοιτητών. Η Ruth Braisted από το βιβλίο της «In This Generation» (Σ' αυτήν την γενεά) μάς δεικνύει για τον Robert P. Wilder, θεμελιωτή της Φοιτητικής Έθελοντικής Κινήσεως Ίεραποστολών του Έξωεταρικού. Παιδί ενός ζεύγους Άμερικανών Ίεραποστολών γεννήθηκε το 1863 στις Ίνδιες. Κιθώς μεγάλωνε, η πίστις γινόταν γι' αυτόν πραγματικότης ζωντανή, στενά συνδεδεμένη με την προσωπικότητά του. Σε ηλικία δέκα ετών χρησιμοποιήθηκε ως δάσκαλος για τα μικρότερα παιδιά

σ' ένα Ινδικό χωριό. Όταν βότερα από λίγα χρόνια ο πατέρας του τον έπέγραψε στο Princeton, στην φιλοσοφική σχολή, έπαδόθηκε με ένθουσιασμό στο χριστιανικό έργο.

Η φοιτητική δουλειά άρχισε με πάντα φοιτητάς. Ο Wilder όμως είχε μία μεγάλη Ικανότητα να άποκτά φίλους από κάθε κοινωνική τάξη και κάθε μορφώσεως και πάνω από όλα είχε φίλο του τον Χριστό, τόσο πραγματικό και άγαπητό ώστε άισθανόταν σαν κάτι το φυσικό να έμιλη γι' Αυτόν σε άλλους. Σε μία φοιτητική συγκέντρωσι το 1886 βρήκε την ευκαιρία με 100 άλλους φοιτητάς να ίδρύση την Έθελοντική Φοιτητική Κίνησι, με καθαρώς Ίεραποστολικό σκοπό. Ός φοιτητής άκόμη κατά την πρώτη περιόδι του έγύρισε 162 Πανεπιστήμια και Κολλέγια. Το άιτέλεσμα ήταν, βότερα από λίγους μήνας να φύγουν ως Ίεραποστολοί σε ξένες χώρες 108 φοιτηταί και άπόφοιτοι. Σ' όλη του την ζωή η Έθελοντική Κίνησις άνάδειξε εν συνόλφ περισσότερους από 16.000 Ίεραποστολούς.

Άφού τελείωσε άριστοόχος τις σπουδές του έφυγε για το έξωτερικό, όπου έμεινε 25 δλόκληρα χρόνια. Κυρίως έργάστηκε στις Ίνδιες άνάμεσα στις μορφωμένες τάξεις. Άντιδράσις από Ίεραίς του Βάγγμα, λιθβολισμοί και άλλες άντιξείσητες δεν τον έκαμφαν. Έν τφ μεταξύ το άνδιαφέρον του είχε ελκύσει η Εύρώπη. Δεν άφισε χώρα της γηραιάς ηπειρού που να μην την έπισκεφθή. Στην Άγγλία έπισκέφθηκε όλα τα Πανεπιστήμια της, Ιδίως όμως έργάστηκε στις Σκανδιναυικές χώρες. Στην Τσεχοσλοβακία η προσάθεια του το είχε την ένδοξη του Θωμά Μάζσαρυκ και του Μπάνες, που τότε ήταν πανεπιστημιακοί διδάσκαλοι. Σε πολλά μέρη διωργάνωσε με πρώτη φορά κύκλους μελέτης Γραφής. Στον πρώτο πόλεμο είχε την ευθύνη της πνευματικής τροφοδοσίας των άμερικανικών στρατευμάτων. Και μετά έργάστηκε άνάμεσα στην άμερικανική νηολαία και τους φοιτητάς.

Σε ηλικία 60 ετών ο Wilder ξεκίνησε πάλι για το έξωτερικό, τώρα για τις «βιβλικές» χώρες της Μέσης Άνατολής. Τότε πέρασε και από τας Άθήνας, όπου μίλησε στο Πανεπιστήμιο. Άπθανε το 1938 στην Νορθγέια μέσα σε γενική έκτίμησι και αναγνώρισι του έργου του. Και όπως έλεγε ο John Mott—βραβείον Nobel για την ειρήνη και καλαίος συνεργάτης του—«η ζωή και το έργο του Robert Wilder ήταν μία πιστική άπόδειξις το ό τι μπορεί να κάνει ο Θεός με μία ζωή δοσμένη στην διάθεσί του και κυριαρχημένη από το δράμα της παγκοσμίου άποστολής του Χριστού. Ήταν το όργανο με το όποιο συμπληρώθηκε ένα έργο, που η άπίδρασις του άγγίζει κάθε χώρα, ένα έργο που θα διαρκέση».

O ENTETAMENOS

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΕΝΘΡΟΝΙΣΙΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ • "ΤΟ ΠΙΟ ΛΑΜΠΡΟ ΚΟΡΙΤΣΙ," • "ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ," • ΤΟ "LAROUSSE," ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ "ΟΧΙ," • Η ΥΛΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ • ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΤΩΝ "ΑΚΤΙΝΩΝ,"

Μόλις τώρα είναι τεχνικῶς δυνατόν εἰς τὴν στήλην αὐτὴν νὰ χαίρειται τὸ μέγα ὄντως γεγονός τῆς ἐνθρονίσεως εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Παναγιωτάτου Κυρίου Ἀθηνᾶ γόρα. Καί ἴσως νὰ ἔρχεται κάπως κυθωστέρηνος τώρα πλέον ὁ χαίρεισμός αὐτός. Εἶναι ὁμως ἔκφρασις ἑνὸς συναισθήματος, τὸ ὅποιον κατέχει τὴν καρδίαν καθὼς Ἕλληνας. Αἱ «Ἀκτίνες» καὶ ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων» ἔχουν ἰδιαίτερους λόγους εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν στοργὴν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Παναγιωτάτος, ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς, εἶχε περιβάλει τὸ ἔργον τῶν. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον, εἶναι τόσον πασίγνωστος ἡ ἔθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ ὁρασις του εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὥστε πραγματικῶς παναλλήνιον εἶναι τὸ αἰσθημα τῆς χαρῆς καὶ τῆς προσδοκίας ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τοῦ Παναγιωτάτου Κυρίου Ἀθηνᾶ γόρου εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον. Εἰς στιγμὰς κρίσεως, εἰς καμπὴν ἀποφασιστικὴν, ἡ ἔκλογὴ καὶ ἡ ἐνθρόνισις ἀποτελοῦν κάτι, τὸ ὅποιον τὸ παρακολουθεῦμεν ὄλοι μὲ τὴν ἐλπίδα ἐκείνου, ὁ ὅποιος βλέπει τὰς φάσεις ἑνὸς ἱεροῦ ἀγῶνος. Ἀγῶνος πνευματικοῦ, ἀγῶνος χριστιανικοῦ, ἀγῶνος μεγάλου ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν πλευρῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζει. Μὴ πεποιθῆσιν εὐχόμεθα κολλῆν καὶ πλήρη τὴν νίκην εἰς τὸν Παναγιωτάτον Ἀγῶνιστὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰρηνικοῦ ἀγῶνος τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ μεταξὺ τῶν λαῶν.

Οἱ ἀνγνωστοὶ μας ἂς μὴ παραξενουθοῦν ποῦ θὰ τοὺς παρουσιάσω τὴν Brilliant Girl Number One, δηλαδὴ τὴν λαμπρὰν, ἢ ἂν θέλετε τὴν διαπρέπουσαν κοπέλλα ὀπ' ἄριθμὸν ἓνα τῆς Ἀγγλίας. Βέβαια, δὲν εἶναι ἀρμολιότης τῆς στήλης αὐτῆς νὰ παρουσιάξω ἀστέρως τοῦ κινηματογράφου. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται καὶ περὶ ἀστέρως τοῦ κινηματογράφου. Τὸ ἐπιὸ λαμπρὸ κορίτσι τῆς Ἀγγλίας, ἡ Barbara Ward, ἐπῆρε τὸν τίτλον αὐτόν, διότι ὡς διαπραγμῆ οικονομολόγος ἐπεδλήθη περισσώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλην νέαν Ἀγγλίαν εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι ἔχει κἀμὲ τὴν καλύτεραν ἐπιστημονικὴν καρδίαν. Εἶναι οικονομολόγος, ὑποδιευθύντρια τοῦ παγκοσμίου οικονομικοῦ περιοδικοῦ Economist, οικονομικὴ διευθύντρια (ζιτοκίτρια) τοῦ ἀγγλικοῦ ραδιοφώνου. Ἡ λαμπρὰ σταδιοδρομία τῆς ἔχει ξεπεράσει τὰ ὄρια τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ κόσμου.

Ἀφορμὴν διὰ νὰ τὴν ἀναφέρω μοῦ δίδει ἄ-

κριβῶς ἓνα ἄρθρον τὸ ὅποιον διαβάσω εἰς τὴν ἑλβετικὴν ἑφημερίδα «Ἡ παγκόσμιος ἑβδομάς» (Die Weltwoche). Ὁ ἀρθρογράφος τῆς ἑλβετικῆς ἑφημερίδος τὴν παρουσιάζει, παρουσιάζει τὴν συγγραφικὴν τῆς ἐπίδοσιν, τὴν γενικὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὁποίας ἔτυχε ἡ ἐργασία τῆς, τὴν ὄλην τῆς σταδιοδρομίαν, μίαν σταδιοδρομίαν πράγματι ἐπιφθονον διὰ μίαν κόρην. Ἐ, λοιπόν, ἡ Barbara Ward μὲ αὐτὴν τὴν λαμπρὰν σταδιοδρομίαν—παρατραπῆ ὁ ἀρθρογράφος τῆς ἑλβετικῆς ἑφημερίδος—εἶναι πιστὴ χριστιανὴ (καθολικὴ) καὶ εἰς τὸ τελευταῖον βιβλίον, τὸ ὅποιον ἔγραψε διὰ νὰ ἀναλύσῃ τὰς δυνατότητας ποῦ παρουσιάζονται ἀπὸ τὸ σχέδιον Μάρσαλ, τελειῶναι εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον μὲ μίαν ἀποστροφήν, μὲ τὴν ὁποίαν τελειῶναι καὶ τὸ ἄρθρον τῆς ἑλβετικῆς ἑφημερίδος. Ἡ συγγραφεὶς ἀποτείνεται πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι θέλουν πολιτισμὸν καὶ «δημοκρατίαν»—ὅπὸ τὴν εὐρταν σημασίαν τῆς λέξεως—καὶ λέγει τὰ ἑξῆς: «Τὸ μοναδικὸν διδάγμα, τὸ ὅποιον μὰς δίδει ἡ ἱστορία εἶναι τοῦτο: ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ δημοκρατία ἔχουν ἐξελιχθῆ εἰς μίαν ἰδιαιρέτον ἐνότητά. Ἡ ἐξαφάνισις τοῦ ἑνὸς σημαίνει καὶ τὴν ὄσιν τοῦ ἄλλου».

Τοιαύτῃ ἐπιτυχίᾳ μιᾶς χριστιανῆς κόρης ποῦ διακηρύττει τὰς ἀρχὰς τῆς καὶ μὲ βιβλίον, τοιαύτῃ ἀναγνώρισις ἀπὸ τοῦ κοινῶν, τοιαύτῃ ἀρθρογραφίᾳ ἀπὸ τὴν ἑλβετικὴν ἑφημερίδα, μοῦ φαίνεται ὅτι ἤξιζαν νὰ ἀναφερθοῦν δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ μάθουν τί εἶναι ἀληθινὸς εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς.

Ἐγὼ ἐνώπιόν μου ἓνα πολὺ εὐχάριστον καὶ πολὺ εὐγλωττον ἀπολογισμὸν τῶν πεπραγμένων τῆς «Ἑλληνικῆς Μερίμνης» ἀπὸ 1.4.1947 ἕως 31.3.1948. Ἡ ὁρασις τοῦ Σωματείου αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἶναι πολὺ γνωστὴ. Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ κατὰ ἐφορείας δείχνει τὴν ἐργασίαν ποῦ ἔγινε κατὰ τὸ περασμένον ἔτος. 7.150 ἄτομα ἐξυπηρετήθησαν ἀπὸ τὴν ἐφορείαν προνοίας καὶ περιθάλψεως ἐνθ' ἑξ ἄλλου 41 ἐπαρχιακὰ κέντρα διοχετεύσαν τὴν ἐργασίαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εὐχάριστος ἀκόμη εἶναι ἡ διαπίστωσις ὅτι κατὰ τὸν ἔρανον ὁ ὅποιος δ' ἐξήλθη διὰ τὸς σκοποὺς τῆς «Ἑλληνικῆς Μερίμνης», ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία ἔδωκεν ποσὸν ἑνὸς περίπου δισεκατομυρίου.

Μὲ πολλὴν χαρὰν πληροφοροῦμεθα ὅτι τώρα ἡ «Ἑλληνικὴ Μερίμνα» θὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὸν τομεᾶ τῆς προστασίας τοῦ παι-

διοῦ. Ὅλων μας αἱ εὐχαὶ συνοδεύουν τὴν καλὴν αὐτὴν προσπάθειαν.

Προσκάλωσαν, ὁμολογουμένως παρηγορίαν καὶ ἀνυπερβίωσις εἰς πικρίαν δικαιολογημένην, ἡ πληροφορία ὅτι τὸ εἶναι Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον ἀνέλαβεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ ἐνεργήσῃ ὥστε ἡ διεύθυνσις τοῦ γνωστοῦ Γαλλικοῦ Λεξικοῦ «Larousse» νὰ ἐπανερθῶσιν τὴν, ἄς ποῦμε, παραδρομὴν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ Λεξικὸν αὐτὸ γράφει ὅτι τὸ 1940 ἡ Ἑλλάς καταλήθη ὑπὸ τῶν Ἱταλῶν καὶ ἀπαισῶπᾶ τολμῶς τὸ ὑπέροχον ἔπος ποῦ ἐγράφτο ὅταν τὸ πᾶν ἐφάνη ὁ χαμῆς. Εἶθε ἡ εὐγενικὴ πρωτοβουλία τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου νὰ φέρῃ τοὺς καρπούς τῆς. Εἶναι ἀνάγκη ὁ γαλλικὸς πολιτισμὸς, ἡ γαλλικὴ πνευματικὴ παραγωγή νὰ γινεταὶ θακτὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἀγάπην, μὲ τὴν ἰδίαν πάντοτε πατροπράξοντον ἀγάπην. Τὸ γρειαζόμεθα ἡμεῖς καὶ δὲν ξυρόμεθα τί βλάπτει τοὺς Ἰάλλους. Καὶ μερικοὶ λῆξαι τοῦ «Larousse» ὅπως αἱ περὶ τῶν ὁσίων πράξεις, εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν προσφέρουν τίποτε. κἀδὸν ὅμως τὴν ἐπιταξιοματικότητά προσπαθῶν ἀπειπαίνων διὰ νὰ συνεκισθῇ πνευματικὴ συναρρασία πολὺ καρποφόρος καὶ πολὺ ἐπιθυμητὴ. Αἱ «Ἀκτίνες» ποῦ ἐργάζονται διὰ νὰ ἔρχεται εἰς γυνῶνιν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινῶ ἡ καλὴ πνευματικὴ παραγωγή τῆς συγχρόνου Γαλλίας, ἔχουν ἰσῶς κάποιο δικαίωμα νὰ ὑπογραμμίσουν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ τώρα ἄς ἔλθωμεν εἰς μίαν συνοπτικὴν παρῶσιν τῆς ὀλῆς τῶν τεύχων τούτου. Τοῦτο τὸ τεῦχος ἔχει μίαν σιρᾶν ἀπὸ ἀρχῶς ποῦ θὰ ἠμποροῦσαν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ διαδοῦσθαι ἀπὸ καθῆ ἀναγνώστην τὴν «Ἀκτίνων», ἀ-εξ ριθῆς εἰς δὲ κτήτας εἰς ἐνδιαφέροντα. Εἰ αἱ ἀρχαὶ τὰ ὀποια διαβάζονται ἐκποστῶσα δὲν πρὸςπῶθῃτον δηλαδὴ, ὅπως συμβαίνει ὁμολογ ὑμῶν μετ' ἄλλα ἀρχῶς τοῦ περιοικοῦ ἡμῶς, κάποια ἰδιαίτερον προσπαθῆσαι καὶ κάπως περισσοτέρας προσλαμβάνουσας περὸσάσεις.

Τὸ ἄρθρον τοῦ Π. Μελετή τῆς αὐτῆς τῆς φορᾶν δὲν ἔχει μόνον εἰς δὲ κὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ κοινωνικὸν ζήτημα, ἀλλὰ ἀναφέρει καὶ εἰς κατὶ ποῦ εἶναι τὸ κτυποκάρδι καθῆ Ἑλληνας, εἰς τὸν ἔθνικόν μας ἀγῶνα. Δὲν γρειαζέται φυσικὰ νὰ εἴπω τίποτε ἄλλο ἐπὶ τῶν θέματων οὗτοθ. Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ ὑποδείξω ὡς ἓνα ἄρθρον τὸ ὀποῖον διαβάζεται ἰδιαίτερος εὐχάριστα τὸ ἄρθρον τῆς Φοιδῆς Στεφανῆ «Ἡ γυναικία σὲ τὸ ἔργον τῆς νοσηλείας». Ὅχι μόνον οἱ ἀναγνώστριαί τοῦ φύλλου τούτου ἀλλὰ καὶ οἱ ἀναγνώσται θὰ δοῦν εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ μερικές δυνατὰς εἰκόνας τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ. Τὸ ἄρθρον αὐτὸ θὰ β-ηθῆσῃ ὥστε, τέτοιαις εἰκόνας νὰ μὴν ἀνίσχουν μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν.

Θὰ ἤθελα ἰδιαίτερος νὰ συζητήσω τὸ ἄρθρον τοῦ Morrison «Ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι μόνος». Μετ' ὀποῖον αὐτὸ τελειώνει ἡ σιρᾶ τῶν μελετῶν τοῦ διαπερῶθ; ἀμερικανικοῦ φυσικοῦ διόφου ποῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς «Ἀκτι-

νας». Δι' ἐκείνους οἱ ὀποῖοι δὲν παρηκολούθησαν ἔως τώρα τὰς μελέτας αὐτάς, τὸ τελευταῖον τοῦτο ἄρθρον νὰ εἶναι μία εἰς καιρία, διότι εἰς αὐτὸ ἐκτίθενται τὰ συμπέρασμα καὶ, ὀπως εἶπαι, μία συνοψίς τῶν προη. συμμενων.

Τὸ ἄρθρον τῆς Ἑλένης Καριτᾶ «Ἐξομολογήσεις τοῦ ἀνθρώπου τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος» θὰ ἤθελα καὶ αὐτὸ νὰ τὸ συζητήσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας, διότι παρουσιάζει τὴν μορφήν εἰὸς συγχρόνου ἀμερικανικοῦ λογοτέχνη που εἰρῶσαι τὴν κατεῦθονεν τῆς ζωῆς του εἰς τὸν Χριστιανισμόν, τοῦ Thomas Merton. Αἱ «ἐξομολογήσεις τοῦ ἀγίουσίνου» σὰν ἐξομολογήσεις εἰὸς νέου τοῦ 1949, εἶναι κατὶ ποῦ θὰ ὁμολογήσατε ὅτι ἐνδιαφέρει καὶ ἐκείνους ποῦ δὲν θὰ συμφωνήσουν περᾶ γιὰ πέρα εἰς τὸ περιεχόμενον ἐξομολογήσεων.

Τὸ ἄρθρον τοῦ Δ. Πυργιώτῃ «Φταῖς ἡ τεχνικὴ πρόοδος;» ὁμολογῶ ὅτι εἶναι κάπως δύσκολον, ἰσῶς ἔχι καὶ τόσον εὐληπτον. Ἐγὼ ὅμως θὰ συνοψίσω εἰς κάπως ἀναγνώστην νὰ προσπαθῆσῃ νὰ τὸ διαβάσῃ. Θὰ ἴδῃ, ὅτι ἤξιζε τὸν κόπον.

Διὰ τὸ «Θέατρο τῆς ζωῆς», διὰ τὰ ποιήματα δὲν χρειάζεται νὰ γράψω τίποτε ἄλλο, ὅπως ἐπίσης καὶ διὰ τὸν «κόσμον τῶν γραμμάτων». Ὁμιλοῦν τόσον εὐλατῶτα, ὥστε δὲν γρειαζέται ὀ «πλοῦτος» τῆς περὸσσης στήλης. Ἄς προσταθῇ μόνον τοῦτο: Λόγοι τεχνικοὶ ἔκταν, ὥστε τὸ μῆνυμα τοῦ Gyrill Jo ad καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Armand Vincent νὰ μεταταθῶν διὰ τὸ ἐπόμενον τεῦχος.

Καὶ μίαν θερμὴν παράκλησιν διὰ τοὺς συνδρομητὰς καὶ ἰδίως διὰ τοὺς νέους συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων». Ζητούμεν μίαν ἐπιείκειαν καὶ ὀπουονὴν διὰ τὰ λάθη τὰ ὀποῖα θὰ συμβῶν εἰς τὰς χίλιας δύο δικτυώσεις ποῦ ἀπαιτοῦνται ἀπὸ τῆς ἐγγρατῆς τοῦ συνδρομητοῦ, μέχρις ὅτου τὸ ἄλλον ἔλθῃ εἰς τὸ σπῆν του. Ἐνὶ λαθῶν — τόσον δι', ἔστω! — εἰς τὸ μιλῶν, εἰς τὴν χαρᾶκτικὴν μηχανὴν τῶν πλακιδίων τῶν διευθύνων, εἰς τὴν καρτέλλας, εἶναι ἱκανὸν νὰ φέρῃ καθυστέρησιν καὶ ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ φύλλου, εἰς τὴν ἐπιποσί: τῆς συνδρομῆς, εἰς τοῦτο ἡ ἑαίνω. Τί νὰ γίνῃ; Μὲ ἀξίησιν τοῦ τεχνικοῦ προσωπικοῦ θὰ ἠμποροῦσαν ἰσῶς νὰ προληφθῶν καὶ τὰ λάθη αὐτὰ. ἀλλὰ θὰ ἐνέιντο ἐπιδοσῶναι τῆς συνδρομῆς. Ἐπειτα, τὸ Ταχυδρομεῖον! Μὲ τὸ τόσον ἀνεπὶρκατὰ προσωπικὸν ἠμπεροῦν νὰ μὴ συμβῶν, παρὰ τὴν θαυμαστικὴν καὶ ἑπερᾶνθρωπον ἐντις προσπάθειαν τοῦ προσωπικοῦ (διὰ τὴν ὀποῖαν τοῦ εἰμαθῆ ἐδῶνόμενος) καὶ καθυστέρησιν; Λαμβάνονται ὅμως μέτρα καὶ ἔλο καὶ δαμάζεται ὀ εὐχάριστος ἔγκως τῆς δουλειᾶς. Ἐν τῷ μεταξὺ παρηκολούθηται οἱ συνδρομηταὶ ποῦ ἀντιὰ εἰδονται λάθη νὰ μᾶς τα ἀναγγέλλουν ἀμέσως πρὸς διόρθωσιν καὶ... νὰ τὰ συγχωροῦν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον προσφέρουν πολὺν ὀβοῦθειαν εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα, εἰς τὸν ὀποῖον καὶ αἱ «Ἀκτίνες» ὀπηρατοῦν.

Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Παιδιοῦ» Ἀνθολογία τῆς «Δαμασκῆ».

Μία πρῶτοντι ἀνθολογία ἀνεκδότων παιδικῶν ποιημάτων μὲν παρουσίας ἢ «Δαμασκῆς» μὲ τὸν τίτλον τὸ «Τραγοῦδι τοῦ παιδιοῦ». Ἀληθινῶς, πραγματικῶς, τραγοῦδι τὸ παιδικὸ τοῦτο βιβλίον. Εἰκοσιπέντε ἀ-ῤωποὶ ἐργάστηκαν γιὰ νὰ δώσουν στὴν δημοσιότητα τὸ πλοῦσιον αὐτὸ πνευματικότητος καὶ καλλιτεχνικῆς ἐμφάνισις ἐκλεκτὸ τοῦτο δημιούργημα. Π. Λεμοφόδιον τὸ ὀνομάζει ὁ κ. Π. Μαλίτης· στὸν πρόλογόν του. Π. Λεμοφόδιον γιὰ τὴν «μεγάλῃ μάχῃ, ποῦ δὲν εἶναι μάχῃ τοῦ ὀλέθρου, ποῦ εἶναι μάχῃ τῆς ζωῆς, τῆς χαρῆς, τῆς εὐτυχισμένης, ἀληθινῆς χριστιανικῆς ζωῆς», «τῆς ζωῆς ποῦ θὰ ἔλθῃ μόνον σὺν καρπῶς τῆς νίκης» ὁ ἕνα ἱερὸν ἀγῶνα, τὸν ἱερὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς γενεᾶς μας.

Τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ ἀγῶνα ἐργάστη οἱ εἰκοσιπέντε δημιουργοὶ τοῦ «Τραγοῦδιοῦ τοῦ Παιδιοῦ». ἔβωκαν ἐλόκληρον τὸν ἑαυτὸν τους γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν μίαν ἐκλεκτὴν καὶ ἐργῶδη ὁμαδικὴν ἐργασία, ποῦ ἐπὶ πολλὰ χρόνια θὰ τροφοδοτῆ τὴν παιδικὴν ψυχὴν μὲ τὰ διαλεκτικὰ παιδικὰ τῆς τραγοῦδίας.

Ἐνα παιδικὸ ποίημα γιὰ νὰ εἶναι πετυχημένον καὶ γιὰ νὰ σταθῇ στὸν χρόνον πρῶτοντι νάχη μερικὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ. Νάει τεχνικὰ ἄριστον. Νάει προσαρμοσμένον στὴν παιδαγωγικὴ ἀνάγκη. Νάει συναρπαστικὸν γὰ τὸ παιδί καὶ νὰ μιλά μόνον τοῦ στὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ, χωρὶς τίς ἕβες παρεμβάσεις. Καὶ ποῦ παντὸς νὰ ἔχη κατὰ τὸ ὅριον νὰ μεταβῆσθαι ἐπὶ παιδί. Τὸ νόημα τοῦ ποιήματος νάχη ὀρθὴ κοσμοθεωρία.

Καὶ τὰ περιστασιακά, γιὰ νὰ μὴν ποῦμα ὅλα, ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς «Ἀνθολογίας» τῆς «Δαμασκῆς» ἔχου· ὅλα τὰ παραπάνω χαρακτηριστικὰ τοῦ πετυχημένου παιδιοῦ ποιήματος.

Ἡ παιδικὴ ποιητικὴ στὸν τόπον μας, ἀντίθετα ἀπὸ ὅτι συμβαίνει μὲ τὴν πελοπονητικὴν ποῦ μὲ τὴν Δίλτα καὶ τοὺς ἄλλους δημιουργοὺς ἔχει ἀξιόλογα βιβλία νὰ δεῖξῃ, δὲν εἶρε νὰ παρουσιάσῃ ἀντιστοιχίαν ἐργασίας· Συμπνευματικὰ καὶ ἐπισοδιακὰ (!) ἀναλογηθήκαν οἱ ποιηταὶ μας μὲ τὸ παιδικὸν ποίημα Γ. ἀπὸ τὸ κ' ἢ συστηματικῆς ἐργασίας τοῦ ἐκλεκτοῦ ἐπιτελεῖσθαι τῆς «Δαμασκῆς» ἀποτελεῖ ἕνα σταθμὸν. Καθ' ἕνα ἀπὸ τοὺς δεκαοκτὼ ποιητὰς τοῦ «Τραγοῦδιοῦ» (?) μὲ ἀέριαι

τὴν προσωπικὴν τοῦ δεξιότητιν καὶ τὸν πηγαῖον προσωπικὸν τοῦ τόνου, χωρὶς ἀποχευθιασμοὺς καὶ προβολὴν τοῦ ἐγῶ του, προκαιμένον νὰ δώσῃ κατὰ ἕκαστον γιὰ τὸ παιδί, παιθάρητος στὸν παιδαγωγικὸν κανόνα καὶ ἔβωκε δῆμι μορφοῦς νὰ δώσῃ ἀπὸ τὸ ἀπόθεμα τῆς ἀγάπης του. Χωρὶς ἀγάπην γιὰ τὸ παιδί δὲν μορφαὶ νὰ νοηθῇ δημιουργὸς παιδιοῦ λογοτεχνήματος.

Εἰκοσιπέντε ἀξιόλογοι δημιουργοὶ, εἰκοσιπέντε προσώποις νότες — γιὰ νὰ συμπεριλάβουσι σὲ τὴν δημιουργίαν καὶ τοὺς καλλιτέχνες ποῦ τόσο μὲ τὸ σχέδιόν τους ἐβῆθησαν γιὰ νὰ γίνουσι κτήμα τοῦ παιδιοῦ τὰ νοήματα τῶν ποιημάτων, — κατὰ αὐτὸ μὲ παιθαρῆτην στὸν κοινὸν σκοπὸν μπαζικέτα, ἔβωκαν μίαν ἁρμονίαν. Μὲ τὸ νὰ μεταχειριστοῦν τὸ παιδί σὺν ὁλοκληρωμένην καὶ σεαστὴν ὄντοτητα κ' ὄχι σὺν ἀ-ῤμελήτῃ ποσότητῃ, ποῦ τρέφεται μὲ τὰ προ-ῤντα τῆς πρό εἰρης στιχοπλοκίας, οἱ δημιουργοὶ τῆς «Ἀνθολογίας» κέρδιον τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ καὶ ἐπιταξῆσαν πολιτιστικὸν ἔργον. Ἐργον ποῦ ἀρχισε κ' ἔβωκε νὰ ἔχη τὸν σεασμὸν ὅλων, μικρῶν καὶ μεγάλων.

Στὸ διδοτικὸν τῶν δύο μόλις μηνῶν τῆς κυκλοφορίας του, τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν ἀπέσπασε μόνον τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς ἐπισήμου κριτικῆς καὶ τῶν παιδαγωγῶν ἀλλὰ ἐπροκάλεσε καὶ τὴν καθημερινῶν ἀνεγνωστῶν του. τῶν παιδιοῦν, τὸν θαυμασμὸν. Γιὰ τὰ παιδιὰ μας τὸ «Τραγοῦδι τοῦ παιδιοῦ» ἔβωκε ἢ καθημερινὴν ἀπόλαυσιν καὶ ψυχαγωγίαν.

Τὸ «Τραγοῦδι τοῦ παιδιοῦ» ἄλλως τε δὲν ἀπευθύνεται ἀεὶ μὲ εἰδικὴν τάξην παιδιοῦν ποδῶν ὅλας τους τίς ἀνέσεις κ' ὅλας τους τίς ἀπολαύσεις. Ἐχει μὲ καλοβόλητητα ποῦ ἐνδιαφέρει τὸν μαθητὴν, μὲ καὶ τὸν ἐργαζόμενον νέον, τὴν μικρὴν ποῦ ποῖσει μὲ τίς κοβικὰς τῆς, μὲ καὶ τὸν ἐβῆσε ποῦ ὀραματίζεται ἕνα καλλίτερον, εὐγενικώτερον κοινωνικὸν ἀδριον. Οἱ ἤρωτες τῶν ποιημάτων του δὲν εἶναι οἱ «Τοτοί» κ' οἱ «Τιτίνας» καὶ τὰ παιδιὰ μπιζοῦ τῶν κοσμικῶν συναναστροφῶν. Στῆς σελίδῃς τοῦ βιβλίου ζῆτα κ' νοηθῆσαι ἢ Ρηνγῶλα κ' ὁ Πατρὴς μὲ κ' ὁ Πανταλῆς τὸ λουστράκι, κ' ἢ Σταμάτια ποῦ πλάνει πιᾶτα. Καὶ τὸ παιδί ποῦ ζῆ στὴν πόλῃ μὲ καὶ τὸ παιδί τοῦ χωριοῦ, τὸ φτωχὸ μὲ καὶ τὸ εὖπορον. Καὶ τὸ παιδί τοῦ Γερμανοῦ μὲ τίς κλάσας κῆς σπουδῆς, μὲ κ' ὁ ἐβῆσε ποῦ δὲν ξέρει μὲ ἀλφαβῆτα, μὲ ὀμογραφίαν τὰ γράμματα του, μὲ καὶ τῆ ζωῆ του, μὲ ἕνα Σταυρὸν.

Τὸ γιοῦνον ἀπὸ τῆς μιάς μεριάς μὲ κ' ἢ σὸβερὴ σκέψη γιὰ κατὰ ἀνώτερον καὶ ἐκλεκτὸν εἶναι δύο πράγματα ποῦ δεῖχονον πόσον ἐβῆσαν τὴν

1. Βλ. τὴν βιβλιοκρισίαν μας γιὰ τὴν «Παιδικὴ Ἀνθολογία» τῆς «Ἀντιγόνης Μεταξῆ», «Ἀκτινές» Ἀδυναστοῦ 1941 σελ. 390.

2. Οἱ ποιητὰὶ αὐτοὶ εἶναι: Ὁ ἀείμνητος Γ. Βερίτης καὶ οἱ: Χλόη Ἀχιλλεῖος, Ροδὴ Ἐρμῆ, Ἀντ. Ζαχαρόπουλος, Ν. Καμβύσης, Ἐλ. Καρίτῃ, Γ. Καχρι-

μάνης, Ἄλ. Κρέστοβις, Φίλ. Κριτέλλης, Ἰωα. Κυπριανός, Σ. Κυρηναῖος, Στ. Μπαλέτας, Π. Πατρὴς, Σόλβια Ροδὴ, Ἄλ. Σταυρίτης, Ν. Τυπάλδος, Ἅγιος Φλογέρας, Γ. Χατζηναστασία.

παιδική ψυχὴ δὸς καταπαίστηκαν μὲ τὴν δημιουργικὴν προσπάθειαν τῆς Ἀνθολογίας αὐτῆς τῶν πρωτοτόπων ποιημάτων.

Πολλὰ ποιήματα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ξαναζωντανισμένο, ἀνανεωμένο πνευματικῶς, τὸ παλαιόν τῆς γειτονιάς. Τὰ γνωστά παιδικὰ παιχνίδια καὶ τραγοῦδια, τὸ «γύρω-γύρω βλοῖ», τὸ «παίρνω ἀμπάριζα», τὸ «δὲν περνᾷς κυρὰ Μαρία», τὸ «φαγαράκι μου λαμπρό», τὸ «ἀναφέ μου τὸ κεράκι», τὸ «ἀναβαίνω στὴ μηλιά» εἶναι καρδιάδες, ποὺ πάνω τους μὲ ἐξαιρετὴ ταχνικὴ ἔχουν πλεχτῆ ἐκλεκτὰ πνευματικὰ νόηματα ποὺ τρέφουν τὴν παιδικὴν ψυχὴ.

Τὸ νὰ στηριχθῆς ἐπάνω σὲ γνώσιά γιὰ τὸ παιδί ποιήματα καὶ μάλιστα σὲ παιχνίδια, γιὰ ν' ἀναπτύξῃς ἀδίστατο διδάγμα, εἶναι δημιουργία ἔξυπνη ποὺ μιλά ἀπὸ παιδί, καὶ ποὺ ἔχει τὴν ἔγκρισιν καθὲς παιδαγωγικῆς. Τὸ «Τραγοῦδι τοῦ παιδιοῦ» εἶναι ἕνα ἔξυπνο βιβλίον.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴ φύσιν, οἱ ἐποχές τοῦ ἔτους, ἡ Ἄνοιξη, τὸ Φθινόπωρο, ὁ Χειμῶνας, ἡ βροχὴ, ἡ καταιγίδα, ὁ κάμπος, ὁ κήπος, τὰ λουλουδία, τὰ δέντρα, τὰ ζῶα κ' ἄλλα τὰ «πλάσματα τοῦ καλοῦ Θεοῦ», περνοῦν στὶς σελίδας τοῦ βιβλίου ποὺ γίνεται ἀληθινὰ κτήμα τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς ψυχῆς του.

Τὸ «Τραγοῦδι τοῦ παιδιοῦ» πετυχαίνει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ γίνῃ ἠγαπητὸ σὸ παιδί χωρὶς τὴ μεσολάβησιν τρίτων. Ὁ πατέρας ἢ ὁ δάσκαλος θὰ χρησιμεύσῃ μόνον γιὰ τὴν σύστασίν του σὸ παιδί. Ἄπ' ἐκεῖ κ' ἔπειτα γίνεται ὁ φίλος τοῦ παιδιοῦ. Δὲν φεύγει ἀπὸ τὰ χέρια του. Εἶναι ἡ ψυχὰ γιὰ του, ἡ χαρὰ του, ἡ τροφοδοσία του, ὁ κόσμος τῶν ὄψεων του.

Τὸ ὅλο βιβλίον ἔχει μίαν ὄντοτητα, μιὰ στέρωσιν καὶ φιλοσοφημένην ἔκφρασιν. Ἐποδιαιρείται σὲ ἐπὶ κεφάλαια καὶ καθένα ἀπὸ τὰ κεφάλαια του πληροῦνται μὲ παιδαγωγικὴ ἀνάγκη καὶ ἀπευθύνεται σ' ἕνα ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ «Τραγοῦδι τοῦ παιδιοῦ» ἀρχίζει μὲ δύο κεφάλαια. «Ὁ Θεὸς κυβερνᾷ» καὶ «σὸν Χριστοῦ τὸ ἔρμος». Τὸ βιβλίον δὲν κρύβει τὴν χριστιανικότητά του. Οἱ ποιηταὶ του μὲ κάποιο καμάρι ἀνοίγουν τὴν καρδίαν τους σὸ παιδί καὶ σὰ προλενόμενά τους τοῦ λένε πῶς σὸν πολυδοκιμασμένον κόσμον τὴν χριστιανικῶν ἀξιών στηριχτήκαν γιὰ νὰ ἐμπνευστοῦν καὶ νὰ τοῦ δώσουν ὅ, τι τοῦ ἔδωσαν. Προτάσσουν λοιπὸν στὴν «ἀνθολογία» τους ἕκαστον π ὅ ἐκρεπεῖ νὰ προταχθῆ, τὸν πηγαῖο δασκατικὸ δὲν σὸ θεὸ καὶ τοιζῶν τὴν ἀλήθειαν, τὴν μόνην γιὰ τὴν ἐποχὴν μας ἀλήθεια, πῶς ἀνθέμε νὰ πᾶμε μπροστὰ, ἄλλον ἐκτός ἀπὸ τὸν Χριστὸ δὲν μπορούμε ν' ἐγχομε ἀργηγῶ. Ἀυτὰ τὰ χριστοκεντρικὰ παιδικὰ ποιήματα ἔχουν τόσο ἀδίστατον καὶ τριαριστὸ γιὰ τὴν παιδικὴν ψυχὴ χαροῦμένο πνεῦμα, ποὺ, καθὼς συνδυάζουν τὴν τέχνην, καὶ τὴν συναρπαστικότηταν μαζί μὲ τὸν ἐκλεκτὸν παιδαγωγικὸν μῦθον ἀποτελεῖν μιὰ μεγάλην κατὰκτησιν τῆς λογοτεχνίας γιὰ τὸ παιδί.

Ἀκολουθεῖ τὸ μεγάλο κεφάλαιον «μὲ τὸ τραγοῦδι καὶ τὸ γέλιο». Ἐδῶ μιλᾷν τὰ παιδιὰ μεταξὺ τους. Λένε τοὺς πῶθους τους, τὰ τραγοῦδια τους κ' ἄλλα ὅσα εἶπαι νὰ λήθῃ ἀδίστατα

καὶ πρόσχαρα ἢ παιδικὴ ψυχὴ. Οἱ χαρᾶς, οἱ λύπαι, οἱ δραματικοὶ τῶν παιδιῶν κάνουν παραλασὴ μῆσα στὶς ἑκατὸ τόσους σελίδας τοῦ μεγάλου τούτου κεφαλαίου μὲ τὶς τρεῖς ὑποδιαιρέσεις. Τὰ χουμοριστικὰ καὶ τὰ εὐτράπελα, τὰ «Τρία τέταρτα στὴ στάση», ὁ «Λαίμαργος», τὸ «Παλαδὸ κοκοράκι», ὁ «Ψῆφης ὁ λαγός», τὸ «Μακρὸ φουστάνι», τὸ «Τσαχαχαχα λέει» καὶ τὸ «Πινόκιο» εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ ἐκλεκτῆς ψυχὰ γωγίαι γιὰ μικροὺς καὶ γιὰ μεγάλους. Ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία γιὰ τὸ βιβλίον ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν μας εἶναι πῶς τὰ ποιήματα τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ, αὐτὰ τὰ χουμοριστικὰ καὶ τὰ παιδιὰτικα, ἔχουν ἕνα ἄρωμα χριστιανικῆς λεπτότητος ποὺ διδάσκει καὶ δασκαλεῖται. Εἶναι τὰ ποιήματα ποὺ ὑποχρᾶνουν κ' ἐκεῖν ν' ἀκ' μὴ τὸν σκληροπράχην, ποὺ μῶλις ἀκούσαι ἁρθεσκειτικὴν ἀπεμακρύνεται, τὸν ὑποχρᾶνουν ν' ἀποκαλύπτει ἀδῶ καὶ ν' ἀναγνωρίζῃ τὴν παιδαγωγικὴν του φαιδρίτητα, τὴν πηγαίαν τὴν διάθεσιν καὶ νὰ θαυμάσῃται εὐχαριστικῶς τὸ λεπτό χριστιανικὸν τοῦ νόημα.

Εἶναι τὰ ποιήματα, ποὺ μέσα σὸν εἶρμόν τους, μέσα σὸν σκελετὸν τους, ἔχουν τὴν χριστιανικὴν θεώρησιν τῆς ζωῆς. Εἶναι τὰ ποιήματα, ποὺ προδίδουν τὴν «ἄρτια κοσμοθεωρικὴν πνευματικὴν συγκρότησιν» τῶν δημιουργῶν τους, ὅπως κἀκεῖ τονίζει ὁ κ. Μελίτης σὸν πρόλογόν του. Τὰ τραγοῦδια ποὺ σὶαν τὶς προκαταλήψεις, τὶς δεισιδωπίαι προκαταλήψεις.

Μετὰ τὸ «τραγοῦδι καὶ τὸ γέλιο», ἀκολουθεῖ ἕνα ἐξαιρετὸν κεφάλαιον μὲ τὰ παραμυθία. Ἐπιγράφεται «μὴ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ» καὶ στὴν προμετωπίδαν του ἔχει σχεδιάσει ὁ καλλιτέχνης μιὰ ρόκκα ποὺ γνέθει καὶ ποὺ τὸ νῆμα ἄνστα ἐστὺλίζεται μπροστὰ μας. Εἶναι τὰ πιὸ συναρπαστικὰ καὶ τὰ πιὸ σημαντικὰ ἔμμετρα παραμυθία ποὺ γράφτηκαν σὸν τόπον μας. Ἐπανόστασιν ὁμοίαν, τὰ λίγα αὐτὰ μεγάλα ποιήματα μὲ τὴν ἐξαιρετὴν καὶ ἄρτια τὴν φαντασίαν καὶ τὸν ἐξαιρετὸν μῦθον. Ἀνοίγουν καινοῦργους ὄριζοντας γιὰ τὸ παιδικὸν παραμυθίον. Ἄν συναχθῶν τὴν προσπάθειάν τους αἱ δημιουργοὶ τῆς ἀνθολογίας τῆς «Δαμασκῶς» καὶ ἀπαλλάξουν ὀριστικὰ τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τοῦ βραχνάδες τοῦ Ἀράκου, τῆς Μάγισσας, τῆς Γρυῆς, τοῦ Μπαμπούλα, τῆς κακῆς Νεράιδας, τῆς ψεύτικῆς καὶ γλυκανάλατης Βασιλοπούλας, τῆς Σωθιάς καὶ τῆς Νεράιδας καὶ ἐπιτόχουν νὰ καθιερώσουν τοὺς ἱππότες τῆς Χριστιανικῆς ἀρετῆς καὶ τοῦς ἥρωας τῆς ἑλληνικῆς λεβεντίας, ποὺ μὲ ὁδηγὸ τὴν πίστην καὶ τὴν καλωσύνην, προσβάλλονται σὰ παιδιὰ τόσο ὄρατα ὅπως σὸ «ρὸς μαργαριτάρη», σὸυς «τρεῖς ἱππότες», σὸν «πρίφτανον ἀητό» καὶ σὸ «ἔβαζε ὀλη τὴν καρδίαν στὴ μικρὴ-μικρὴ δουλειὰ τῆς», ἢ πρὸς αὐτὸν ποὺ θὰ πάρῃ τὸ παιδικὸν παραμυθίον. τὸ λεπτό αὐτο καὶ ποιητὸ κῶταρον αὐτὸ εἶδος τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας θὰ εἶναι κἀκεῖ τὸ ἐντελὸς δημιουργικὸν καὶ μεγαλειώδες.

Ἡ παιδαγωγικὴ κ' ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία μῆς τέτοιου προσπάθειας εἶναι ἀνυπόλογιστη. Τὸ «Τραγοῦδι τοῦ παιδιοῦ» ποὺ δὲν βλέπει τὸ παιδί

οὐκ ἀμαρτάνει, χωρίς ζωντανεία καὶ δράση, ἀφιερώνει ἐλόκληρα κεφάλαια—«τὸν Πύργο χτίζομεν»—στὴν ἀγωνιστικῇ του δράσει. Τὰ ἀγωνιστικά παιδικὰ ποιήματα, τὰ ἐμβατήρια μὲ τὰ πολιτιστικά συνθήματα καὶ τὶς ἰδέες ποῦ ἐπάνω σ' αὐτὸς στριγγμένοι, θὰ φτιάξουν ὅλοι ἕνα καλλίτερο στήριγμα, δίδουν τὴν δυνατότητα στὸ παιδί νὰ οὐκίπεται ἀπὸ τὰ μικρὰ τὸν χρόνιον τὸν αὐτό του δημιουργοῦ πολιτισμοῦ, ἀ-ἄνθρωπος ἀ-ἄνθρωπος, ἐργάτης στὸ χτίσιμο τοῦ καινοῦργίου κόσμου. Τὰ «ἐργατικά», τὰ ποιήματα τοῦ ἐργαζομένου παιδιοῦ, ποῦ σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον βρίσκονται, δίδουν μὲ τὴν παρουσία τους ἐξάισια νότα ἀνθρωπιάς καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ ἐργαζόμενο παιδί καὶ τοὺς ἀγῶνας του.

Ἀκολουθοῦν ποιήματα ποῦ ἔχουν τὴν ἐμπνευση τους ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή. Κάθε ἕνα κ' ἔνα διαμαντάκι, ἕνα γεγονός ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸ παρουσιάζει ἀνάγλυφο μπροστὰ μας. Ἐδῶ κατατάσσονται καὶ τὰ γιορτινὰ, τὰ Χριστουγεννιάτικα καὶ τοῦ Πάσχα.

Καὶ τὸ «τραγοῦδι» κλείνει μὲ τὸ «Μαρτύρων καὶ ἡρώων αἷμα». Δὲν μποροῦς νὰ κλείσῃ παρὰ μὲ τὸν «Ταροῖζιον» καὶ τὴν «Ἑλλάδα μου». Τὸ μαρτύριο τοῦ «Νεομάρτυρα Δημητρίου» ποῦ τὸν καιρὸ τοῦ Ἄλλ' πασὰ δεκαοκτὰχρονο ἀγόρι μαρτύρησε, δείχνει στὸ παιδί πὼς οἱ «μικροὶ ἀγωνιστῆς» εἶναι: ἐκείνι ποῦ ἔβρουν παρ' ἡ «Ἑλλάδα δὲν πεθαίνει» ὅταν βρισκόμαστε κοντὰ στὴν «Πηγὴ τῆς Ἀλήθειας καὶ στὸν ἀγωνιστικὸν χριστιανισμὸν τῆς σήμερον.

Δὲν ἔχομε, τελειώνοντας, παρὰ νὰ εὐχηθοῦμε μὲ τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Παιδιοῦ» ν' ἀρχίσῃ μιὰ νέα περίοδος τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας στὴν Ἑλλάδα, μιὰ περίοδος ποῦ θὰ οὐβταί τὴν πνευματικὴν τροφοδοσίαν τοῦ παιδιοῦ καὶ ποῦ θὰ ἔχη μέλημά της νὰ ὀδηγήσῃ τὸ παιδί στοὺς ἀνοικτοὺς ὁρίζοντας μιὰς ἀληθινὰ πολιτισμένης, πνευματικῆς ζωῆς.

Σ. ΚΑΛΗΣΠΕΡΗΣ

Ἐκδοτικὸς Οἶκος τῆς «Ζωῆς» συνεχίζει: τὰς λαμπρὰς ἐκδόσεις του, μὲ τὰς ὁποίας ἀκαταπύτους τροφοδοτεῖ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν. Ἔτσι, τὸν τελευταῖον καιρὸν, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἐκδοσὶν τῆς βιογραφίας τοῦ Εὐσεβίου Μανθουλοῦ, περὶ τῆς ὁποίας ἔγινε λόγος εἰς τὸ παρασῆμενον τεῦχος, ἔχομεν τρία νέα βιβλία, ἐκδόσεις τῆς Ἀδαλφότητος αὐτῆς.

Ἐν πρώτῳ, εἰς τὴν σειράν τῶν βιβλίων ποῦ ἐκδίδονται διὰ τοὺς νέους ἔχομεν ἕνα τεῦχος ἀπὸ 160 σελίδας μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Κύριος ὡς Νέος». (Ἡ μὲχρι τοῦ τριακοστοῦ ἔτους ζωῆ του). Εἶναι εὐτυχῆς ἡ ἐμπνευσις νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μελέτης, ἀκριβῶς ἡ νεανικῆ ζωῆ, συγχρόνως θὰ ἐλέγαν ἡ ἰδιωτικῆ ζωῆ, τοῦ Κυρίου, πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ τὸ διδασκαλικὸν του ἔργον. Βεβαίως περὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς δὲν ἔχομεν πολλὰς μαρτυρίας, ἀκριβῶς διότι ἐπέρασεν εἰς τὴν ἀράναιαν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Οὐχ ἤττον καὶ αἱ ὀ-

λίγαι μαρτυρίαι τὰς ὁποίας ἔχομεν, φωτιζόμεναι ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ὅλης ζωῆς τοῦ Κυρίου καὶ τῆς διδασκαλίας του καὶ συμπληρούμεναι ἀπὸ ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῶν συνθηκῶν αἱ ὁποῖαι ἐκράτουσαν τότε διὰ τὴν καθόλου ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν διαβίωσιν εἰς τὴν χώραν καὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, παρέχουν πολὺτιμον δυνατότητα. Ἐμφανίζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀπὸ τὴν νεανικὴν ζωὴν τοῦ Κυρίου μιὰ εἰκὼν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι, δὲν θάναται νὰ εἶναι πλήρης, ἀλλ' εἶναι εἰκὼν τοῦ Κυρίου, καί, ἐπομένως, εἰκὼν, ἡ ὁποία γαμίζει δύναμιν καὶ ζωὴν ἐκείνον ὁ ὁποῖος θὰ τὴν ἀτανίσῃ.

Εἰς τὸ ἕπ' ὅφιν μας τεῦχος ἀξίον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι, φρονούμεν, τὸ κεφάλαιον τρίτον, ὅπου ὁ Κύριος παρουσιάζεται ὡς ὁ ἐργάτης, ὁ τέκτων τῆς Ναζαρέτ τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸ μεροδῶλι: ποῦ δουλεύει γιὰ νὰ ζῆσῃ καὶ εἰσὶ τὴν σκληρότητα ἀλλὰ καὶ τὴν χαρὰν τῆς ἐργατικῆς ζωῆς. Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν ἔχομεν προσέξει ὡς πῶρα τὸν Κύριον ὡς ἐργάτην. Τὸν εἶχομεν πλησιάζει ὡς Βασιλέα ἀλλὰ δὲν μᾶς εἶχαν ἀπασχολήσει ἡ μορφή τοῦ Νέου μὲ τὴν ποίαν καὶ τὸ ὀκαρπέλον τοῦ ἐργάτου, τοῦ μαρκακοῦ.

Ἀκολουθοῦν εἰς τὴν σειράν τῶν ἐκδόσεων αὐτῶν δύο τεῦχα ἀπὸ διηγήματα. Ἡ μία, «Τὸ ἔνα ἀζωντάνεμα», εἶναι τὸ θ' τεῦχος τῆς σειράς ἐκλεκτῶν διηγημάτων, θὰ ἔλαγα μερικὰς ἀφηγήσεις ποῦ εἶναι παρμένες ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ζωὴν. Καὶ ἀκριβῶς διότι λείπει τὸ πολὺ καλλιτεχνικὸν δοῦλεμα ἔχουν αἱ ἀφηγήσεις αὐταὶ τὴν χάριν, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι πῶ ὀκαρταριστῆ, πῶ φυσικῆ, πῶ κοντὰ μας ἐπομένως.

Καὶ τὰ διηγήματα αὐτὰ, εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐκφινάζουν. Ἐκφινάζουν ἐκείνον, ὁ ὁποῖος νομίζει ὅτι ἔβρει τὴν κοινωνίαν μας, ἔβρει τὴν «πίστα», καὶ ὅμως πρᾶξι νὰ πεισθῇ ὅτι δὲν τὴν ἔβρει, ἐφ' ὅσον βλέπει τὴν ζωὴν μὲ τὴν ἀνοιαν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς συστατικὸν τῆς ζωῆς. Καὶ θὰ πεισθῇ ὅτι δὲν τὴν ἔβρει ἅμα διαβάσῃ τὸ βιβλίον αὐτό.

Ἄς προσθέσωμεν, ὅτι μερικὰ διηγήματα ἀνοφρόνται εἰς τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς καὶ ἄλλα πάλιν μᾶς δίδουν μιάν εἰκὼνα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πρώτης ἐκκλησίας.

Τὸ δεύτερον τεῦχος διηγημάτων ἀνήκει εἰς τὴν σειράν τῶν «παιδικῶν διηγημάτων», (ἀριθ 9) μὲ τὸν τίτλον «Γράμματα ἀπ' τὸν εὐρανόν». Εἶναι ὠραία παιδικὰ διηγήματα, ποῦ ἐνθ' ἔτρουον πνευματικῶς, συγχρόνως ἐκκουράζουσι, καὶ μὲ τὴν καλύτεραν ἔνοιαν τοῦ δρου φυγαγωγῶν. Ἄς προσθέσωμεν ἀκόμη καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκδοσὶν, ἡ ὁποία βέβαια εἶναι: καὶ αὐτῆ κατ' σπουδαίον δι' ἕνα βιβλίον ποῦ θὰ δώσωμεν στὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ μας. Ἄν προσταθῇ ὅτι ἡ συλλογὴ αὐτῆ προσφέρεται μὲ ἕνα ἐλάχιστον τίμημα, ὥστε καὶ τὸ πῶ πτωχὸ σπῆτι νὰ μπορῇ νὰ τὸ δώσῃ διὰ τὰ παιδιὰ του, θὰ δοῦμε πῶσον

μαγάλην ὑπηρεσίαν διὰ τὴν πνευματικὴν τροφὴν τοῦ λαοῦ τῆς νέας γενεᾶς προσφέρουν τοιαῦτα ταύχῃ.

Z. N.

Αἱ «Ἀκτίνες» πολλάκις ἔχουν ἐξάρει τὴν πολιτιστικὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ Βυζαντινοῦ πρὸς τὸν λοιπὸν κόσμον. Εἶναι ὅμως μεγαλύτερας ἐπιπέδου ἀξίον τὸ γεγονός, ὅτι ὅχι πλέον τὸ ἐλευθεροῦν Βυζάντιον ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὁ ὑπόβουλος Ἑλληνισμὸς τόσον διατήρει τὴν ζωτικότητα ὡς κατ' ἄρῃς νὰ τροφεῖται πνευματικῶς ὅχι μόνον τὸ ὑπόβουλον Γένος ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐλευθερὰν Εὐρώπην. Μορφαί, αἱ ὅσαι διακίνησαν εἰς αὐτὴν τὴν ἀκτινοβολίαν, δὲν ἐλειψάν οὐτε ἀπὸ ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων αἰώνων τῆς δουλείας. Ο Ἐθγόνοιο Βούλγαρος εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ γνωστότερα παραδείγματα διὰ τὴν προσωπικότητα ὅμως τοῦ Μαξίμου τοῦ Γραϊκοῦ δὲν εἶχε ἔχρι τοῦδε ἡ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία νὰ ἐπιδείξῃ σχετικὸν ἔργον. Εἰς τὸν διαρκῆ καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀκαδημαϊκὸν καὶ ἔξοχον ἐργάτην τῶν χριστιανικῶν γραμμάτων κ. Γρηγ. Παπαμιχαήλ ὀφείλεται ἡ γενική μας μετὰ τὴν ἐκλεκτὴν αὐτὴν προσωπικότητα τοῦ ὑπ.δούλου Ἑλληνισμοῦ. Εἶναι ἡ προσωπικότης ἐκείνη, ἡ ὅσα ἐργάσθη ἀπὸ τοῦ 1518 μέχρι τοῦ 1556 ἐν Ρωσσίᾳ, ἐθνημούρησας μίαν ἐλόκληρον ἐποχὴν καὶ ἀφῆκεν ἀνεξίτηλον σφραγίδα ὅχι μόνον εἰς τὰ Ρωσικὰ ἐκκλησιαστικὰ γράμματα ἀλλὰ εἰς τὴν καθόλου πνευματικὴν ζωὴν.

Ὁ σ. ἔχει ἤδη ὑπὸ ἐκτύπωσιν ὀγκώδεις ἔργον περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μαξίμου τοῦ Γραϊκοῦ. Μὲ τὸ ἀνάπτυον ἐκ τοῦ περιοδικῆ «Θεολογία», τὸ ὅποιον ἔχομεν εἰς χεῖράς μας, ὁ κ. Παπαμιχαήλ μᾶς προσφέρει συμπληρωματικὰς πληροφορίες καὶ περὶ τοῦ βίου τοῦ Μαξίμου, περὶ τῆς καταγωγῆς του κλπ. Αἱ πληροφορίες αὗται εἶναι ὄντως λίαν ἐνδιαφέρουσαι, ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον, ἀκριβῶς, τὸ ὅποιον διεγείρουν, ἐπιφέρει ἐπὶ τοῦ ἀναγνώστη ὅπως καὶ τὰ ὀρεκτικά: Ἐρεθίζει τὴν βρεῖν τὸν ἀκόμη περισσότερο καὶ τὸν κάθει νὰ περιμένη μὲ μεγαλύτεραν ἀνομορνοσίαν τὴν μεγάλην συγγραφὴν τοῦ οὐδαστοῦ ἀκαδημαϊκοῦ.

I. I. K.

Κάθε πνευματικὸς ἀνθρώπος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἰδιαίτερος κάθε ἐργάτης τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὀφείλει θεομᾶς εὐχαριστίας πρὸς τὸν ἀκταπόνητον καὶ παραγωγικώτατον συγγραφέα Σεβ. Μητροπολίτην Κορινθίας κ. Μιχαήλ διὰ τὴν συνηθὴ παραγωγὴν του εἰς εἰς ἐκ ποσότητος μελέτας εἰς εἰς μεταφράσεις ξένων ἐκλεκτῶν ἔργων.

Ἐχομεν τώρα ὅτι ὄψιν μας μίαν πρόσφατον, ἀρίστην ὄντως, μεταφράσιν τὸν ὄνδον μεσοτονημάτων καὶ πνευματικῆς πείρας πονήματος τοῦ E. Boudis, μὲ τὸν τίτλον: Ἡ δύναμις

διὰ τῆς προσευχῆς. Ἡ ἐμπεριστατωμένη μακρὰ εἰσαγωγή τοῦ μεταφράσαντος, πραγματικῶς μὲν τὸ ζήτημα τῆς προσευχῆς εἶναι ἀξία ἰδιαίτερας προσοχῆς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου θὰ παραθεῖται δύο δείγματα. Προκείμενον περὶ τοῦ τί χρειάζεται σήμερον περισσότερο τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πᾶς δὲ ἐπιτευχθῆ ἢ ἀναγέννησις τῆς ὁ. σ. γράφει:

«Τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἐκχύνεται διὰ μεθόδων, ἀλλὰ δι' ἀνθρώπων». Ὡσαύτως ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἐτοιμασίας τῆν ὅσων πρέπει νὰ ἔχη ὁ κήρυξ διὰ τὸ κήρυγμα του, γράφει:

«Τὸ κήρυγμα δὲν εἶναι ἡ προσπάθεια μίαν ὥραν. Εἶναι τὸ ὑπερκελεύσιμον μίαν ζωῆς». Καὶ εἶνα ἄλλο. «Ἡ μετὰ τὸ θεοῦ ἐπαρῆ μας εἶναι ὠφέλιμος καὶ χρήσιμος μόνον ἐφ' ὅσον χρησιμοποιοῦμεν τὰ εὐεργετήματα τῆς διὰ τοὺς ἀνθρώπους»!

I. I. K.

Tihamer Toth: Τὰ ἀγνά νιάτα—Μετὰφρασις I. Γ. Παναγιωτίδου. Ἐκδοσις Ἰουστινίου.

Ὁ ἄλλοτε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βουδαπέστης, T. Toth, γνωστός ὡς ὅλον τὸν κόσμον διὰ συγγραφῆς ὠφελίμων βιβλίων γιὰ νέους, δὲν εἶναι ἀγνωστός τὸν τόπον μας. Τὸν τελευταίον μάλιστα καιρὸ ἀρκετὰ βιβλία του ἔχουν ἀποδοθῆ ἐν τῇ γλώσσᾳ μας. «Τ' ἀγνά νιάτα» εἰδικὰ ἔχουν μεταφρασθῆ καὶ καλαιότερα. Μὲ τὸν τίτλον «Σώφρων ἐφηβία» ἐκυκλοφόρησαν εὐρύτατα γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1933 ἐν μεταφράσει τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Ἀζόμων. Μία ματιὰ εἰς τὴν ἀσχετικὴν πρὸ δεκαετίας—βιβλιοκριτικὰ σημειώματα τῶν «Ἀκτίνων» (1939, σ. 122) κατατοπίζει τὸν ἀναγνώστη ὅτι, σχετικῶς μὲ τὴν παλαιά, ἐξητημένην πιά, αὐτὴν ἐκδοσιν.

Σήμειμα δὲ κ. I. Γ. Παναγιωτίδης καθηγητῆς ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Κάλκης, μᾶς δίδει μίαν ἀναναωμένην ἀπόδοσιν τοῦ γνωστοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ποῦ μᾶς παρουσιάζει τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν ἀξία τῆς ἠθικῆς ζωῆς τοῦ νέου ἀνθρώπου. Οἱ νέοι καὶ οἱ ἐφηβοὶ τῆς ἐποχῆς μας, ποῦ δὲν εἶναι βέβαια, μὲ τὴν παρέδον τῶν ἐτών, οἱ ἀναγνώσταί τῆς παλαιᾶς ἐκδόσεως ἔκδοσεως ἔχουν μπροστὰ τους μίαν καλαισθητὴ καινούργια συγχρονισμένη ἐκδοσιν, ποῦ πολλὰ ἔχει νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ παιδιὰ καὶ στοὺς νέους μας.

Σ. ΚΑΛ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΝΑ ΠΕΝΘΟΣ

Φίλε κ. Διευθυντά,

Τὸ Ντιο Ἐναδολὴ τὸν χάσαμε προχθές, ἐν τῇ Νάουσᾳ ὁ θάνατος παύει νάνα μοῖρα δταν τὸν ἐκμηδανίζεις, δψώνοντας ἀδιάφορα τὸ κορμί σου

στό φλεγόμενο διάβη του. Καί τό δικό σου διάβη δέν τό λυμαίνονται ὁ τέτοιος θάνατος.

Ὅταν ὄμως νοιώσαμε τε φύχος τῆς ἀπουσίας του, δέ μπορεῖ καμιά τέτοια σκέψη νά σταματήσῃ τό ἔργον μας. Ἡ φωτιά ἔκαψε τό κορμί. Αὐτό τό κορμί ὄμως ὀλοποιήσας στά ἀδύνατα μάτια μας τό φῶς τῆς ψυχῆς ποῦ ξεμακρύνει. Δέν ἀγγίζου, δέ φτάνουν τό ἀγλάισμα τῆς χριστιανικῆς του θυσίας τά δάκρυα μα.. Ἀναζητοῦν μόνο τόν ἀπόστολο, τόν ἀγωνιστή ποῦ μᾶς ἔφυγε τώρα, τήν ὥρα τῆς αἱμάσουσας ἀνάγκης.

Ὁ Ἀναδολῆ εἶχε νοιώσει τήν ἀνάγκη αὐτή καί τήν εἶχε ὑπηρετήσει.

Δικός Σας

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΕΥΡΥΓΕΝΗΣ

Πυροβολητής Δ.Σ. 107 Σ.Π.Π. ΣΤΓ 914

Ὁ Ἀνθυπολοχαγός Νίκος
Ἀναδολῆς ἔπεσε στή Νάουσα.

ΚΡΑΤΟΣ ΕΝ ΒΡΑΧΙΟΝΙ

- Κεῖνο τό δειλινό
Ἦρθε στό νοῦ μου ἡ ἀναπόσπαστη
Ἡ μάταια ὡς τό θάνατο ἀργοπορία
Ὅ,τι ὄφειλε νάν ἡ πρώτη μου πράξη
Ἡ νηπιακή μου ἀθηονία
Οἱ ὄρες οἱ τόσο οἰκειομένης
Τοῦ ἀλύπητου ὀρυμαγδοῦ
Καί τῆς ἑσπερινῆς γαλήνης
Ποῦ ὑποκλίνονταν
Καί σπάζαν
Τά κρύσταλλα τῶν λόγων μας.
- Ἦρθε στό νοῦ μου
Πῶς ἦταν διάφαλαμα οἱ κραυγές Σου
Οἱ ἄρμιοί σου ἀνήσυχτοι, λυμμένοι
Δασιὰ ἢ μορφή κι' ἀνεύθετη
Προφητικιά ἢ μ' ῥαφή Σου
Κάθε ὄρα νά σημαίνῃ.
Ἐ! παιδιά χτυπήστε
Οἱ ὄρμιοι γιά τή Δαμασκὸ εἶναι φραγμένοι.
- Κεῖνο τό δειλινό
Δέν εἶπε νά σαλέψῃ ἢ δμιχλή,
Δέν εἶπε νά γείρη ὁ ἥλιος
Στίς στίλβουσας αἰχμές μας.
- Κεῖνο τό δειλινό
Ἔκανε νά φύγῃ
Ὁ λάκρος ἀπό μᾶς
Πέρνοντας τε κάθε τι
Ὅ,τι μᾶς εἶχε στήν παλῆμη ματρήσει
Μακρὸς ὁ χειμῶνας.
Στηθήκαμ' ἐκθαμβοί
Ὅρθοί γυμνοί κι' ἀμίλητοι
Στή δίνη τ' οὐράνιου ψιθύρου
Ἐν Σοί ἠδῶκησα,
Κι' ἔγινεν ἡ στερνή ἀνασσειά Σου
Πηχτός καπνός καί μαύρη ἀντάρα
Καί σκόρπισαν ὀλοθῆς μας
Τό νόημα τοῦ θανάτου
Μιά θωρηκῆ, βραχνή κατάρα
— Τριγύρω γίναν χαμόγελα οἱ ψυχές

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Κόρια Διευθυντά,

Ἡ ὀπηρεσία μ' ἔπεσε γιά λίγες μέρες στήν πολυδυσχερῆσιν ἐν Ἐβρυτανία. Ὁ πόνος ἐδῶ πάνω εἶναι βραχός. Κάθε γωνιά, κάθε χαραδρα, κάθε φαρᾶγγι, μιλάει γιά ἕνα δράμα, γιά τό δράμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς ὑπαιθρου. Τά χωριά, μέσ' στά ἐλλάτια καί τά κρυστάλλινα νερά, εἶναι ἐγκαταλειμμένα, ἀκατοίχητα. Καί πάνω στά χαλασμένα οἱ ἀτέλειωτες πομπές τῶν προφύγων ζῆν ἐν μιά καλύβῃ, κάπου νά μείνουν.

Κι' ὅμως, μέτ' στόν πόνο καί στή δυστυχία ζῆ ἡ ἀδαμαστή ἑλληνική ψυχή. Τήν νοιώθει σέ κάθε βῆμα σου. Σάν ζωογόνος ἀέρας σοῦ θωπεύει τό πρόσωπό σου. Μπορεῖ κανεῖς στήν ἀπράξια καί στήν εὐκολή ζωή τῶν πόλεων νά ζῆ δίχως ἐπαφή μέ κάτι ἀνώτερο, ἐδῶ πάνω ὅμως τά πράγματα εἶναι ἀλλοιωτικά. Συναίης ἐπιᾶλτης ὁ φῶς, τά γύρω ἐρείπια, τά βουνά ποῦ σά χωρίζουν μέ ὄρες ὄρομο ἀπό τίς μεγάλες πόλεις, σέ φέρνουν πιό κοντά στό θεό.

Ἡ ἀγνή ἑλληνική Πίστις δίνει κάθε μέρα καί νέους ἥρωας. Κι' ἐδῶ πάνω ὄλο γιά ἠρωϊσμούς ἀκούς νά μιλοῦν. Ἀπ' τήν αὐτοθυσία τοῦ ἁλοῦ Ἑλληνα στρατιώτη ποῦ πολεῖ ἀεὶ ὀρθος ἐνθ' τό αἶμα τρέχει ἀπ' τό νωπό τραῦμα, ὡς τεν ἀειωματικό, ὄλοι ἔβρουν τί θά πῆ ἠρωϊσμός. Καί δίπλα στούς ἀφανείς ἥρωας στέκομαι καί σῆγγρονες σεμνές ἠρωίδες. Γυναίκες ποῦ προτιμοῦν νά παθῶνουν γιά τήν τιμή τους, δέ ἔχουν νά δείξουν πολλά ἔθνη. Ἡ μνήμη τῆς ἑδουχίας Καλύβια εἶναι ζωντανή ἐδῶ πάνω. Ὁ ἠρωϊκός τῆς θανάτου ἐμπνεῖσι τόν πονεμένο λαό. Ἐδῶ εἶ ἀπ' τό Καλοσμένο γιά τό Καρπηνῆσι, τόν περασμένο χειμῶνα, μέ τά δύο τῆς ἀδελφια, καί βρισκομαι τραγικό θάνατο στίς χαρῶδες τοῦ Τυμφρητοῦ, ἀπ' τῆ φοσερή χιονοθύελλα τῆς νύχτας ἐκαίνης.

Ἐπιτρέφατά μου παρακαλῶ, νά προσθέσω καί κάτι ἄλλο: Ἡ εἶφα τοῦ λαοῦ—ποῦ γι' αὐτήν μίλησαν τόσες φορές οἱ «Ἀκτινές»—φαίνεται περισσότερο ἐδῶ πάνω. Δίψα γιά κάτι ἀνώτερο,

Κι' αἰώνια ἀνθίσαν
Σ' ὀρθάνοιχα στόματα.
Κι' ἔμεις;
Ἐν δάκρυσι σπένρουμε
Καί Σοί;
Σέ ζητοῦμε
Καί λείπει στήν ὄρα τῆς Ἀδῆς
Τ ὁ Ἥλιου ποῦ χρωματίσας
Τῆς χαρᾶς μου τά σιάχια.
Ἐπίγγουσε
Στά ὀστά τοῦ χριστοῦ μας
Ὅτι ἄφηγες
Στίς λειψές μας γραμμές
Ὅπλο καί Τρόπαιο
Τό Σταυρό
Τό Σταυρό μέ στίλβνές τίς αἰχμές.—

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΕΥΡΥΓΕΝΗΣ

κάτι πνευματικό. «Όλοι, μᾶς γέλασαν τρομερά, μᾶς σπάσαν τῆς ψυχῆς τὰ φτερά». Αὐτὸ τὸ νοιῶμαι κατὰ βάθος ὁ λαὸς τῆς ὑπαίθρου καὶ περισσότερο ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι καὶ σὺ καὶ σὴν ψυχῇ. Καὶ τῶρα; Χρειάζονται οἱ ζωντανοὶ ἄνθρωποι, οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸν καινούργιο παλμό. Κάθε ἀπαφῆ μὲ τὸ γνήσιο χριστιανικὸ πνεῦμα δίνει κουράγιο. Τὸ χριστιανικὸ περιодικό, τὸ ἀγνὸ ἑλληνικὸ βιβλίον ρουφιέται. Ὁ «Λύκος Κυρίου» πέφτει σὲ γόνιμη γῆ. Ἄρχει νὰ βραθοῦν ἄνθρωποι—καὶ βρίσκονται ἐδῶτεως—ποῦ θὰ θελήσουν χωρὶς ντόρο καὶ ρεκλάμα νὰ δουλέψουν. Στὰς μεγάλους ἀλλὰ πρὸ πάντων σὴν νὰς γενικά. Τὰ ἀγὰ ἐπαρχιωτοπούλα θέλουν ὀδύγη, ἀποζητούν δυὸ λόγια παρηγορητικὰ ἐνα βλέμμα στέρξης. Κι ὅταν τὸ βροῦν βλέπεις τὰ μάτια τους νὰ ζωνθαίνουν, τὰ πρόσωπά τους νὰ φωτίζονται καὶ νὰ δίνουν ὑποσχέσεις ποῦ συγκινοῦν καὶ μᾶς γεμίζουν χαρούμενη αἰσιοδοξία. «Ἐχομε τὴν ἀπόφασι, εἶπαν στὸ Κατηχητικὸ τους δπου ἀθόρμητα μαζεύτηκαν, νὰ ζῶμε πάντα σὰν ἀγνοῖ χριστιανοὶ καὶ ἄστοι! Ἐλληνας».

Κοντὰ τους νοιῶμαι κάτι διαφορετικὸ. Φεύγει πρὸ δυναμωμένος. Βλέπεις τὸ θαῦμα τῆς Πίσταως. Τὸν θρίαμβο τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μετὰ πολλή τιμῆ

Ι. ΕΡΜΩΝΙΚΟΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Εὐφ. Γ. Σωσ. Παλ. Φάληρον. Ἐλάβομεν «σκέψεις» σας καὶ εὐχαριστοῦμεν. Λυπούμεθα δι' ἀσθένειάν σας. Ἐκ τῶν ποιημάτων σας θὰ δημοσιεύσωμεν προσεχῶς.—κ. Τάκ. Παπ 401 Σ Ν. Β. Σ. Τ. 902. Εἰς τὸ τεύχος Φεβρουαρίου σὰς ἀπητηόσημ. Θὰ περιμένετε. Ἄλλως τῆς ἠ στήλῃ τῶν νέων» λόγῳ τοῦ φόρου τῆς ἐπιγεούσης ὄλης ἔχει καθὼς βλέπετε παραλειθῆ εἰς ἑστῶν τευχῶν.—δ. Καίτην Μιχαήλ Λιόπια. Πολλὸ ἀξιόλογο ἡ προσπάθειά σας. Θὰ ἀποδώσατε πολλὰ ἂν ἐργασθῆτε συστηματικὰ μὲ τὸ διάβασμα καὶ τὸ γράψιμα.—κ. Γ. Σπηλ. Αἴγειραν. Καὶ τὸ νέον σας ποίημα ὀστερεῖ. Ὁ ὄρθος ποῦ σὰς πληγώνει τὴν ψυχὴν γιὰ νὰ γίνῃ τέχνη, χρειάζεται δυνατὸν τεχνίτην. Προσποθήσατε νὰ πειραματισθῆτε μὲ κατὰ εὐκολώτερον.—κ. Δημ. Κλειστ. Λαμίας. Ἡ μελέταια στρῶφῃ τοῦ ποιήματός σας ἐπιτυχής. Τὸ δλον ποίημα ὁμῶς ἔχει ἀτέλειαι. Ὀλιγώτερες βέβαια ἀπὸ τὸ προηγούμενον, ἀλλὰ καὶ πάλιν πρέπει νὰ σὰς τοισθῆ πὼς ἡ ἀπλότης εἶναι μεγάλη κατὰκτησις. Μὲ χαρὰν μὸς σημειώσωμεν τὰς προόδους σας.—δ. Ἰωάν. Γριαν. Μαρκόπουλον. Ἐσημειώσατε προόδους. Ὁ ἔνθουσιασμός καὶ ἡ ποιητικὴ σας διάθεσις θὰ ἀποδώσουν εἰς τὸ μέλλον καρπός. Ἄλλὰ ἀκόμη χρειάζεται προσπάθεια.—κ. Ἡλ. Λαμ. Ἐνταῦθα.— Συμφωνοῦμεν περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ πνευματικοῦ συνονερμοῦ τὸν ὁποῖον προτείνετε. Ἡ πρότασις σας θὰ μελετηθῆ. Κάμνονεν ὀτι ἡμποροῦμεν.—Β. Α. Καρυστ. Ἐνταῦθα. Ἡ ἐπιστολή σας ἐπέδωθε εἰς τὸν συνερ-

γότην μας. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰς πληροφορίας σας καὶ τὸ ἐνδιαφέρον σας.—Ρουλ. Παπ. Θεσσαλονικῆν. Τὸ ἔνθουσιον σας γιὰ τὴν πατριδα καὶ τὴν σχετικὴν προσπάθειαν γνωρίζομεν ποῦ καλά.—κ. Κ. Τσιγκ. Ἐνταῦθα. Εὐχαριστοῦμεν δι' ὅσα τιμητικὰ γράφετε διὰ τὴν κινήσιν μας. Ἀσφαλῶς χωρὶς βουλας καὶ ἀγῶνας τίποτε δὲν γίνεται. Μόνον ποῦ χρειάζεται καθε πιστὸς νὰ γίνῃ καὶ ἐργάτης πολιτισμοῦ καὶ ἀνθρώπου θυσιῶν.—κ. Χ. Δ. Τ. Ν. Φάληρον. Τὰ ποιήματά σας κάτι λένε. Ἀσφαλῶς μιά μέρα θὰ γράψετε, ἂν ἀποκτήσατε περισσότεραν ἀγάπην καὶ σεβασμὸν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους των.—κ. Σπ. Λιτ. Ρεθύμων. Τὸ ποιῆμά σας ἔχει ποιητικὰ στοιχεῖα ἀλλὰ εἶναι πολὺ μεγάλο. Ἡ θρησκευτικὴ ποίσις στίς ἡμέρας μας δὲν σταματᾷ στήν περιγραφὴν ἐξωτερικοτήτων. Τὸ ἀνθρώπινον δράμα προσπαθεῖ νὰ πλησιασῆ. Πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν αὐτὴν πρέπει νὰ στραφῆ καὶ ὁ ἰδικὸς σας ποιητικὸς στοχασμός.—κ. Ἄντ. Κανακ. Ἐνταῦθα. Πολλὸ καλὸ τὸ γράψιμά σας ἀλλὰ χωρὶς λόθρωσιν. Καταλαβαίνομε τὴν ἑλίψιν σας ἀλλὰ χρειάζεται κουράγιο. Εὐχαριστοῦς θὰ βλέπαμε καὶ στίχους σας ἢ κατὰ ἄλλο ἀλλὰ μὲ περισσότερον ἐλπίδα.—κ. Δ. Ἀντων. Ἀγρίνιον. Ἐστί θελωμεν τοὺς νέους μας, χαρούμενους καὶ ἀγωνιζόμενους. Τὸ ποιῆμά σας ὁμῶς ὀστερεῖ ἀκόμη.—κ. Τάκην Πειραιῶν. Τὸ ποιῆμά σας ἀνεπιτυχές. Δὲν ἀρκοῦν μόνον οἱ καλῆς σκέψεις. Ἐν θέλετε σοβάρως νὰ ἀσχοληθῆτε μὲ τὴν λογοτεχνίαν πρέπει νὰ ἐργασθῆτε.—κ. Δ. Βαρ. Ἀγρίνιον. Τὸ θέμα τῆς μελέτης σας εἶναι κάπως ἰδικόν. Εἰς τὰς «Ἀκτίνας» ἀποκλείεται νὰ δημοσιευθῆ. Τὴν αἰτίαν θὰ τὴν βρῆτε εἰς τὸ ἄρθρον μας «Κατηγῶν τοὺς χριστιανοὺς (τεύχ. 70 τοῦ 1947)».—κ. Παῦλον Σπυριδῆν Ἀγρίνιον. Κι' αὐτὸ καλὸ δπως τὸ «Χριστογεννητικόν». Ἐνα-ῦθο τετρατίχη ὀστεροῦν. Γράψτε σὸ ἴδιο μοτίβο ἀλλὰ μὲ περισσότεραν ἐξαρσιν καὶ ἀπλοτήτα. Ἄλλο ἀγωνιστικὴ διάθεσις καὶ ἄλλο μεγαλοστομία.—κ. Γιωφ. Ἰαστά. Ἐνταῦθα. Πολλὸ ἐνδιαφέρουσα ἡ μεταφρῶσις τοῦ ποιήματός τοῦ P Claudel, ἀλλὰ δὲν νομιζέται πὼς ἔχει γραφῆ γιὰ θέμα ποῦ ἐνδιαφέρει εἰδικῶς τοὺς συμπατριώτας τοῦ ποιητοῦ; Ἄπο σὰς περιμένονεν κατὰ ἄλλο ποῦ νὰ ἐνδιαφέρει περισσότερον τοὺς Ἑλληνας ἀναγνώστας.—κ. Β. Α. Πειραιῶν. Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς δι' ὅσα γράφετε. Μὲ εἰσιρητικὴν χαρὰν εἶδαμε τὰ ποιήματά σας, τὰ ὁποῖα ὁμῶς ἀκόμη ὀστεροῦν εἰς τεχνικὴν.—κ. Ν.Κ.Π. Ὁλόγ. Συμφωνοῦμεν μαζί σας περὶ τῆς ἀξίας τοῦ βιβλίου καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀνατυπώσεως, ἀλλὰ δυστυχῶς εἰς τὰς «Ἀκτίνας» μόνον πρωιτότους ἐργασίας δημοσιεύομεν.—κ. Γ. Ἄσ. Πεντέλην. Πολλὸ καλὸ σὰν νόημα, ἀλλὰ ὀστερεῖ στήν ἐκτέλεσι. Ἐθρῶθ ὁ καιρός, ὀστερα ἀπὸ μελέτην μάλιστα, ποῦ θὰ γράφετε καλά. Περιμένονεν νεώτερον παραγωγήν τῆς ἰδίας ἐνπνεύσεως.—κ. Ἄνδρ. Νομ. Ἐνταῦθα. Ἡ μελέτη σας ἐνδιαφέρουσα ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶναι διὰ τὰς «Ἀκτίνας» λόγῳ τοῦ θέματος.—κ. Μην. Μπουκ. Ἰωάννινα. Ἡ ἐμπνεύσις καλῆ. Ἡ ἐκτέλεισις ὀστερεῖ. Πρέπει νὰ διαβάσατε.—κ. Ἄντ. Σιδῆρ. Ἐνταῦθα. Καὶ ἡ διάρθρωσις δχι ἐπιτυχής. Περιμένονεν κατὰ καλλίτερον.—κ. Δημ. Χρυσανθ. Ἐνταῦθα. Σεβαστοὶ οἱ σκέψεις σας, ἀλλὰ δχι κατὰ τὴν ἐκπεφύγησιν. Ὅταν μάλιστα οἱ εἰς ὀπεκρυγῆτε νὰ μᾶς λῶσατε τὴν δυνατότητα νὰ μάθωμεν ποῖος εἶσα. Ἐν ὅς ἀπληροφόροισμεν τότε, εὐχαριστοῦς περὶ ἐνὸς ἀγῶνος ἀοκλήρου, ὁστις διεξάγεται καὶ διὰ τὸν ὁποῖον οἱ νεκροὶ θὰ ὀμιλοῦν... ἴως διαφορετικὰ παρ' ὀτι νομιζέτε.

Περιοδικόν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων».—Ἐκδ. Κριστ. Ἐνὸς. «Ἀκτίνας». Γραφεία: ὁδὸς Καρότου 14, Ἀθήνα: (1) Τηλ. 85-023—Θεσσαλονικῆς: Ἀγ. Σοφίας 88.—Πειραιῶς: Ταγματοῦ καὶ Κολοκοτρώνη 67.—Υπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Ποικιλῆς 5 Ἀθήνα.—Ἐτησίαν συνδρομὴ δρ. 15.000, ἐξωτερικῶς δολ. 3 ἢ Δ. Ἀγγλίας 1 /.—Προϊστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.